

sef

Pokrenimo BiH

Žene kao top menadžeri

Što ako banke nisu krive?!

Za što nam služi mozak?

**PRIKRIVENI
MARKETING**

VODA

Izvor života i
biznis stoljeća

SMARTPHONES

Budućnost bez privatnosti

Moderno
ropstvo

EFTA

EU

TAKO BLIZU, A TAKO DALEKO

SADRŽAJ

66

38

34

40

66 ŽENE KAO TOP MENADŽERI

Napredak žena
u poslovnim
organizacijama

38 HUGO CHAVEZ

Čovjek koji je
ostavio neizbrisiv
trag u Latinskoj
Americi

34 CIPAR

Od financijskog
raja do financijskog
pakla

40 NJEMAČKA SE TREBA VRATITI NA MARKU

Kriza Eurozone

72 ZAŠTO NE VJERUJEMO PLAĆANJU PREKO INTERNETA

18 GLOBALIZACIJA

Pozitivne i negativne
strane modernog
fenomena

20 MULTINACIONALNE ORGANIZACIJE

Vladari svijeta

24 EFTA

Veći GDP "per capita"
od prosjeka europske
unije

48 NOGOMETAŠI

Naši najveći
izvoznici

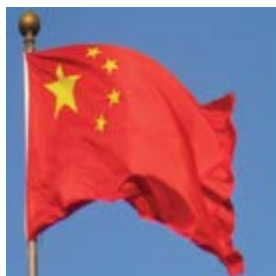
29 ŠTO AKO BANKE NISU KRIVE?!

36 MARGARET TACHER
Željezna lady i kraljica neoliberalizma

22 IMPLIKACIJE ULASKA RH U EU NA ODREĐENE GOSPODARSKE ELEMENTEBIH prilike i prijetnje

32 MADE IN CHINA
Najjači gospodarski sustav u svijetu

42 USAID
Pomoć koju skupo plaćamo

44 VODA
Izvor života i biznis stoljeća

70 SMARTPHONES
Budućnost bez privatnosti

28 STVARANJE TRGOVINSKE I GOSPODARSKE UNIJE IZMEĐU SAD-a I EU

53 MODERNO ROPSTVO
Postajemo robovi „Velikog kapitala“

69 NIKOLA TESLA
Neshvaćeni vizionar

46 POKRENIMO BIH!
Na svakom od nas leži odgovornost

8 PRVO "STUDIJSKO PUTOVANJE" STUDENATA EKONOMSKOG FAKULTETA:
Klagenfurt – Beč

56 ZA ŠTO NAM SLUŽI MOZAK?

64 PRIKRIVENI MARKETING
«ko se nije skrio, magarac je bio!»

30 ARGENTINA
Što se doista događa nakon što država bankrotira?!

62 UTJECAJ TEHNOLOGIJE NA DRUŠTVENI ŽIVOT MLADIH

zapošljavanje na novi način

www.jatihposao.com

Pozivamo sve građane Bosne i Hercegovine, kao i cijele regije, da posjete portal jatihposao.com, registriraju se kao posloprimici te izrade svoj životopis korištenjem jednostavnog korisničkog sučelja. Ovako izrađeni životopis ostaje u bazi životopisa zajednice „Ja bih posao“, koja je besplatna svim poslodavcima u regiji! Na ovaj način, u par minuta svaka osoba u Bosni i Hercegovini, a i šire, može si bitno povećati šanse za pronalazak kvalitetnog radnog mjesta!

IMPRESSUM

LIST STUDENATA EKONOMSKOG FAKULTETA

Glavni urednik

Josip Marijanović

Uredništvo

Frano Cigić
Irena Vujica
Marko Delić
Josip Cigić
Hrvoje Šušak
Stipan Zovko
Ana Volarić
Andrija Mikulić
Antonijo Marijanović
Antonio Marić
Anđela Petrović
Marko Slišković
Vlatko Saraf
Zvonimir Miletić

Lektor: Uredništvo SEF-a

Suradnici

Anto Jerković, Doris Miljko, Tomislav Mikulić,
Gabrijela Protrka, Ana Marija Papac, Danijel Sopta,
Viktor Vukoja

Grafička priprema i dizajn

Roberta Kapsalis

Adresa

Matice hrvatske b.b.,
88000 Mostar,

Kontakt

Tel.: +385 63 162 766
E-mail: SEFlist@gmail.com

Žiro račun

UniCredit banka d.d. 3381002200372369

Naklada

1000 primjeraka

P.S. Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva.

Petak. Zadnji dan isporuke materijala dizajnerici. Tri sata ujutro. Đavlije vrijeme, reći će neki. Na stolu laptop, nedovršen rad iz Analize financijskih izvještaja i skripta iz monetarne politike. Počinem pisat tu riječ urednika, a ostalo čeka... I ovim putem se ispričavam Sanelli na kašnjenju. U glavi sto i jedna ideja, al' šta odabrati i o čemu pisati. Napisati nešto o krizi? Ništa novo! Nešto o politici? Svi sve znaju! Nešto o novom broju? Pa pročitat će ga valjda!

„Zašto u riječi urednika nikad ne pišeš o sadržaju časopisa, ko i svi normalni ljudi (urednici)?“, zanimalo je jednog mog prijatelja. Nije prvi put, to sam pitanje čuo već nekoliko puta. Njemu je neshvatljivo da se čovjek ne drži nekih osnovnih standarda. „Stoput ti je lakše našvrljati nešto o tekstu na stranici toj i toj, pa dodati još nešto o još dva-tri teksta i gotov si u trenu. Zašto se bezveze zamarati?“

Znam da će moje misljenje podići eventualno poneku obrvu, ali čovjek je u pravu... Čemu se zamarati kad postoji općeprihvaćeni obrazac? Ionako ljude to i ne zanima! Zašto samom sebi zadavati još posla kad već ionako ima preko glave? U potpunosti shvaćam tog prijatelja. On tako razmišlja. I uopće mu nije loše u životu. Završava faks, čeka ga posao u državnoj firmi, stan, ima svoj(?) auto. Čovjek živi „bh“ san. I treba ga slušati.

Problem je što neki ljudi poput mene ne znaju uvijek slušati i tako uraditi. Jednostavno mislimo da to treba drugačije biti. I ne možeš ti tu ništa. Moraš i gotovo. Tako ti „pao grah“. Al' katkad ipak nešto i čujem šta drugi kažu. Ono usput. Neki dan čujem kako dvije cure pričaju o ljetovanju. Ne mogu se odlučiti hoće li ići dva tjedna u Grčku ili Španjolsku. Hm... Ni meni se ne bi bilo lako odlučiti, mislim se, al' ja nisam u toj situaciji. Bar ne još. Zapitaš se što ti budućnost donosi? „Bh“ san i siguran posao bez napretka ili nesto više? Neku Španjolsku, Grčku ili Cipar pak? Svejedno. Plaža, more, koktelčići, sunce...

Uklopiti se u ovu našu sredinu ili imati neku viziju, ambiciju za nešto više? A što ti je potrebno za to? Samo malo hrabrosti, ništa više. Ili jednostavno neka supermoć. Al to već ne bi bilo to... Da ne duljim sad o nekim nerealnim temama, vratimo se u našu realnost, sivu realnost. Dolazi vrijeme kad moraš uraditi nešto da isplivaš iz ovog sivila. Pokrenimo se, budimo baš mi ti koji će odlučivati o ljetu u Španjolskoj ili Grčkoj. Nećemo gledati da samo položimo ispite, zaposlimo se u državnoj firmi i gledamo kako sve oko nas propada. Moramo imati puls. Moramo ići naprijed. Za početak, položiti koji ispit! Sretno svima! I na ispitima i u smjelim koracima.

P.S. Ovo je bila jedna poluanegdota :)

PRVO “STUDIJSKO PUTOVANJE” STUDENATA EKONOMSKOG FAKULTETA: KLAGENFURT – BEČ

Anto Jerković - O organizaciji...

Početak je drugog semestra, četvrta godina, smjer Marketing – javlja se ideja o organiziranju studentskog putovanja. Kao predstavnik godine rado sam se odazvao sudjelovati u organizaciji istog, ali s jednim uvjetom – da to ne bude obično turističko putovanje, nego putovanje “studijskog karaktera”, kako bi samo putovanje dobilo i edukacijski dio, dio stjecanja novih iskustava, znanja i prakse u susretu s drugim visokoškolskim ustanovama, što se pokazalo kao dobra odluka. Kao inicijatori i glavni organizatori projekta su i dvije kolegice Ana Šuman i Ana Franković, koje su iskazale volju i želju za sudjelovanje u organizaciji. Za savjete i pomoć u organizaciji istog, obratili smo se prof.dr.sc. Željku Šumanu koji nam je izašao u susret i odlučio nam pomoći u organizaciji posjeta sveučilištima. Uz savjete profesora, donesena je odluka da se planira posjeta dvama sveučilištima u Austriji: Alpen-Adria-Universität u Klagenfurtu i Wirtschaftsuniversität u Beču. Uskoro počinju prvi kontakti, pripreme, traženje sponzora i pronalaženje prave Agencije. Nakon dugih pregovora s agencijama iz Sarajeva, uspostavljen je kontakt s Ventura Travel Agency iz Travnika, koji su nam izašli u susret i dali ponudu koju smo jednoglasno prihvatili kao najbolju. S agencijom je utvrđena relacija Klagenfurt – Graz – Beč – Bratislava, a zajedno s prof.dr.sc. Željkom Šumanom dogovorena je posjeta sveučilištima, što je agencija uklopila u svoj program. Iako smo imali velikih problema što se tiče odaziva studenata, posebno četvrte godine, što nismo očekivali, odlučili smo u projekt uključiti i treću i petu godinu, te nastaviti realizaciju projekta. Uskoro smo dobili relativno solidnu brojku od 30-ak studenata koji su odlučili sudjelovati u projektu i zaokružili financijski dio. Nakon toga slijede završne

pripreme, kreiranje konačnog programa koji je studentima prezentiran od strane Ventura Travel Agency u prostorijama našeg fakulteta, i na kraju, 05.05. u 21:00 polazak.

Iskoristio bih ovu priliku da se zahvalim prof. dr.sc. Željku Šumanu koji je izdvojio dosta vremena i truda u organizaciji ovog putovanja, VTA agenciji koja nam je izašla u susret te posebno našim sponzorima koji su dali novčanu potporu našem projektu, a nešto više o samim detaljima studijskog putovanja pročitajte u nastavku u prilogu kolegice Doris Miljko, sudionice putovanja.

Doris Miljko – O putovanju...

Nakon nekoliko mjeseci planiranja i iščekivanja prožetih strepnjom i neizvjesnošću, napokon smo krenuli u proživljavanje naše male pustolovine, Studijskog putovanja na relaciji Klagenfurt-Graz-Beč-Bratislava. Pripreme su užurbano trajale danima, a uzbuđenje na sam dan polaska, nedjelja 05.05. u večernjim satima je bilo ogromno. Euforija oko polaska se najbolje osjetila kad smo se svi napokon sastali i krenuli skupa sa zajedničkom željom, željom za novim znanjima i iskustvima... Duga i neprospavana noć puna nestrpljenja dovela nas je na željeno odredište. Napokon smo tu, Austrija, zemlja prelijepa prirode i slavne prošlosti koja jednostavno obećava svakom posjetitelju nezaboravno iskustvo s obzirom na blagodat koje nudi. Naše prvo odredište je bilo Sveučilište u Klagenfurtu (Alpen-Adria-Universität Klagenfurt). Sveučilište Alpen-Adria u Klagen-

furtu, osnovano 1970. godine kao sveučilište za pedagoške znanosti, svoj identitet veže uz zemljopisni položaj na jugu Austrije, u središtu regije Alpe-Adria. Jedan od prioriteta Sveučilišta predstavlja širenje suradnje i mreže kontakata s obrazovnim i istraživačkim institucijama u Sloveniji i u regiji Friuli-Venecija Giulia. Male geografske udaljenosti između ovih sveučilišta olakšavaju kontakte u zajedničkom istraživačkom i gospodarskom prostoru regije između Alpi i Jadrana. U sklopu zajedničkih projekata, skupova te interdisciplinarnih, kulturoloških i gospodarskih istraživačkih projekata studenti i nastavnici aktivno se bave jezicima i kulturama koje

žive na tome prostoru. Sveučilište pohađa preko 11 000 studenata, od toga oko 11% iz inozemstva. Sklapanjem raznih partnerskih ugovora s inozemnim sveučilištima, Sveučilište u Klagenfurtu provodi ideju internacionalizacije i interkulturalnosti. Sveučilište se sastoji od 4 fakulteta: Fakulteta kulturalnih znanosti, Fakulteta ekonomskih znanosti, Fakulteta za interdisciplinarna istraživanja i profesionalni razvoj te Fakulteta tehničkih znanosti. Na Sveučilištu u Klagenfurtu, pored obilaska kampusa i upoznavanja sa sveučilištem i njegovim studijskim programima, imali smo zadovoljstvo slušati i veoma interesantno predavanje prof. dr. Ralfa Terluttera na temu: "Do They Gain or Do They Suffer? Brand Placements in 2D, 3D, and 4D Movies". Također smo imali prigodu svojim austrijskim kolegama predstaviti Ekonomski fakultet i Sveučilište u Mostaru kao i grad Mostar kroz prezentaciju koju je izvela naša kolegica, Draga Dujmović. Poslije predavanja, koje je bilo izuzetno zanimljivo, imali smo domjenak

stvarno nezaboravno iskustvo, ali najbolji dio je kad iscrpljeni dođete na vrh gdje ćete odjednom ugledati pravu malu oazu mira i sreće, mali dio raja na zemlji. Njegovi vrtovi su jednostavno prekrasni, toliko raskoši i ljepote na jednom mjestu. Također smo vidjeli i Kunsthaus Graz ("Kuća umjetnosti"). "Prijateljski izvanzemaljac", kako ga često zovu, sagrađen je 2003. godine, kako bi Graz dostojno obilježio godinu u kojoj je bio "Europski grad kulture". Nalazi se na desnoj obali Mure, dotad pomalo zanemarenom dijelu grada, tako da je zapravo tamo unio toliko potrebnu živost. Danas se "Alien" može smatrati simbolom harmonije između "starog" i "novog" Graza, a

na fakultetu na kojem smo imali priliku razgovarati s prof.dr. Ralfom i ostalim osobljem. Njihovo moderno visokoškolsko učilište na kojem vlada tako topla i kolegijalna atmosfera, srdačan doček koji nam je priređen ostavio je na sve nas pozitivan dojam. Poslije Klagenfurta, uputili smo se prema Grazu.

Graz je drugi grad po veličini i broju stanovnika u Austriji. Ima oko 250 000 stanovnika, od kojih su preko pet tisuća Hrvati. Glavni je grad savezne pokrajine Štajerske, prostire se na oko 127 km². Smješten je u predalpskom prostoru, na sjevernom rubu Gradečkog polja (Grazer Feld). Kroz grad teče rijeka Mura.

stvarno nezaboravno iskustvo, ali najbolji dio je kad iscrpljeni dođete na vrh gdje ćete odjednom ugledati pravu malu oazu mira i sreće, mali dio raja na zemlji. Njegovi vrtovi su jednostavno prekrasni, toliko raskoši i ljepote na jednom mjestu. Također smo vidjeli i Kunsthaus Graz ("Kuća umjetnosti"). "Prijateljski izvanzemaljac", kako ga često zovu, sagrađen je 2003. godine, kako bi Graz dostojno obilježio godinu u kojoj je bio "Europski grad kulture". Nalazi se na desnoj obali Mure, dotad pomalo zanemarenom dijelu grada, tako da je zapravo tamo unio toliko potrebnu živost. Danas se "Alien" može smatrati simbolom harmonije između "starog" i "novog" Graza, a

njegovo isticanje ipak malo ublažava također futuristički Murinsel, koji se nalazi odmah u blizini. Muzej nema stalni postav, tako da se izložbe stalno mijenjaju. Posvećen je modernoj umjetnosti, posebno onoj nastaloj od 60-ih godina prošlog stoljeća do danas. Poslije smo otišli na glavni trg , tj. Hauptplatz. Hauptplatz je izgrađen još u srednjem vijeku i otada je središte života u Grazu, a tamo je i sjedište gradonačelnika te ostatka gradske administracije - Gradska vijećnica. Ona svojom pojavom dominira Hauptplatzom, što je i bila namjera arhitekata te vlasti. Osim prekrasne vijećnice, trgom dominira fontana sa spomenikom nadvojvodi Ivanu, ili štajerskom princu, kako su ga često zvali. Okružen je s četiri "žene", koje simboliziraju četiri rijeke - Muru, Dravu, Enns i Sann. Zanimljivo je da je trg nekad bio korišten i za služenje kazni, bolje reći javno sramoćenje. Ljude bi radi najsitnijih prekršaja zaključali u kavez ili ih tjerali da jašu drvenog "magarca", a takvo se kažnjavanje prakticiralo sve do kraja 18. stoljeća. S ovim smo zaključili nas posjet Grazu i radosno se uputili prema jednoj od najiščekivanijih destinacija - tvornici čokolade Zotter. Josef Zotter je jedan slastičar, kojemu su do tada poznate čokoladne kreacije bile jednostavno predosadne. Stoga se nakon radnog dana povukao u stražnju prostoriju svoje slastičarnice u Grazu i počeo eksperimentirati... Njegovo eksperimentiranje dovelo ga je do ručno proizvedenih čokolada i do tada posve nepoznatih kombinacija ukusa. Nakon marcipana od bućinih koštica na red je došla moka od konoplje, a već ubrzo potom i vlastiti pogon za proizvodnju čokolade, s kojim je istraživač čokolade i umjetnik ukusa Josef Zotter u međuvremenu stvorio cijeli imperij užitka. Čitav obilazak ima 14 degustacijskih "čokoladnih postaja" kao što su tekuća čokolada "online" gdje se pred posjetiteljima uzorci tekuće čokolade voze u najmanjoj "žičari" na svijetu i mogu jednostavno "upecati" jednu od pločica i uroniti ju u prefinu čokoladu koja prolazi ispred njih. Uživali smo u degustaciji raznih čokoladnih smjesa, raznih eg-

zotičnih ukusa ove izuzetno čarobne čokolade. Sam proces proizvodnje, vidjeti uživo njihove pogone, probati čokoladu od malina, čilija ili banane, biti dio te priče pa barem na trenutak je nešto što ćemo sigurno pamti ti još dugo i definitivno je opravdana tvrdnja da je ovo čokolada za najzahtjevnije nepce.

Naša treća destinacija je grad Beč. Ovaj čarobni grad je zbilja teško opisati u kratkim crticama s obzirom na svu raskoš i ljepotu koju posjeduje, no truditi ću se da ga vjerodostojno opišem. Nakon što smo se smjestili u hostel, krenuli smo u otkrivanje Beča. Naš prvi susret s Bečom je bio uistinu poseban, svi smo ostali za-

i volite modu ili ne. Vidjeti nešto što je jedino moguće vidjeti na televiziji uživo, taj nedostižni luksuz, te lijepe i uređene gospođe koje ulaze i izlaze iz tih butikata, stil i modu kakav je teško sresti na našim prostorima. Bez obzira koliko je moda u jednu ruku površna i isprazna stvar, mediji su u zadnje vrijeme od modne industrije napravili stvarno bitnu stvar u životu svake žene. Nismo se puno zadržavali u gradu taj dan, budući da nas je sutra čekao veoma važan dan, jedan od glavnih razloga našeg dolaska, posjeta Ekonomskom sveučilištu u Beču (Wirtschaftsuniversität Wien - WU).

Ekonomsko sveučilište u Beču je najveće sveučilište ekonomskog i poslovnog usmjerenja u Europi s izuzetno visokim stupnjem internacionalizacije i globalne prepoznatljivosti. Studiranje na WU je privlačno mjesto za mnogo studenata. WU ima bliske veze s poslovnim

divljeni i fascinirani tim prekrasnim gradom. Izlaskom iz metro-a, prvo što smo ugledali je predivna katedrala sv. Stjepana. Katedrala sv. Stjepana još je od 12. stoljeća smještena u središtu grada te je sjedište bečkog biskupa. Građena u gotičkom stilu, prepoznatljiva je po svom krovu s više od 200 tisuća crjepova, na kojem se nalaze povijesni austrijski grbovi. U Katedrali se nalaze 23 zvona, od kojih je najteže zvono sv. Marije od 20 tona, najteže u Austriji i drugo u Europi, nakon onog u Kölnu. Zanimljivo je da je u bečkoj Katedrali sv. Stjepana održana ceremonija vjenčanja "Salzburgovca" W. A. Mozarta, kao i njegov sprovod. Šetajući centrom grada ugledali smo najpoznatije današnje brandove kao što su Louis Vuitton, Chanel, Dolce & Gabbana, Cartier, Hermes i brojni drugi na koje ne možemo ostati ravnodušni, bez obzira da li pratite

svijetom što je rezultiralo s odličnim izgledima za posao. Uz širok spektar programa na raspolaganju i pozitivnim iskustvima svojih diplomanata, njihovi uspjesi ogledaju se u sljedećim statistikama: više od 6.000 studenata po godini, prosječna studentska populacija od 26 800 studenata, oko 1 600 maturanata godišnje... Cilj WU je postati jedan od vodećih europskih sveučilišta za poslovanje i ekonomiju. U skladu s tim ulažu puno napora u međunarodnu razmjenu studenata. Ured za međunarodnu suradnju na WU pruža konzultacije i usluge za studiranje u inozemstvu, razmjene semestara, stažiranje (stipendije) ili ljetne škole. To je Sveučilišna Središnja jedinica za održavanje međunarodne razmjene studenata, nastavnika i osoblja. Ono što sve studente najviše zanima je mogućnost i proces ljetne škole. WU organizira ljetnu školu

International Summer University u Beču (ISU WU). Studenti iz više od 20 zemalja, međunarodni tim predavača te dvadesetogodišnje iskustvo u organizaciji ljetne škole garantiraju učesnicima izvrsnu akademsku naobrazbu i vrhunsko internacionalno iskustvo. Osnovni cilj međunarodne ljetne škole je produblivanje znanja koje učesnici već imaju o konkretnoj oblasti suvremenog poslovanja. Osim ljetne škole u Beču, ono što je za nas posebno bitno je da WU također organizira i International Summer University South Eastern Europe (ISU SEE). Ove godine će se održati u periodu 02.-20.09. u Budvi, Crna Gora. ISU SEE je trojedni program organiziran od strane WU i partnerskih institucija na temu "European integration in South Eastern Europe from a business perspective". Koordinatorice za međunarodnu suradnju Marlene Wahmueller i Sarina Gludovatz također su nam predstavile svoj master studij i novi kampus sveučilišta. Poslije predavanja još neko vrijeme smo se zadržali na njihovom fakultetu u razgledavanju. Zadovoljni posjetom krenuli smo dalje. Mariahilferstraße najdulja je bečka shopping ulica. Obično se "dijeli" na dva dijela - unutarnji (Innere Mariahilferstraße) i vanjski (Äußere Mariahilferstraße), pri čemu je razdjelnica Gürtel, cestovni pojas koji prolazi kod Westbahnhofa. Izbor trgovina doista je ogroman, a tu su, naravno, prisutni Benetton, Gent, H&M (više trgovina), Humanic (također više trgovina), Mango, Mexx, Zara, Desigual i brojni drugi. Peek&Cloppenburg je ondje smjestio svoju robnu kuću, a tek nešto dalje nalazi se i Gerngross. Svatko je mogao pronaći nešto za sebe s obzirom na raznoliku ponudu.

I na kraju, "Tour de Vienne" u kojem smo imali priliku vidjeti neke od najvažnijih znamenitosti u Beču. Počeli smo s Schönbrunnom, barokna palača pod zaštitom UNESCO-a nekoć je služila kao ljetna rezidencija Habsburgovaca. Veličanstveni Schönbrunn ima više od 1400 prostorija, zbog čega ga mnogi zovu Mini Versailles. Gradnju je započeo car Leopold I., a "slavu" je stekao tijekom doba Marije Terezije i Franje Josipa, koji se tamo i rodio te kasnije vjenčao sa slavnom Sisi. Sisi je bila najljepša vladarka Europe i najljepša žena svijeta, ali joj blagostanje i lagodan život nisu pomogli da se oslobodi duboke tuge koja ju je pratila cijelog života. Bila je visoka 172 cm, imala je 50 kilograma, a da bi zadržala obim struka od 50 cm toliko se stezala da je ponekad gubila dah. Imala je dugu smeđu kosu koja joj je dopirala ispod koljena. Svakodnevno se bavila sportom i bila je među najboljim ženskim lovcima. Potom smo otišli u dvorac Belvedere. Dvorac Belvedere jedna je od najljepših bečkih znamenitosti. Sagrađen je u 18. stoljeću kao ljetna rezidencija princa Eugena Savojskog, velikog vojskovođe koji je služio na dvoru Habsburgovaca. Zapravo se radi o dvije palače - Gornjem i Donjem Belve-

dereu. Sagrađene su u baroknom stilu, a arhitekt je Johann Lucas von Hildebrandt. Prvo je izgrađen Donji Belvedere, a gradnja je trajala svega četiri godine, od 1712. do 1716. godine i dok je izvana relativno skromna, ova palača pravu raskoš skriva u unutrašnjosti, gdje se nalazi nekoliko uistinu zanimljivih prostorija. Godinu dana nakon dovršetka Donje palače, krenulo se s izgradnjom Gornjeg Belvederea. Za razliku od starije zgrade, koja se koristila i za stanovanje, ova je palača služila pokazivanju i ugošćivanju različitih događanja u organizaciji princa Eugena. Ono po čemu je Gornji Belvedere najpoznatiji jest najveća svjetska kolekcija Klimtovih slika. Za najpoznatijeg slikara Bečke secesije danas znaju gotovi svi zahvaljujući tome što je njegova

slika "Portret Adele-Bloch Bauer I" 2006. godine prodana za tada rekordnih 135 milijuna dolara, a i danas je u samom vrhu najskupljih slika svih vremena. Idemo dalje... Zanimljiva i neobična modernistička građevina neobičnog naziva Hundertwasserhaus (Kuća Stovoda), smjestila se u Beču. Sagrađena je prema ideji austrijskog Gaudija, Friedensreicha Hundertwassera, i to u periodu od 1983. do 1986. godine, a po autoru je dobila i ime. Hundertwasser se kao i Gaudi prije njega pobunio protiv klasične i dosadne arhitekture svojih suvremenika. Njegova je želja bila približiti arhitekturu prirodi. Kuća Stovoda je najposjećenija građevina moderne arhitekture u Austriji. Jedno je od najkreativnijih dijela moderne arhitekture na svijetu. Njegova

čuvana izreka je : "Dieses Haus ist meine Seele!", tj. "Ova kuća je moja duša!". Kratko smo obišli i novi dio grada , vidjeli najpopularnija mjesta za izlaske, "kruzere" koji plove Dunavom. Istog dana išli smo u posjeti Prateru, najpoznatijem bečkom lunaparku. U njemu se nalazi Riesenrad s kojeg se pruža prekrasna panoramska slika cijelog Beča. U Prateru se može satima uživati u najrazličitijim atrakcijama, voziti se različitim prijevoznim sredstvima, baviti se raznim sportovima itd. Bilo nam je super i ludo smo se proveli. Došao je kraj našem boravku u Beču. Pomalo s tugom, ali oduševljeni ovim gradom koji je opravdao sva naša očekivanja i sve što smo čitali i čuli o njemu bilo je mnogo ljepše nego što smo se nadali, napuštamo ga i odlazimo prema našoj posljednjoj destinaciji, Bratislavi.

Bratislava je glavni grad Slovačke, ima oko 450 000 stanovnika, nalazi se na samoj granici sa Austrijom i Mađarskom. Bratislava i Beč najbliži su glavni gradovi u Europi, udaljeni samo 60km, nekada su bili povezani tramvajem. Prvo što smo posjetili je Bratislavsky Hrad, prekrasan dvorac na brdašcu. Često ga nazivaju "naopačke okrenutim stolom" zbog kula koje djeluju kao noge stola kada ga okrenemo naopačke. Dvorac je iz 15. stoljeća, u početku se koristio kao kraljevska rezidencija, nakon toga kao sjemenište, a onda vojarna. Većina znamenitosti nalazi se u samom centru grada, koji se nalazi nedaleko od obale Dunava. Samim središtem trga dominira Rolandova fontana, ali za oko zapinje i Stara vijećnica (Stara radnica) u kojoj se danas nalazi Gradski muzej. Iza vijećnice nalazi se Primacilni trg sa Primacijalnom palačom, nadbiskupska palača. Na palači se nalazi željezni biskupski šešir težak 150 kg. Ovdje su nastupali Mozart, Bethoven, Liszt. Zanimljivost glavnog trga a i cijele Bratislave su razni kipovi po gradu: Napoleonov vojnik - nalazi se u samome centru grada, prikazuje vojnika, sa karakterističnom kapom Napoleona, naslonjenog na klupu. Čumil (Man at work) - nedaleko od samog centra, prikazuje čovjeka koji viri iz šahta, ne znamo što tamo radi, da li samo odmara ili gleda curama ispod suknje, znamo samo da je vrlo simpatičan. Lijepi Naci (Schone Naci) - nedaleko od Čumila, prikazuje Ignaca Lamara, legendu Bratislave koji je bio siromašan i psihički bolestan, često je šetao gradom u elegantnoj odjeći i pozdravljao prolaznike klanjajući se sa svojim šešikom. Paparazzi - također u blizini trga, iza ugla jedne zgrade skriva se paparazzi i fotografirao tko zna koga. S Bratislavom smo završili naše malo putovanje i uputili se natrag prema Mostaru. Tužni što se vraćamo, ali ipak sretni jer smo obogatili svoje znanje, proživjeli jedno divno i nezaboravno iskustvo, stekli nova poznanstva, vidjeli puno toga, osjetili dašak multikulturalnosti. Kolektivno smo se složili da je Beč na sve nas ostavio najveći utjecaj,

jer je jednostavno ponosan, lijep, dinamičan, božanstven i - moćan! Po povratku svi smo bili pozitivni i napunjeni nekom posebnom energijom spremni za nove ispitne rokove i radne pobjede...

Posebno hvala našim dragim kolegama Anti, Goranu i Josipu koji su nas kao malobrojniji sastav muške ekipe čuvali i štitali (Duran Duran - The Wild Boys). I naravno, hvala inicijatorima i organizatorima putovanja Anti Jerkoviću, Ani Franković i Ani Šuman što su nam ovo putovanje organizirali. Osim Ekonomskog fakulteta i Studentskog zbora Sveučilišta u Mostaru kao glavnih sponzora, projekt su financijski podržali i sponzori: Fis d.o.o. (Vitez), Bet live d.o.o. (Novi Travnik), AS Kramar d.o.o. (Ljubuški), Ceste Company d.o.o. (Kiseljak), EU Pal d.o.o. (Kiseljak), Caffè Terminus (Kiseljak), Mali Raj d.o.o. (Kiseljak) i Logotip d.o.o. (Široki Brijeg), svima im se ovim putem još jednom zahvaljujemo. Samo putovanje je organizirano i uspješno realizirano posredstvom turističke agencije Ventura Travel Agency (Travnik), koja je sve ispunila, pa čak i premašila naša očekivanja. I za kraj posebno hvala našem profesoru Željku Šumanu koji nam je pomogao u samoj organizaciji i realizaciji ovog putovanja.

Prof. dr. sc. Željko Šuman - Kratki osvrt

Sama inicijativa te uspješna organizacija i re-

alizacija studijskog putovanja naših studenata u Austriju zaslužuju svaku pohvalu i čestitke. Imao sam zadovoljstvo pratiti taj projekt od samog početka kao i skromno pridonijeti u organizaciji i osiguranju potrebnih kontakata na austrijskim sveučilištima. Dojmovi koje su naši studenti donijeli s toga putovanja su izvrsni. Vraćaju se obogaćeni novim i neprocjenjivim iskustvom, proširenih vidika i s puno više samopouzdanja. Uspostavljene međuinstitucionalne i osobne kontakte treba nastaviti i dalje njegovati i unapređivati. Ovaj

projekt treba promatrati i kao važan iskorak u intenziviranju studentske mobilnosti te općenito internacionalizacije Fakulteta. Nadam se da će ovakva ili slična putovanja postati uobičajena praksa i za buduće naraštaje studenata Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Ovim putem želim posebno zahvaliti našim kolegama u Klagenfurtu i Beču na ljubaznoj suradnji i izvrsnom gostoprimstvu u nadi da je to tek samo početak dugoročnije i šire suradnje.

Neke se stvari ne mogu kupiti novcem

Mjeseci pripreme, zahtjevne organizacije, prikupljanja sredstava od sponzora. Sve se to zaboravi kada se ugleda more Crne Gore. Po prvi put u pedesetogodišnjoj tradiciji organiziranja ekonomijada, naši su studenti krenuli malo južnije nego to je do sada bila praksa. I nisu požalili. Ekonomijada 2013. se ove godine održala na Velikoj plaži u Ulcinju u Crnoj Gori.

Od 08.-12.svibnja naši studenti su uživali u suncu, moru, zabavi, druženjima i sportu sa tisućama svojih kolega koji su istim povodom stigli iz više od pet balkanskih zemalja. I opet je Balkan trebao biti bure baruta. Ali, ako na mladima svijet ostaje onda se ne treba brinuti. Samo pozitivna, smijeh, druženje. Duh kolegijalnosti je naprosto zavladao. Natjecanja u sportu i znanju po danu, lude žurke po noći, i tako pet dana uzastopno, da bi na kraju naši studenti donijeli pregršt nagrada i priznanja, kako bi pokazali da smo jednako vrijedni i sposobni i spremni konkurirati kako pojedinačno tako i timski.

Moramo čestitati svim kolegama koji su ih osvojili, te ih potaknuti da i dalje rade i trude se kako bi na što bolji način prezentirali naš fakultet, sveučilište i studentski zbor. Isto tako, ovo nam treba biti poticaj da još više radimo i učimo jer i na malim se stvarima stječe ogromno iskustvo. A iako su neke stvari neprocjenjive, novac je ipak bio potreban. Kao ekonomisti znamo da nije ništa džabe. Organizatori, Ekonomski fakultet i Studentski zbor ekonomskog fakulteta su se potrudili da skupe što više sponzora, kako bi studentima olakšali i omogućili im da dožive ovo nepopovljivo iskustvo. Posebno ističemo upravu, dekanicu prof.dr.sc. Milu Gadžić i prodekane prod.dr.sc. Zdenko Klepić i prof.dr.sc. Igor Živko.

Tu su i drugi sponzori: Općina Široki Brijeg, Općina Grude, Studentski zbor, Caffe Index, Lumen d.o.o. Drinovci, Zarkan promet d.o.o. Grude, kojima se ovim putem iskreno zahvaljujemo i nadamo se i budućoj suradnji.

Nagrade:

Ekipno: mali nogomet - 3.mjesto, debata - 3.mjesto

Pojedinačno: tenis - 1.mjesto, šah - 3.mjesto

Posjet profesora i studenata

INTERA

technology park

U petak, 19.04. s početkom u 10 sati u novoootvorenom tehnološkom parku u Mostaru održano je predavanje na temu „Poduzetništvo zasnovano na znanju – izvor dodatne vrijednosti“. Predavanje koje je bilo interaktivnog karaktera održao je prof. Rein Ruubel. Nismo otkrili „toplu vodu“ ako kažemo kako je poduzetništvo na jako „niskim granama“ u našoj državi, a pogotovo kada su u pitanju mladi i obrazovani ljudi, koji često nisu u prilici pokrenuti poduzeće iako imaju potrebna znanja. Razlog tome je što nemaju dovoljnu podršku institucija koje bi se trebali brinuti o njima, pa iako imaju vrijedne ideje, u šumi propisa i regulacija se nerijetko ne snalaze i odustaju od ostvarenja svoga sna.

S ciljem da takvu situaciju preokrene, ekipa iz tehnološkog parka Intera održava često predavanja na tu i slične teme. Primarni cilj

vantnih institucija na tu temu: Federalnog ministarstva razvoja i poduzetništva, Ekonomskog fakulteta u Mostaru, Univerziteta Džemal Bijedić, Srednjih škola, REDAH-a, Županijskog ministarstva gospodarstva...

Profesor Ruubel je više puta spomenuo ulogu poduzetnika u društvu, posebno stavljajući naglasak

na poduzetništvo kod mladih i poduzetništvo temeljeno na znanju. I iako su se svi složili o bitnosti mladih u poduzetništvu, oko potonjeg se nisu složili, istaknuvši kako obrazovanje nije uvijek nužno jer imamo mnogo primjera slabije obrazovanih ljudi koji su uspjeli kao poduzetnici jer su imali dobre ideje, i što je još važnije, znali su ih sprovesti u djelo. Svi prisutni su iskazali spremnost da doprinesu maksimalno ostvarenju ovoga vrijednoga cilja. Kako sve izrečeno neće ostati bez krajnjih rezultata prisutne je uvjerala predstavnica Županijskog ministarstva gospodarstva, koja je naglasila kako su oni potporu poduzetnicima već ugradili u

svuju dugoročnu strategiju koja se odnosi na razdoblje do 2020.godine. Prof. Zdenko Klepić je istakao kako po pitanju poduzetništva, Ekonomski Fakultet u Mostaru je već ranije iskazao spremnost za osnivanjem Studentskog inkubatora, ali da im je potreban partner koji će snositi dio troškova jer nisu

takvih predavanja, što je i istaknuto više puta, je otvoriti kanale komunikacije sa svim relevantnim institucijama u državi koje bi mogle dati svoj doprinos jačanju poduzetničkog duha u našoj regiji, što bi na kraju rezultiralo i stvaranjem nove vrijednosti. Pa su tako prisutni bili predstavnici svih rele-

sami u mogućnosti financirati jedan takav projekt. Istodobno je pozvao sve nazočne koji bi mogli biti zainteresirani za takvu vrstu projekta da ih podrže u tom projektu. Predstavnicu federalnog ministarstva je iznijela prijedlog o osnivanju radionice za mala poduzeća koja su se našla u problemima, jer gubimo u prosjeku skoro 1000 poduzeća godišnje, a tendencija je sve lošija, što predstavlja ozbiljan problem. Ta poduzeća nisu u mogućnosti priuštiti konzultantske usluge, pa bi im upravo takve radionice mogle biti slamka spasa. Predstavnik REDAH-a je rekao kako je suradnja realnog sektora s fakultetima u BiH doslovno na razini incidenta. Također većina nazočnih se složila kako je potrebno pokrenuti edukaciju od „malih nogu“, još od vrtića kako bi se ljudi upoznali s poduzetništvom i razbili strah od istoga. A osim predavanja, potrebno je i dati im praksu, gdje se najbolje mogu uvidjeti dobre i loše strane poduzetništva. Na taj način bi mogli doći do stanja u kojemu ljudima nije glavni prioritet zaposliti se u državnoj upravi, već da sami nešto žele razvijati, stvarati neku novu vrijednost.

Na kraju je bio i upit studenta Ekonomskog Fakulteta o mogućnosti sudjelovanja studenata u radu tehnološkog parka, što je naišlo na odobravanje od strane uprave. Zato ako imate visokotehnološku ideju, sposobni ste ju provesti uz asistenciju vrijednog osoblja tehnološkog parka...ne oklijevajte, pravo vrijeme je upravo sada.

prof. dr. sc. Ivo Čolak

“*Jedina poruka koju mogu dati je da nema univerzalnih poruka za sve*”

SEF: Pripremajući se za današnji razgovor pogledao sam Vaš životopis na stranicama Sveučilišta i Građevinskog fakulteta. **Pored impresivnoga C.V.-ja o obrazovanju i znanstveno-stručnom radu jednoga redovitog profesora, doktora znanosti, višegodišnjega dekana Građevinskog fakulteta i prorektora Sveučilišta, ipak bih volio da nam se Vi sami predstavite i kažete našim studentima nešto o sebi, jer Vas ipak tako dobro ne poznajemo kao Vaši studenti s Građevine.**

Pa evo, samo kratko, jedan kroki-životopis: Rođen sam 1968. na Širokom Brijegu, gdje sam završio osnovnu i srednju školu. Godine 1987. upisao sam Građevinski fakultet u Mostaru, diplomirao sam 1992. Nakon zaposlenja na Fakultetu 1993. upisao sam poslijediplomski studij na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu u Splitu, magistrirao sam 1997., a doktorirao 2002. godine. Nakon toga bio sam 2003. na postdoktorskoj specijalizaciji u Zurichu, u Švicarskoj.

Nevezano za znanost, od stručnih poslova vrijedi izdvojiti dvogodišnji supervizorski posao na projektu rekonstrukcije Staroga mosta. Usporedno s ovime, igrao sam trinaest sezona za Košarkaški klub Široki, do 1997. kad je to postao profesionalni klub s profesionalnim obavezama, radio sam punih deset godina honorarno filmsku i sportsku emisiju na Radiju Široki Brijeg, nekoliko godina bio jedan od organizatora Mediteran Film Festivala, te kao izvanredni student na temu analize filmske kritike diplomirao studij novinarstva na Filozofskom fakultetu.

SEF: Prije nego ste postali prorektor za znanost, bili ste pet godina dekan Građevinskog fakulteta. Je li Vaša mladost bila prednost ili mana za vrijeme dekanstva?

U nekim je slučajevima mladost nedostatak, ali je isto tako u pojedinim situacijama velika prednost. Iz današnje perspektive siguran sam da je meni bila prednost. Kad pogledam unatrag u 2004. godinu, s obzirom na tadašnju

financijsku, prostornu i kadrovsku situaciju na Fakultetu, kad smo bili "podstanari" u Đačkom domu, s brojnim dugovima i bez vlastitoga nastavničkog kadra, zasigurno s manjom energijom i većim iskustvom ne bih se toliko dao u rješavanju spomenutih problema, odnosno ne bih često išao "glavom kroz zid" što sam tada činio. Kad je čovjek mlađi, lakše će upitati bilo što, pokucati na brojna vrata bez zaziranja od negativnog odgovora i puno više sebe dati za ostvarenje cilja. Kod mladih ljudi nema toliko kalkulacija i mislim da mi je ta mladost uistinu pomogla. Mislim da bih danas s ovim iskustvom puno više kalkulirao, vagao, što nekada nije dobro. Sve to ne bi bilo dovoljno da nije bilo potpore cijeloga kolektiva i ono po čemu ću najviše pamti petogodišnje razdoblje dekanstva je baš taj izniman kolektiv Građevinskog fakulteta, odnosi među kolegama i njihovu potporu tih godina.

SEF: Koja Vam je djelatnost u akademskom životu bila najteža i najizazovnije počevši od mladoga asistenta do profesora, zatim dekana i na koncu prorektora Sveučilišta?

Težinu i izazovnost ovih djelatnosti nije lako poredati i uspoređivati. Svako razdoblje ima određene draži i u svakome postoje ciljevi i izazovi. Asistent sam postao u ono ratno vrijeme kad sam tjedan dana boravio na Fakultetu, a sljedeći tjedan s puškom na terenu. Zadovoljstvo toga razdoblja bilo je u velikoj želji, vjeri da se može promijeniti svijet, ambicijama i planovima koje je nudila budućnost. Kasnije kad mladi znanstvenik magistrira, pa doktorira naprosto se "otvara svijet pred njim". Puno mi je značio i boravak u inozemstvu, vidio sam kako drugi rade, istražuju, kako funkcionira jedan uređen sustav, ali sam isto tako shvatio da jedan naš prosječan student ili diplomirani inženjer uopće ne zaostaje za njihovim studentima ili inženjerima. Koliko sam god naučio i vidio koliko su organizirani, toliko sam dobio samopouzdanje i vratio vjeru u naše mogućnosti. Maloprije sam naznačio koliko je zahtjevno bilo dekansko razdoblje, ali je nudilo ogromnu šansu za dokazivanje. Otvarale su se mogućnosti za napredak, za stvaranje nečega novog, a postignuti rezultati su bili vidljivi i konkretni. Na koncu je i ova prorektorska uloga ponudila nove izazove, a prije nekoliko godina prvi je uspješan pokazatelj bio ulazak Sveučilišta u jedan projekt iz kruga FP7 pri Vijeću Europe, čime se već na startu dobila velika satisfakcija, jer su djelatnici Sveučilišta u Mostaru ušli u registar EU za neke druge slične aplikacije i znanstvene projekte.

SEF: Bolonjski proces je deklarativno uveden na našem Sveučilištu, ali svjedoci smo kako, na žalost, ne postoje kapaciteti za njegovu provedbu. Smatrate li kako bi se trebali prilagoditi trenutnoj situaciji?

Primjena odredbi Bolonjskoga procesa na našem Sveučilištu različita je od fakulteta do fakulteta. Neki su fakulteti u potpunosti usvojili njegove zahtjeve i njegova primjena odlič-

no funkcionira, dok je vrlo teško to osigurati za fakultete koji imaju veliki broj studenata. Zbog brojnosti i prostornih kapaciteta skupine na vježbama su prevelike, nemoguće je ostvariti linearni način studiranja i upisa, kao i tzv. kruženje studenata. No, to nije značajka samo naših fakulteta koji su brojni, jer slične poteškoće imaju fakulteti s velikim brojem studenata u Hrvatskoj i u cijeloj regiji.

SEF: S donošenjem novoga Zakona o visokom obrazovanju uskoro će neke ovlasti prijeći s fakulteta na sveučilišta, ali iako je to značajna tema, malo joj je mjesta posvećeno u medijima. Možete li nam reći kakve će se promjene dogoditi u visokoškolskom obrazovanju?

Te promjene neće toliko osjetiti sami studenti koliko onaj administrativni dio Sveučilišta, odnosno promjene bi se trebale dogoditi (nakon prijelaznoga razdoblja) u samom ustroju fakulteta i cijeloga Sveučilišta. Ustrojbene jedinice više ne bi imale pravnu osobnost, nego bi ona prešla na Sveučilište. Takav ustroj već ima dosta sveučilišta u državi (primjerice, Tuzla, Bihać, Zenica, Banja Luka...) ili regiji (Zadar, Dubrovnik, Maribor...). No, za same studente i način studiranja istinska je promjena bila 2005. godina i uvođenje novoga sustava studiranja, a nove zakonske promjene bi samo mogle pridonijeti efikasnijem i ekonomičnijem načinu organiziranja Sveučilišta. Naravno, svaka promjena, pored pozitivnih, ima i one negativne strane, posebice kad je riječ o nesigurnom i do kraja nedefiniranom okruženju za znanost i visoko obrazovanje. Tu prije svega mislim na sustav financiranja. Zbog toga se moraju učiniti detaljne pripreme za preustroj (koje su već počele), jer bi bez njih bilo neozbiljno učiniti takav nagli korak.

SEF: Hoće li novi zakon učiniti rad fakulteta transparentnijima? Hoće li se novim zakonom spriječiti sve češći slučajevi nepotizma i korupcije?

Mislim da odredbe novoga zakona toliko ne utječu na povećanu transparentnost rada na Sveučilištu, odnosno što se tiče ovoga segmenta funkcioniranja ni stari Zakon o Sveučilištu nije bio ništa lošiji od novoga. Kao što sam već istaknuo zakonom se definira novi ustroj sveučilišta, daju se okviri za novo statutarno definiranje visokoškolskih ustanova, stvara se podloga za dobivanje dokumenata i novih akata usklađenih s referentnim sveučilištima u Europi koja su ranije na sličan način definirala svoj status i zakonski okvir visokoga školstva.

Slučajevi koje spominjete nije dopuštao ni stari zakon, odnosno ne dopušta ih nijedan zakon. Međutim, pored zakonskih normi, moram kazati da je Sveučilište u Mostaru zadnjih godina pojačalo borbu protiv ovih loših primjera, samostalno i u suradnji s međunarodnim organizacijama poput Transparency Internationala. Te aktivnosti nisu male i sa sigurnošću mogu tvrditi da je angažman u ovom području puno veći na Sveučilištu nego u

“ U nekim je slučajevima mladost nedostatak, ali je isto tako u pojedinim situacijama velika prednost. Iz današnje perspektive siguran sam da je meni bila prednost

ostalim segmentima javnoga života u ovoj državi. Naravno, da to nije dovoljno i da se uvijek može i treba više, ali s obzirom na okruženje i državu u kojoj živimo, Vi ne možete ostati cijepljeni od svih negativnosti i vjerojatno ćete uvijek moći izvući neke negativne primjere. Ali ponavljam, siguran sam da su rad na Sveučilištu i kvaliteta planova, programa, kadrova koji rade na Sveučilištu i na koncu znanje s kojim studenti iziđu s većine fakulteta puno usklađeniji s nekim europskim prosjekom nego u većini ostalih sfera našega društva. To najbolje pokazuju naši bivši studenti koji sa znanjem dobivenim na Sveučilištu u Mostaru dobivaju poslove u inozemstvu (u različitim stručnim područjima), a također vani bez problema nastavljaju svoje znanstveno usavršavanje.

SEF: Trenutačno se nalazimo u situaciji gdje imamo previše određenih kadrova na tržištu, dok nam drugih nedostaje. Kad će sveučilišta početi proizvoditi kadrove koja su potrebna tržištu rada?

Vaše pitanje nije samo pitanje za sveučilišnu zajednicu, niti bilo koje sveučilište može ponuditi cjelovit odgovor na njega. Problem "viška" određenih kadrova, odnosno neusklađenost s tržištem rada, uglavnom se pojavljuje iz činjenice što mi danas u ovoj državi ne možemo dobiti relevantne podatke o potrebama tržišta.

S druge strane, sve da i imamo cjelovite podatke, a nemamo, Sveučilište, odnosno fakulteti, ne mogu upisivati određene deficitarne kadrove ako za to nemaju osigurana sredstva, i u tim okolnostima primorani su (bez zaokružene financijske konstrukcije za školovanje deficitarnih kadrova, odnosno skupoće poje-

dinih studija) jednim dijelom upisivati ono što ljudi žele studirati. Nadalje, svjedoci smo da za pojedine studije, bez obzira što su deficitarni, ne postoji velik interes jer spadaju u onu skupinu "teških studija".

Ali bez obzira što postoji hiperprodukcija određenih kadrova, mislim da u budućnosti trebamo zaboraviti da će svatko dobivati posao u području u kojem se školovao. Bit će dosta i prekvalifikacija. Jednostavno, u najrazvijenijim europskim zemljama danas se podigla, ne samo kvaliteta, nego i kvantiteta obrazovanja (primjer skandinavskih zemalja s ogromnim postotkom visokoobrazovanih ljudi, postotkom koji je sedamdesetih bio sličan za one sa srednjoškolskim obrazovanjem). Ljudi žele biti visokoobrazovani bez obzira čime će se kasnije baviti (primjerice, skoro svaki "zapadni" atletičar ili plivač je visokoobrazovan, svaki NBA košarkaš je završio fakultet koji najčešće nema veze sa sportom kojim se bavi...). Dakle, bez obzira na neusklađenost našega visokog obrazovanja i tržišta, mora se shvatiti da će i u budućnosti biti nemoguće za veliki broj ljudi da dobiju posao za koji su se školovali.

SEF: Poznato je kako vaš matični fakultet, Građevinski fakultet, znatan dio prihoda ostvaruje kroz suradnju s gospodarstvom. Smatrate li kako je to moguće primijeniti i na druge fakultete, kako bi se olakšala teška financijska situacija?

Na žalost, sredstva koja fakulteti dobivaju od županija nedostamna su za pokrivanje polovice njihovih osnovnih troškova. Zbog toga su primorani pokušati ostvarivati dodatne prihode na različite načine. Jedan od načina je suradnja s gospodarstvom, drugi je npr. povećavanje upisnina ili broja upisanih (što nije dobro, ali je nekada jedini način da neki fakultet egzistira), treći je... Suradnja s gospodarstvom je potrebna i poželjna, ali bilo bi idealno da ta sredstva možemo koristiti za opremu, laboratorije, unaprijeđenje nastavnoga procesa, no danas na žalost većina sredstava ode na pokrivanje osnovnih troškova, plaća i režija.

Nisam baš ljubitelj davanja savjeta i poruka ovoga tipa, jer znam da ih u vašim godinama nisam volio slušati. Mi, stariji, često se "naoružamo" s frazama, parolama i porukama i mudro ih dijelimo kao da smo popili svu pamet svijeta. Zato, vi najbolje znate što vam je činiti, vi ste individualci i svaka osoba ima svoj pristup rješavanju problema. Inače, nekome kolektivizmu i ljudima koji su nudili "ispravne" i nedodirljive odgovore nikada, pa ni danas, nisam bio sklon. Jedina poruka koju mogu dati je da nema univerzalnih poruka za sve. Budite individualci i uvijek mislite svojom glavom. Ne postoji kolektivna svijest i kolektivno mišljenje. Ako s Vama osobno razgovaram na neku temu, mogu Vam dati svoje mišljenje o tome, ali dijeliti generalne poruke za veći broj ljudi nikada me baš nije privlačilo, kao što ih nisam želio ni slušati.

GLOBALIZACIJA

Piše: Irena Vujica

POZITIVNE I NEGATIVNE STRANE MODERNOG FENOMENA

Globalizacija se može definirati kao proces vezan za ekonomske, političke i društvene aspekte postojanja. Najprije ga svakako treba vezivati za ekonomsku tranziciju te sukladno tome, globalizacija uključuje najmanje sljedeće elemente: integracijske procese i slobodnu razmjenu, institucionalizaciju, konkurenciju, nove tehnologije, radnu snagu i plaće, deregulaciju, inovacije na financijskim tržištima i okoliš. Integracijski procesi i slobodna razmjena započeli su prije dva stoljeća i kontinuirani su. Integracija znači povezivanje različitih dijelova kugle zemaljske. Ona spaja informacije, robe, radnu snagu i ljude i omogućuje brisanje granica. Slobodna razmjena je uzrok i posljedica globalizacije. Zemlje koje daju prioritet slobodnoj razmjeni puštaju tržištu da samo rješava svoje probleme koristeći zakone ponude i potražnje, bez vladinih intervencija. U novijem vremenu slobodna razmjena sve više potiče pitanja razvijenih zemalja koje nastoje nametnuti pravila igre za međunarodno poslovanje. Kroz turbulencije koje su se u prošlosti događale, zemlje su se obično vraćale državnom intervencionizmu budući su krize pokazale kako tržište nije baš sposobno riješiti sve probleme samo. Zbog toga države koriste različite mjere kojima manje ili više stabiliziraju tržište. S druge strane, kad država dosegne određeni stupanj razvijenosti, ne bi trebala biti toliko uključena u tržišne aktivnosti, bar je to ono što propagiraju razvijene zemlje. S jedne strane deregulacija je immanentna za ekspanziju slobodnog tržišta, ali s druge, države sada interveniraju na sasvim nove načine u međunarodnoj razmjeni. Države to koriste kao pomoć u rješavanju izazova slobodnog tržišta. A izazova je mnogo. Prvi je svakako eksternalije. Eksternalija je korist ili trošak koji drugi ljudi ili kompanije dobivaju bez plaćanja (ili možda želje za tim) i mogu biti pozitivne ili negativne. Tako su kompanije koje zagađuju zrak eksterni zagađivači i stvaraju eksterne troškove – predstavljaju negativne eksternalije jer postoje ljudi koji žive na tom području i udišu zagađeni zrak. No eksternalije mogu biti i pozitivne kad uzrokuju eksterne efekte koji su dobri za okoliš, npr. ulaganja u nove tehnologije koje imaju eksterne koristi. U tom slučaju, čak se i vlade uključuju i podupiru kompanije koje proizvode društvene koristi. Drugi veliki izazov tržišta je imperfektna konkurencija (nesavršena) koja omogućuje vrlo visoke profite koji premašuju oportunitetne troškove i koji su obično vezani za monopolske profite – enormno više profite od onih koji bi bili ostvareni u drugačijim investicijama s istim rizikom. Institucionalizacija je proces transfera od individualnog ka institucionalnom investiranju, a to znači kako je sve veći broj individualnih investitora voljan uložiti svoj novac u osiguravajuća društva, mirovinske fondove, te dakako u investicijske fondove (koji se zajedničkim imenom nazivaju institucionalni investitori). Individualni investitori su svjesni kako tim potezom mogu ostvariti više zarade uz manji rizik jer se institucionalni investitori brinu o njihovom novcu na

lakši način. Tako se omogućuje diverzifikacija portfelja i veća zarada od visokovrijednih vrijednosnica, čak i "blue chips" (blue chip je dionica kompanije s nacionalnom reputacijom vezanom za kvalitetu, pouzdanost i sposobnost profitabilnog poslovanja u dobrim i lošim vremenima). Konkurencija je također značajan element globalizacije i inkorporiran je u druge elemente. Kao konkurentsku prednost nad svojim rivalima, kompanija može imati niže cijene, bolju kvalitetu, naprednu tehnologiju i sl. Kako bi konkurirali na međunarodnom tržištu, korištenje novih tehnologija postaje neizbježno. Oni koji to ne uzimaju u obzir osuđeni su na propast. Isprepletenost svjetskih ekonomija podrazumijeva korištenje novih tehnologija, kao što su telekomunikacijska oprema i internet konekcija koja omogućuje povezanost licem u lice, i to na različitim mjestima u isto vrijeme. Povezuju se segmenti koje je bilo nezamislivo povezati. Također se naglašava moć informacije. Imati pravu informaciju na pravom mjestu u pravo vrijeme postaje krucijalno za uspjeh kompanije. Ljudski čimbenik je također doživio promjene kroz globalizaciju. To uključuje društvene promjene, kao što su spajanje različitih kultura, različitih životnih stilova i prihvaćanje različitosti općenito. To se također reflektira na radnu snagu i naravno njihov dohodak. Kako su plaće različite u različitim zemljama, globalizacija daje mogućnost kompaniji odlučiti gdje će plasirati radnu snagu, a to će dakako izabrati prema plaćama koje su najprihvatljivije za kompaniju. To je prednost za kompaniju, ali može predstavljati problem za državu. Prednost leži u činjenici da kompanija može plasirati svoje kompanije kćeri, tehnologiju, opremu i radnu snagu u zemljama u kojima su ovi čimbenici jeftiniji. Problem nastaje za nerazvijene i zemlje u tranziciji čiji radnici rade za mala primanja, a znaju da mogu naći bolji posao s boljom plaćom ako se presele negdje drugo. To se odražava na pojavu sve većeg radničkog iseljništva. Neke se zemlje pokušavaju nositi s problemom kroz organizacije koje uključuju internacionalne radne standarde u globalnoj razmjeni. Takvi standardi bi se koristili za zaštitu domaće proizvodnje, ali bi mogli biti i preskupi za nerazvijene i srednje razvijene proizvođače. Jedno od prihvatljivih rješenja za obje strane mogao bi biti sustav nadzora koji bi kontrolirao plaće i uvjete rada, ali ne bi imao informacije o radnicima koji ne rade u izvoznom sektoru, a mnogo njih ne radi. Sve ovo je otvoreno pitanje za globalnu vladu – WTO. Trenutno se WTO bavi pitanjem implementacije slobodnog globalnog tržišta. Problem se javlja s nerazvijenim i zemljama u tranziciji koje ne mogu ili nemaju uvjeta za realiziranje regulative koja je zahtijevana od strane razvijenih zemalja. "Globalizacija pretpostavlja održivi ekonomski rast. U suprotnom, proces gubi ekonomske koristi i političku podršku." (Paul Samuelson, ekono-

nomist). Još jedan problem je i činjenica da razvijene zemlje, koje propagiraju slobodu tržišta paradoksalno još koriste vlastite regulacijske mjere protekcionizma i u isto vrijeme traže da ih se nerazvijene zemlje odreknu. I konačno, jedno od najvažnijih pitanja globalizacije u novom dobu je utjecaj globalizacije na okoliš. Točno je kako zemlje u suvremenom dobu imaju razne razvijene oblike rješavanja ovog problema, korištenjem standarda o zaštiti okoliša. Točno je, uz to, i kako se ovi standardi ne mogu primijeniti na sve zemlje. Naime, nerazvijene zemlje i zemlje u tranziciji imaju više problema jer im je teško slijediti standarde načinjene od strane razvijenih zemalja. Kompanije iz razvijenih zemalja s visokim prihodima mogu se prilagoditi strogim standardima o zaštiti okoliša korištenim u matičnim zemljama, a s druge strane odlučiti na plasiranje supsidijarija (podružnica, opreme, radne snage) na teritorij zemalja u tranziciji, koje predstavljaju opasnost za okoliš

(pollution haven). Svi ovi elementi najavljuju više različitih prednosti i nedostataka globalizacije. Prednosti su tako:

- slobodno tržište omogućuje slobodno kretanje ljudi, dobara i kapitala
- granice između zemalja se brišu i uz pomoć novih tehnologija, geografska pozicija nije više prepreka razmjeni
- razmjena demokratskih pogleda između različitih zemalja koja uzrokuje toleranciju i poštovanje za tuđe mišljenje
- razvoj obrazovanja jer slobodno tržište potiče zaposlenike koji su visoko obrazovani
- rast komunikacije između zemalja i individualaca
- transakcije između udaljenih tržišnih sudionika mogu se organizirati u vrlo kratkom razdoblju
- zaštita okoliša i zajednički naponi zemalja
- povećanje zaposlenosti, posebno u razvijenijim zemljama (Kina)

Nedostaci su:

- problem odlaska radne snage iz zemalja u tranziciji
- globalizacija je omogućila prevelike profite i moć kompanijama za koje se vezuje ogromna količina kapitala
- dispariteti između nerazvijenih i razvijenih zemalja su sve veći
- razvijene zapadne zemlje nameću svoja mišljenja zemljama u razvoju
- utjecaj na okoliš, socijalna degeneracija.

Uzevši u obzir sve navedeno, nije lako reći donosi li globalizacija više prednosti ili nedostataka. S jedne strane, ako bismo sudili samo prema razvijenim zemljama, globalizacija donosi doista prosperitet, više zaposlenosti, stabilnosti, konekciju diljem svijeta, brisanje granica. Primjeri za to su zemlje poput Indije i Kine. U Indiji je globalizacijski proces započeo 1990-ih nakon krize u kojoj se zemlja uspjela oporaviti uz pomoć multinacionalnih organizacija. Nakon toga, Indija je bila spremna prigriliti sustav slobodnog tržišta. To je povećalo BDP zemlje, zaposlenost i omogućilo ulazak stranog kapitala u zemlju. U Kini je globalizacija započela na dva načina. Jedan je bilo orijentacija na izvoz i otvaranje internacionalnoj razmjeni. Drugi je bio plasiranje supsidijarija i preuzimanje prirodnih resursa u zemljama u tranziciji. Danas se Kina ponovno transformira i traži zemlje u kojima su niži standardi i regulacija. Razvijene zemlje imaju više koristi od globalizacije. S druge strane, zemlje u tranziciji afektirane su drukčije procesom globalizacije. Jedan od najvećih problema je povećanje nezaposlenosti. Činjenica da se radna snaga premješta u druge zemlje ne pomaže i stvara još veći jaz između razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji. Manje kompanije u zemljama u tranziciji imaju probleme jer ne mogu konkurirati na globalnom tržištu. Prema tome, nerazvijene i zemlje u tranziciji više imaju troškova nego koristi od globalizacije.

Postoji li pravo rješenje? Donosi li globalizacija zbilja više dobrog ili lošeg, ili je različita u različitim zemljama? Je li pozitivna ili negativna ili ima veze s fazom razvoja u kojoj se gospodarstvo nalazi? Hoće li globalizacijski troškovi biti veći od njenih koristi? Odgovori su različiti u različitim zemljama i moraju uzeti u obzir mnoge čimbenike. U svakom slučaju, to je neizbježan proces jer zemlje koje žele opstati na globalnom tržištu moraju prigriliti globalizacijske procese. Kao što je Margaret Thatcher objasnila: "Tu nema alternative."

"Globalizacija pretpostavlja održivi ekonomski rast. U suprotnom, proces gubi ekonomske koristi i političku podršku." (Paul Samuelson, ekonomist)

Povezuju se segmenti koje je bilo nezamislivo povezati. Također se naglašava moć informacije. Imati pravu informaciju na pravom mjestu u pravo vrijeme postaje krucijalno za uspjeh kompanije.

MULTINACIONALNE KORPORACIJE VLADARI SVIJETA

Piše: Marko Slišković

Već od samog početka nastajanja korporacija u 16. stoljeću vidljiv je njihov stvarni razlog postojanja. Naime, prvu korporaciju osnovala je britanska kraljevska obitelj kako bi mogla neometano vršiti svoja kolonijalna osvajanja i crpljenja tuđih resursa. Taj isti razlog je nit vodilja današnjih kompanija koje imaju iste namjere kao i prvobitne kompanije. Pod krinkom opće društvenog blagostanja i sve prisutne globalizacije, a naravno uz blagoslov njima naklonjenih političkih lidera, nastoje zagospodariti cijelim tržištem. Globalizacijska atmosfera otvorila je vrata mnogim mogućnostima za multinacionalne korporacije, što ove dobro koriste. Pri tome ne mare ni za okoliš, niti za ljude već je samo cilj ostvariti što veći profit i što veći udio na tržištu. Unatoč mnogim njihovim „grijesima“, a pri tome se misli na razne ekološke katastrofe, razne malverzacije pa i ljudske žrtve koje su prouzročili svojim pohlepnom poslovanjem, i dalje posluju bez ikakvih poteškoća plaćajući samo simbolične kazne.

Svoje pohlepno poslovanje nastoje prikriti raznim dobrotvornim akcijama i nekim projektima za dobrobit cijele zajednice. Uz pomoć raznih PR agencija i marketinških stručnjaka prikazuju se kao društveno odgovorne korporacije. iako su u stvarnosti jako daleko od te društvene odgovornosti. Unatoč tome što mnogi svjetski lideri i svjetske financijske institucije promoviraju slobodno tržišno natjecanje i nastoje „spriječiti“ monopol na svjetskim tržištima, zatvaraju oči pred velikim korporacijama koje baš žele stvoriti monopol na tržištu. Dovoljni su samo ovi podaci:

- Od 100 najvećih ekonomija svijeta 51 su multinacionalne korporacije, a 49 su države

- Kombinirana prodaja 200 najvećih korporacija veća je nego ukupna ekonomija svih zemalja, izuzev devet najbogatijih, što znači da premašuju kombiniranu ekonomiju 182 zemlje

- Prodaja Forda i General Motors veća je od BNP saharke Afrike

- Multinacionalne kompanije drže 90% patenata, a uključene su u 70% svjetske trgovine.

Pametnom dosta!

Zbog ovakvih moćnih korporacija mijenjaju se moralna načela, zakoni pa čak, ako je potrebno, pokreću se i ratovi kako bi se zadovoljili apetiti. Kontroliraju praktično sve, od telekomunikacija, bankarskog sektora, nafte, industrije hrane, medija, farmaceutske

industrije, automobilske industrije. Poznat je primjer korporacije Monsanto koji je vodeća kompanija GMO hrane. Zbog ove korporacije su mnoge vladine agencije i mnogi ugledni američki političari davali lažna izvješća o štetnosti GMO hrane. Zbog ove kompanije je čak počeo rat u Iraku kako bi američka vlada donijela sjeme demokracije, a Monsanto svoje GMO sjeme, pri tome uništivši najstariju i najvredniju riznicu sjemena na svijetu. Prvi potez kojeg je američka administracija povukla nakon svrgavanja Saddama Husseina s vlasti bio je postavljanje Paula Bremerera upraviteljem Privremene koalicijske uprave. Upravo taj gospodin je u suradnji sa Henryem Kissingerom donio niz od 100 Dekreta tj. zakona koji stranim multinacionalnim kompanijama daju sve ovlasti nad iračkim gospodarstvom. Tim

dekretima irački zemljoradnici ne smiju sijati vlastito sjeme, već moraju kupovati GMO sjeme od kompanije Monsanto koja je dobila isključivo pravo na prodavanje sjemena. Ukoliko prekrše zakon i siju vlastito sjeme zemljoradnici moraju plaćati kazne. Na ovaj način je ova korporacija zagospodarila velikim i plodnim tržištem Mezopotamije. Međutim, ova korporacija je dobila i službenu zaštitu Bijele kuće, na zgražanje cijelog civiliziranog svijeta. Američki predsjednik Barack Obama je potpisao zakon, kojeg je odobrio Kongres, unatoč peticiji koju je potpisalo 250 tisuća ljudi, prema kojem je korporacija Monsanto praktično dobila imunitet od sudskih tužbi. Prema ovom skandaloznom zakonu prodaja GMO sjemena je dozvoljena čak i kada sud presudi da su dozvolu za prodaju dobili na nezakonit način. Tipičan primjer američke demokracije koju žele dovesti u svaki kutak u kojem imaju neki interes. Spregu korporacija i politike dokazuje i kompanija Halliburton čiji je vlasnik bivši američki potpredsjednik Dick Cheney, koja se nalazi na drugom mjestu dobivenih projekata i zaradom. Privatna vojna kompanija Dyncorp 96% poslova dobiva od američke vlade, samim time štite američke interese i obavljaju prljave poslove, a vlada ih štiti. Ne može nikako a da se ne spomene kompanija Chevron koja već dva desetljeća uništava Ekvador ispuštanjem 18 milijuna galona toksične vode uništivši floru i faunu te zemlje. Iako je ekvadorsko pravosuđe donijelo odluku da ova kompanija mora platiti odštetu od 9,5 milijardi dolara, kompanija Chevron je proglasila ovu odluku „pravno neutemeljenu i nevažeću“, a na stranu ove kompanije je stao i Međunarodni sud pravde u Haagu koji je naložio da Ekvador obustavi izvršenje presude, navodeći kako se ovom presudom krši ugovor kojeg su potpisali vlasti Ekvadora i SAD kojim se štite investitori, u ovom

slučaju američke kompanije. Kao i svaki put, i u ovom slučaju se štiti krupni kapital i velike korporacije. Kompanije Coca-Cola i Philip Morris također uživaju veliki ugled uspješnih kompanija, iako njihovi proizvodi opće poznato ugrožavaju ljudsko zdravlje. Ali koga briga!

Što se bankarskog sustava tiče glavni i istinski vladar sustava je američki financijski div i jedna od najvećih investicijskih banaka Goldman Sachs koja zajedno sa još jednim bankarskim divom JP Morganom „vedri i oblači“ bankarskim tržištem. Njihov glavni poslovni motiv je da korumpirana država propisima omogućava da banka prodaje bezvrijednosne papire i na tome zarađuje ogroman novac. Da niti bankarski sektor nije lišen „braka“ sa politikom dokazuje i činjenica da je Robert Rubin jedan od supredsjedatelja ove banke bio ministar financija u vladi Billa Clintona. U vrijeme Clintonove administracije, a naravno uz zauzimanje Rubina došlo je do ukidanja skoro svih ograničenja Wall Streetu. No Rubin nije jedini. Još jedan čelnik Goldman Sachs banke, Henry Paulson bio je tajnik za financije u administraciji Geoga Busha. Goldmanovi ljudi su današnji čelnici američkih Federalnih rezervi, kanadske Središnje banke, europske Centralne banke te prvi čovjek burze na Wall Streetu. Za ovog financijskog giganta i glavnog financijskog policajca je radio i bivši guverner svjetske banke Robert Zoellick. Bankarski način poslovanja i općenito ovaj sektor najbolje opisuje njemački dramatičar koji u svojoj operi „Za tri groša“ 1990-tih godina preko svog glavnog junaka poručuje svijetu: „Što je jedna obična pljačka banke prema otvaranju nove banke?“

Da su multinacionalne korporacije ozbiljne u svojem naumu da zagospodare svim sferama života i poslovanja najbolje dokazuje odluka njemačkog parlamenta

Bundestaga koji je donio odluku po kojem voda za piće nije više na listi temeljnih ljudskih prava. Ova odluka otvara širom vrata velikim korporacijama da zagospodare i tim tržišnim segmentom. Nakon što su ovladali naftom i prehrambenom industrijom, na red je došla i voda. Ne treba čuditi činjenica da je upravo jedna europska država donijela odluku o skidanju pitke vode s liste temeljnih ljudskih prava jer se u Europi nalaze najmoćnije korporacije u tom sektoru. Dvije najjače korporacije u ovom sektoru su iz Francuske i to: Vivendi Environment koja je dio medijskog i komunikacijskog konglomerata Vivendi Universal s godišnjom zaradom od preko 17 milijardi eura, a druga je Suez Lyonnaise s godišnjom zaradom od 5 milijardi eura a slijedi je njemačka voda RWE.

Možda će se u skoroj budućnosti pojaviti neka velika multinacionalna korporacija koja će kontrolirati i naplaćivati zrak i na tome ostvariti ogromne profite. Tko zna! Na kraju ne treba zaboraviti da su sve multinacionalne kompanije u privatnom vlasništvu i da su jedini ciljevi profit i ušteda.

Implikacije ulaska RH u eu na određene gospodarske elemente Bosne i Hercegovine

PRILIKE I PRIJETNJE

Piše: Tomislav Mikulić

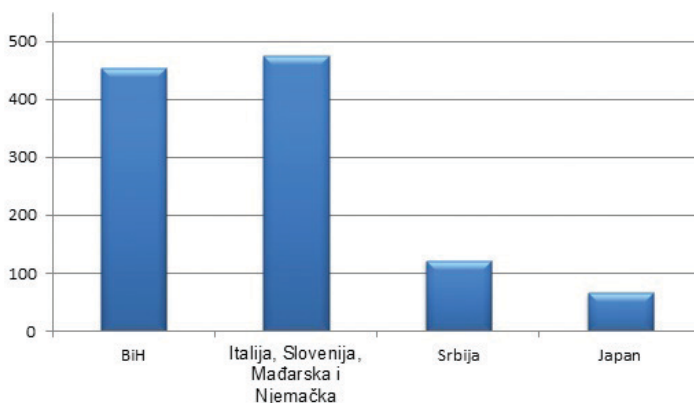
S prvim danom mjeseca srpnja naša zemlja postaje prvi susjed Europskoj Uniji. Činjenica zbog koje BiH građani nisu i ne bi trebali biti previše uzbuđeni. Prikladniji naslov iz konteksta gospodarstva Bosne i Hercegovine bio bi „Implikacije izlaska RH iz CEFTA-e – prilike i prijetnje“.

Ozbiljniji poznavatelji ekonomskih prilika u Bosni i Hercegovini vjerojatno su, vidjevši naslov, prelistali stranicu smatrajući temu „prožvakom“ i već toliko puta otvorenom. No, u nastavku teksta pokušat će se prikazati analiza izlaska RH iz CEFTA-e s posebnim osvrtom na poljoprivredne proizvođače i prehrambenu industriju, a lišenu već poznatih činjenica o nespremnosti s kojom vlasti u našoj državi dočekuju ulazak Republike Hrvatske u EU, a koja se očituje kroz kašnjenje izgradnje graničnih prijelaza i velikih upitnika po pitanju ispunjavanja uvjeta za izvoz robe životinjskog i biljnog porijekla.

Ulazak Hrvatske u jedno zajedničko tržište (EU) znači i izlazak iz drugog zajedničkog tržišta (CEFTA) što predstavlja nepovoljnije uvjete za određene industrijske grane iz RH na tržištu zemalja članica CEFTA-e - BiH, Srbija, Crna Gora, Albanija, Makedonija, Moldavija i Kosovo. BiH odavno ima potpisani privremeni trgovinski sporazum s EU koji garantira nultu carinsku stopu za niz proizvoda i sirovina koji dolaze iz zemalja članica EU, no među njima se ne nalazi veliki broj prehrambenih i poljoprivrednih proizvoda, što će imati ozbiljne posljedice za prehrambenu industriju RH.

Slika (Izvoz prehrambene industrije i

Izvoz (mil. USD)

poljoprivrednika RH u 2012.) prikazuje važnost tržišta BiH za poduzeća koja pripadaju promatranim industrijskim granama. Naime, Bosna i Hercegovina čini 28% ukupnog izvoza u ovoj industriji 2012. godini ili izraženo apsolutno 454 mil. USD, dok izvoz u najvažnije trgovinske partnere koje su članice EU - Italiju, Sloveniju, Mađarsku i Njemačku zajedno iznosi oko 474 mil. USD. Veličina tržišta Bosne i Hercegovine s oko 4 milijuna stanovnika i ovih četiriju zemalja EU s preko 150 mil. stanovnika, jasno govori o položaju i prepoznatljivosti marki hrvatskih

proizvođača na tržištu EU, odnosno važnosti tržišta Bosne i Hercegovine za navedene proizvođače. Koliko god bili nepoznati na tržištu EU, toliko su hrvatski brendovi jaki i prepoznati na ex-yu tržištu, a posebno na tržištu Bosne i Hercegovine s obzirom na strukturu stanovništva.

Posljedice ulaska RH u EU očituju se kroz povećanje cijena proizvoda hrvatskih proizvođača, poprilično zastupljenih na domaćem tržištu. Navedene promjene trebale bi pozitivno utjecati na konkurentnost domaćih proizvoda, ali i proizvoda ostalih zemalja članica CEFTA-e što se često zanemaruje u kontekstu poskupljenja hrvatskih marki. Dva su osnovna pitanja za BiH poduzeća iz ovog sektora:

Hoće li hrvatske marke (brendovi) poskupjeti toliko da će postati preskupi domaćim potrošačima ili su njihovi brendovi dovoljno snažni na našem tržištu da podnesu navedeno poskupljenje?

Ukoliko hrvatski proizvodi postanu nekonkurentni, jesu li BiH brendovi dovoljno snažni da povećaju svoj tržišni udio ili će potrošači uvozne RH proizvode jednostavno zamijeniti novim uvoznim markama pristiglim iz ostalih zemalja CEFTA-e?

U kontekstu najavljenog prebacivanja proizvodnje pojedinih poduzeća iz RH na prostor Bosne i Hercegovine, primjetno je kako navedeni proizvođači i sami čekaju odgovor na prvo pitanje, što potvrđuje i jako mali broj poduzeća koji su najavljeno prebacivanje dijela proizvodnje doista i učinili. Teško je očekivati kako će se domaći potrošači s visokim stupnjem lojalnosti jakim markama poput Vegete, Cedevite, Dorine, Domačice, Bajadere (Valiconovo istraživanje najjačih regionalnih brendova) zbog nekoliko 10-aka feninga više okrenuti se domaćim brendovima. Prilika za domaće proizvođače je u neizgrađenim markama hrvatskih proizvođača koje su na tržištu opstajale isključivo radi nižih cijena od konkurencije. Većina domaćih proizvođača konkurentsku prednost na tržištu žele ostvariti kroz najnižu cijenu što predstavlja najgoru moguću strategiju nastupa. Marketinška miopija i tretiranje bilo kakvih marketinških aktivnosti isključivo kao troška te nedovoljna svjesnost o važnosti povećanja lojalnosti potrošača kroz dodavanje vrijednosti brendu rezultira konstantnom borbom za najnižu cijenu, borbom koja iz godine u godinu negativno utječe na profitne marže domaćih poduzeća u ovoj industriji. U tom smislu, povećanje cijena konkurencije će barem privremeno pozitivno utjecati na poslovanje većine domaćih poduzeća koja primjenjuju strategiju troškovnog vodstva, iako dugoročno domaći proizvođači se moraju okrenuti stvaranju dodatne vrijednosti marke u vlasništvu. Time bi u dugom roku smanjili utjecaj cijene kao glavnog faktora koliko god to, u današnjim bh-a prilikama bilo nezahvalno prognozirati. No, dugoročno takve «slabe» marke hrvatskih poduzeća bi lako mogle biti zamijenjene markama iz ostalih zemalja članica CEFTA-e koje će radi jeftinije radne snage ili ostalih jeftinijih inputa lakše ostvariti gore navedenu strategiju.

Također se povlači pitanje odgovornosti i uloge FIPA-e (Agencije za privlačenje stranih investicija u BiH) koja je trebala imati spremnu posebnu strategiju nastupa u cilju privlačenju FDI-a iz Republike Hrvatske, odnosno prema poduzećima zainteresiranim za prebacivanje dijela proizvodnje na prostore jedne od članica CEFTA-e. Agencija je sama trebala prepoznati poduzeća koja imaju interes prebacivanja proizvodnje s obzirom na promjene trgovinskog režima

Hoće li hrvatske marke (brendovi) poskupjeti toliko da će postati preskupi domaćim potrošačima ili su njihovi brendovi dovoljno snažni na našem tržištu da podnesu navedeno poskupljenje?

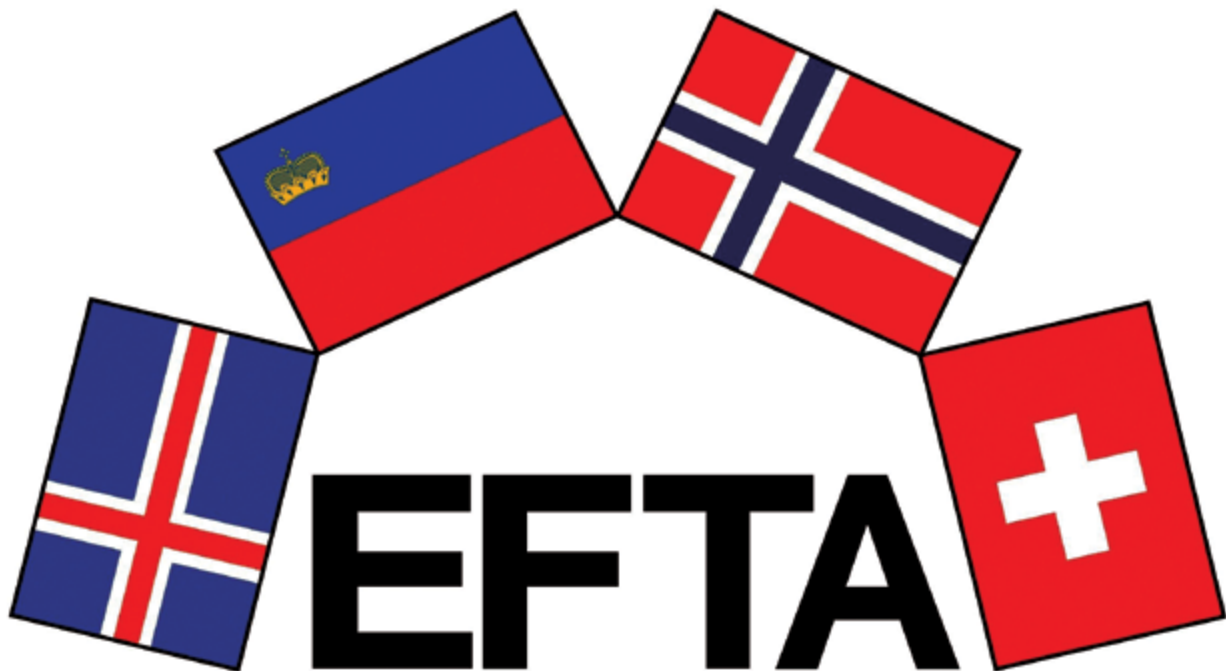
nakon ulaska. Inicijativa je također mogla krenuti od predstavnika lokalnih zajednica koji bi se trebali natjecati u ponudi što boljih uvjeta potencijalnim ulagačima. No, pasivnost i nerad koji karakterizira kako lokalne političare, tako i dobar dio vladinih agencija i u ovom slučaju je došao do izražaja.

Pod pretpostavkom osjetnog poskupljenja proizvoda iz RH, imamo li dovoljno snažne marke koji će zgrabiti šansu i preuzeti tržišni udio? Odgovor ćemo pričekati poslije 1.7., iako se on većini čitatelja nameće sam od sebe. Smanjenje konkurentnosti proizvoda iz RH a priori se prikazuje kao povećanje konkurentnosti domaćih proizvođača što predstavlja veliku grešku ako domaći proizvođači budu pasivno promatrali navedeni proces, nadajući se kako cijena i samo cijena igra ulogu kod odabira proizvoda kod potrošača.

Potrebno se osvrnuti i na kritike i ucjene Europske komisije koja je zatražila zadržavanje istog trgovinskog režima naše zemlje prema RH unatoč njenom istupanju iz CEFTA-e. Navedeno bi značilo i potpuno ukidanje carina za kompletan uvoz iz EU što bi moglo imati poprilično negativne posljedice za BiH, kako u pogledu domaćih proizvođača, tako i smanjenju prihoda od carinskih pristojbi, odnosno slabijem punjenju proračuna. Svoje zahtjeve Europska komisija opravdava podcjenjivakim i prepotentnim objašnjenjem kako je naša zemlja imala šansu prilagoditi pravilnike i ispuniti sve uvjete za izvoz proizvoda u EU, ali to jednostavno nismo znali. Istovremeno zaboravljajući vlastitu odgovornost i odgovornost Visokog predstavnika u nastanku političke krize zemlje koja se očituje kroz nestabilnost državnih institucija, a posljedično i cijelog gospodarstva. Za nadati se kako će pregovarački tim uz podršku Vijeća ministara ostati dosljedan svojim dosadašnjim stavovima ne popuštajući pritisku Europske komisije koja pregovara u ime Republike Hrvatske.

Veličina tržišta Bosne i Hercegovine s oko 4 milijuna stanovnika i ovih četiriju zemalja EU s preko 150 mil. stanovnika, jasno govori o položaju i prepoznatljivosti marki hrvatskih proizvođača na tržištu

Također se povlači pitanje odgovornosti i uloge FIPA-e koja je trebala imati spremnu posebnu strategiju nastupa u cilju privlačenju FDI-a iz Republike Hrvatske, odnosno prema poduzećima zainteresiranim za prebacivanje dijela proizvodnje na prostore jedne od članica CEFTA-e

Piše: Marko Delić

EFTA (European Free Trade Association) ili Europsko udruženje za slobodnu trgovinu je zona slobodne trgovine osnovana 1960. godine s ciljem poticanja slobodne trgovine i ekonomske integracije među njezinim državama članicama. Javila se kao reakcija na Europsku ekonomsku zajednicu (EEZ) u koju mnoge zemlje tada nisu mogle ili željele ući, odnosno kao alternativa EEZ-u. EFTA-u su tada činile Austrija, Danska, Norveška, Portugal, Švedska, Švicarska i Velika Britanija, a naknadno su joj pristupili Finska, Island i Lihtenštajn. EFTA je ipak danas izgubila na značenju pošto je većina zemalja naknadno pristupila Europskoj ekonomskoj zajednici odnosno Europskoj uniji, ali postoje neke zemlje koje su ostale unutar nje sve do danas. To su Island, Lihtenštajn, Norveška i Švicarska sa ukupnom populacijom od otprilike 13 milijuna stanovnika. Odnosi članica EFTA-e s EU-om su regulirani sporazumom o Europskoj ekonomskoj zoni (1994.), a razlog nastanka je sudjelovanje zemalja članica EFTA-e u zajedničkom tržištu bez ulaska u EU. Na osnovu ovog sporazuma, tri članice EFTA-e: Island, Lihtenštajn i Norveška, su dio Europskog ekonomskog prostora, te imaju pravo sudjelovanja na unutrašnjem tržištu EU. Četvrta članica EFTA-e, Švicarska, nije dio Europskog ekonomskog prostora i njezini ekonomski odnosi s EU-om su regulirani na osnovu bilateralnog ugovora. Od 90-ih godina EFTA razvija ekonomske odnose uspostavljanjem mreže sporazuma o slobod-

noj trgovini i partnerstvu s trećim zemljama – unutar ili van Europskog kontinenta. No ono što ovu europsku integraciju krase jest životno blagostanje njezinih članica, a dovoljno govori činjenica da svaka zemlja EFTA-e ima veći GDP „per capita“ od prosjeka Europske Unije. U nastavku ćemo analizirati svaku zemlju pojedinačno, kao i najaktualnija ekonomska događanja koja su se zbivala u navedenim državama poput financijskog kraha Islanda, bogatstva Norveške zasnovanog na izvozu nafte i ostalih resursa, krize

švicarskog franka koji je utjecao na sve nas, te podrijetla imena Lihtenštajn... Naravno, ovo zadnje je šala.

ISLAND

Island je otočna država smještena između Velike Britanije i Grenlanda s populacijom od 300 tisuća stanovnika. Ovu omalenu državu je pogodila najveća financijska kriza drugom polovicom 2008. godine. No prije izbijanja svjetske ekonomske krize, Island je bio

**Prije izbijanja
svjetske ekonomske
krize, Island je
bio vrlo stabilna i
iznimno organizirana
država s dobrom
socijalnom politikom.
Njegova ekonomija
se bazirala uglavnom
na ribolovu i
iskorištavanju
prirodnih resursa**

vrlo stabilna i iznimno organizirana država s dobrom socijalnom politikom. Njegova ekonomija se bazirala uglavnom na ribolovu i iskorištavanju prirodnih resursa, a u zadnjem desetljeću prošlog stoljeća je počeo cvjetati turizam i izvoz aluminijske. Ljudi ukratko žive dobro, bez ikakvog straha, sa vrlo visokim standardom gdje je socijalni red i mir imperativ. Oni tada nisu upoznali krivudav put ekonomije koji većina zemalja proživljava u kockarnici zvanoj globalizacija, gdje postoje dobitnici i gubitnici. Islandčani nisu ni „prismrdili“ kockarnicama, odnosno nisu se petljali ni u čije poslove, niti su htjeli ikoga da ih gnjavi u obavljanju svojega. No ta idila se polako promijenila dolaskom novog premijera Davida Oddsona koji je uveo neoliberalizam u Island. On i njemu slični su zaključili da Islandu nije dovoljna uređena socijalna država sa produktivnom ekonomijom, te da je vrijeme za prestrukturiranje politike deregulacijom tržišta. Nešto slično što su Ronald Reagan u SAD-u, odnosno Margaret Thatcher u Velikoj Britaniji uradili. Cilj je bilo privatizirati državnu proizvodnju koja je dugi niz godina pod državnim vlasništvom dobro funkcionirala, a uz to maksimalno liberalizirati financijski odnosno bankarski sektor, što je i učinjeno 2003. godine privatizacijom svih državnih banaka. Stanovnicima Islanda su ponuđeni prepovoljni krediti gdje je bilo dovoljno samo ući u poslovanje neke banke i reći koliko novca želite. No kako je Island malo tržište, a banke su do tada djelovale samo na njegovom području, odlučeno je, s ciljem skupljanja što većeg broja dužnika, izaći na inozemno tržište. Naravno, kako je Island predstavljao simbol stabilnosti, a netom privatizirane banke su imale AAA i slične rejtinge zahvaljujući prijašnjem poslovanju na domaćem tržištu, svi su pohrlili u islandske banke po kredite. Rezultat svega toga?

Islandske banke su imale preko pola milijuna klijenata, što je gotovo dvostruko više nego populacija države. Dugovi su se samo gomilali, zahvaljujući haranju banaka dugog gotovo čitavo desetljeće, a mladi Islandčani koji su uglavnom studirali industrijske fakultete su masovno hrlili po diplome iz ekonomije i sličnih zvanja, jer novac „kao da pada s neba“. Stvoreni su bankarski oligarsi, kao i jaz između bogatih i siromašnih, koji do tada nisu postojali na Islandu. Polako ali sigurno, ta iluzija o idili Islanda i njezinih banaka se raspršila, a kredibilitet islandskih banaka potonuo na razinu „smeća“. Stanje u zemlji postaje već alarmantno, a činjenica da trećina stanovništva želi emigrirati govori koliko je Island kao država potpuno razbijen i pretvoren u crpilište prirodnih resursa od nekoćine moćnika. Novac građana Islanda koji se nalazio na računima fondova je nestao s danom kada su se banke urušile, potom su se još morali namučiti i nadoknaditi štetu Britancima, Francuzima i Nizozemcima čija je ekonomija dodatno pogođena jer su sklapani poslove s islandskim bankama. Na kraju

gospodarem od (stranih) privatnika, barem kada je ova zemlja u pitanju. Potrebe građana ispred potreba banaka i financijskog tržišta, spasio je Island. Ako su domaćinstva ne likvidna, banke to bez obzira na svoje interese jednostavno trebaju prihvatiti. Na pitanje nalazi li se Island u Europi, većina Islandčana će negativno odgovoriti. Iako su pokrenuti pregovori o ulasku Islanda u Europsku Uniju, većina građana je neodlučno. Činjenica da ribarstvo kao ključna gospodarska grana može biti ozbiljno ugroženo, gdje bi im Englezi vrlo vjerojatno pred nosom uzimali ribe. Referendum je pod velikim upitnikom, a već su se jednom i opekli. A tamo još vlada dužnička kriza. Financijski kolaps i pad koji je Island doživio je strašan, oporavak lagan, ali daje razlog za optimizam. Svaki Islandčanin danas korača s mišlju da se ne osjećaju i nisu dužni, te da ne trebaju odgovarati za ono što im je globalno tržište i pohlepni vlastodršci napravili premda ih drugi prozvali teroristima. Na kraju, Island će i dalje svoju budućnost tražiti, ne u EU, već u EFTA-i.

građani su odbili plaćati dugove koji nisu napravili, smijenili vladu i ostalo financijsko vodstvo koje nije pogodovalo u državnom već svom interesu i onda krenuli od početka. Činjenica je da se građani Islanda nikad nisu naradili kao što je to bilo nakon 2008. godine, ali urodilo je plodom. Island je „pronašao svoj put“, posudio oko dvije milijarde eura i za par godina vratio ekonomiju na noge. Umjesto fame privatizacije koja se provodila u Islandu i više-manje svugdje po svijetu, postupili su po receptu nacionaliziranja. Banke su vraćene državi, intervencionizam stupa na scenu, država se pokazala boljim

LIHTENŠTAJN

Lihtenštajn je sićušna zemlja između Švicarske i Austrije koju ubrajamo među najbogatija gospodarstva na svijetu. S populacijom od 34 tisuće stanovnika imaju vrlo glavo visok GDP „per capita“ u iznosu od 141 tisuća dolara. Ova agrarna zemlja se naglo razvila nakon drugog svjetskog rata. Zbog vrlo malog domaćeg tržišta, gospodarstvo je usmjereno na izvoz koji se isto razvio do krajnje granice. Glavne grane industrije su tekstilna, elektrotehnička i elektronička te farmaceutska, prehrambena i keramička industrija.

Turizam je još jedna razvijena gospodarska grana, gdje se preko polovine stanovništva bavi uslužnim djelatnostima. Zbog male populacije, dobar dio radne snage iz Austrije, Švicarske ili Njemačke svakodnevno dolazi u Lihtenštajn, a broj registriranih poduzeća je veći od broja stanovnika. Kažu, „moj život je Švicarska, skoro pa savršen“, što tek onda reći za Lihtenštajn u koji Švicarci dolaze raditi? Pa Lihtenštajn danas ima perspektivnu, jaku i visoko industrijaliziranu ekonomiju što je postignuto malom stopom poreza, maksimalna 18% optimalna 12% te jednostavnim pravilima udruživanja. Uz to se smatra i stabilnom lokacijom u financijskom smislu, što potvrđuje činjenica da ne postoji državnih dugovanja. Naprotiv, godišnji državni rashodi iznose 746 milijuna švicarskih franaka, dok su godišnji prihodi 858 milijuna švicarskih franaka. Pored toga Thomson Reuters ju je 2011. svrstao u TOP 10 ljestvicu vodećih globalnih inovatora među kojima su države poput SAD-a, Japana, Njemačke i Švicarske. Kneževina Lihtenštajn je i dalje članica EFTA-e pa i time član Europskog ekonomskog prostora. Smatra se da bi ova država mogla stupiti u EU ako to učini i Švicarska.

NORVEŠKA

Norveška spada u kategoriju najbogatijih zemalja te je vjerojatno najstabilnija zemlja na svijetu. U Norveškoj nema straha za budućnost. Činjenica da je neprekidan izvoz nafte, prirodnog plina, ribe i raznih ruda nam govori kako će u doglednoj budućnosti ova zemlja ostati među najbogatijim na svijetu. Nafta i plin koje posjeduje Norveška bi mogla osigurati Europi prijeko potrebnu energiju, a geolozi procjenjuju da se samo u norveškom dijelu Arktičkog oceana nala-

Nafta i plin koje posjeduje Norveška bi mogla osigurati Europi prijeko potrebnu energiju, a geolozi procjenjuju da se samo u norveškom dijelu Arktičkog oceana nalaze zalihe nafte u vrijednosti od 250 milijardi eura

ze zalihe nafte u vrijednosti od 250 milijardi eura. Nafta i plin čine 50% norveškog izvoza, a više nafte od nje izvoze samo Saudijska Arabija i Rusija. Ali zanimljivo je da u zemlji koja ima ogromne viškove nafte i prirodnog plina, litra benzina košta oko dva eura. No, nismo vam rekli da prosječna satnica iznosi oko 25 eura. Norveška predstavlja primjer miješane ekonomije – kombinacija slobodnog tržišta i velikog državnog vlasništva. Država je vlasnik gotovo svih ključnih industrijskih područja kao što su naftni sektor (Statoil i Aker Solutions), hidroelektrična proizvodnja energije (Statkraft), proizvodnja aluminija (Norsk Hydro), najveća norveška banka (DnB NOR) i telekomunikacije (Telenor). Norveško tržište rada nudi najviše mogućnosti, pa nam možda zvuči smiješno kada vam kažu kako su se Norvežani našli u

panici zbog povećanja stope nezaposlenosti koji je dosegao „kritičnu točku“ od 3,2%. Globalna ekonomska kriza je na niske grane dovela ekonomije gotovo svih zemalja na svijetu, ali ne i Norvešku. U njoj se štedjelo dok su drugi rasipali. Kada su drugi pokušali ograničiti ulogu vlade i provesti deregulaciju, Norveška je svoju ojačala. Također u to vrijeme, uspjela je izbjeći uobičajenu zamku koja muči gotovo sva naftom bogata gospodarstva. Umjesto da je rapidno trošila svoje bogatstvo, prihvatila je zakon kojim se pobrinula da prihodi od nafte idu i mirovinske i razne druge fondove, što je rezultiralo najvećim (mirovinskim) fondom u Europi, skoro 500 milijardi eura, a on će i sigurno dalje rasti s izvozom nafte. Razlika između recimo jednog stanovnika iz SAD-a ili Britanaca s Norvežaninom jest u tome što ovi prvi uopće nemaju osjećaja krivnje, dok u Norveškoj vlada parola „Ako puno imaš, moraš imati i odgovornost“. Norveška je dva puta provela referendum za ulazak u Europsku Uniju. I oba puta je ta mogućnost odbačena. Zašto? Odgovor na to pitanje je veoma složen, odnosno mnogo je razloga. Ako spomenemo da vlada Norveške troši milijardu eura godišnje za gospodarski razvoj novih članica Europske Unije, zaključujemo da Norveška kao članica EFTA-e i Europskog ekonomskog prostora jednostavno nema potrebe, ili barem tako njezini državljani misle, za ulaskom u Europsku Uniju. Još kad tome pridodamo kako je riječ o vrlo miroljubivoj zemlji, a za svaki slučaj svi problemi sigurnosti su otklonjeni osnivanjem NATO-a, gdje je Norveška bila jedna od zemalja osnivača. Pored toga, svi zakoni Europske Unije se primjenjuju i u Norveškoj. Zašto onda ući u Europsku Uniju, kada su sve individualno ostvarili, bez uplitanja drugih? Ova je zemlja jedina na svijetu koja nema ni centa vanjskog duga, dok rast javnog duga gura Europsku Uniju u možda novu recesiju. Stoga, možemo se s razlogom zapitati treba li Europska Unija Norvešku više nego obratno. No, ništa nije idealno. Jedan problem s kojim se Norveška muči jest rast cijena, a riječ je o vrlo skupoj zemlji koja daljnji rast ne smije priuštiti. Stoga dobar dio prihoda koje država ostvari ne troši, već ulaže kao što je već spomenuto. A uz to, dobro je osigurati dio novca za buduće naraštaje. Stoga ako je ijedna zemlja dostigla status „end of history“ onda je to Norveška.

ŠVICARSKA

Švicarska je smještena u Srednjoj Europi pri čemu je njezina pozicija kao i državno uređenje omogućilo postati središtem različitih kultura i jezika (njemački, francuski i talijanski). Riječ je o članici EFTA-e koja ima najviše

**Ne postoji čovjek,
koji je pismen,
da nije čuo za
Švicarsku. Riječ je
o brand zemlji čije
proizvode i usluge
možemo naći diljem
svijeta. Milka, Lindt,
Nestle (Nescafe),
Swatch, Rolex,
Omega, Logitech,
Davidoff, UBS
banke, Emmental...
you name it**

stanovnika, njih 7,5 milijuna, koji su smješteni na relativno malom području. Vjerojatno ne postoji čovjek, koji je pismen, da nije čuo za Švicarsku. Riječ je o brand zemlji čije proizvode i usluge možemo naći diljem svijeta. Milka, Lindt, Nestle (Nescafe), Swatch, Rolex, Omega, Logitech, Davidoff, UBS banke, Emmental... you name it. Uglavnom kad na nekom proizvodu ugledate „made in Switzerland“, znate da je kvalitetan. Pošto je riječ o zemlji koja nije velika i ne obiluje resursima, Švicarci da bi proizvodili visoko kvalitetne proizvode moraju uvoziti ogromne količine sirovina. Tako primjerice Švicarska 48% potrošnje proizvoda podmiruje iz uvoza, po čemu je smještena na prvom mjestu po uvozu hrane po glavi stanovnika. S druge strane, zbog relativno malog unutarnjeg tržišta, orijentirani su na vanjska tržišta, zbog čega je gotovo svaki drugi švicarski franak zarađen u poslovanju s inozemstvom. Pošto je riječ o državi visokog životnog standarda, relativno niske stope nezaposlenosti (4%), riječ je i o vrlo skupoj zemlji. Cijene proizvoda su više jer švicarsko tržište nije otvoreno i izloženo svjetskoj konkurenciji. Posebno je to izraženo u poljoprivrednom sektoru, gdje je zaštita domaćeg tržišta najizraženija. Ono što švicarsko gospodarstvo karakterizira jest visok udio uslužnog sektora – bankarstva i ostalih finansijskih usluga. Švicarska predstavlja primjer uzorne kapitalističke zemlje, kolijevke bankarstva i sigurnih financija. No je li švicarski franak toliko siguran? Što se dogodilo „Švicarcu“ prije gotovo dvije godine kada je podivljao? Vrijednost švicarskog

franka u 2009. godini je iznosila oko 0,65 eura, danas on iznosi 0,8 eura, a na vrhuncu je dosegao i razinu od gotovo 0,9 eura. A koliko je tek kredita bilo vezano za tu valutu... Došlo je do situacije da je korisnik kredita tada trebao uzeti još jedan kredit kako bi nadoknadio razliku bankama uzrokovanu jačanjem švicarskog franka. Postavlja se pitanje, što je dovelo do tog jačanja? Zašto se to odrazilo na recimo hrvatske građane? Jeli direktni krivac finansijska kriza? Kakva je uloga banaka u toj krizi, pa i u divljanju nekih valuta? Bitno je naglasiti svi ti problemi imaju svoj korijen u kapitalizmu. Dok je kapitalizam na snazi, ovakvih i sličnih problema će biti. Dva su razloga koja su dovela do jačanja švicarskog franka u odnosu na druge valute. Prvi možemo pronaći u problemima SAD-a, a drugi u problemima Eurozone. Što se SAD-a tiče, njegova zaduženost iznosi oko 13 milijuna dolara. Možete je mjeriti i svjetlosnim godinama ako hoćete. Te 2011. godine, kako bi financirali svoju potrošnju, pretežito vojnu, podigli su svoju granicu zaduživanja. Naravno, ti dugovi dolaze na naplatu. Također, SAD se obvezao tada srezati potrošnju, ali to nisu nametnuli najbogatijima. Javile su se prognoze kako SAD-u prijeti duga recesija, snižen im je do tada gotovo netaknuti kreditni rejting, dolar gubi na vrijednosti, vlada finansijski kaos. Sve je to dovelo do toga da razni ulagači ne vide američku valutu kao sigurnu, te traže alternativu. Alternativa? Švicarski franak! S druge strane, Eurozona se suočava s problemima grčkog duga za koju su najmanje krivi grčki radnici, a pored

toga javljaju se problemi u Španjolskoj, Italiji, Portugalu, Irskoj... Eurozona u krizi, kratko i jasno! Padaju vrijednosti eura, alternativa? Švicarski franak! Ako nije dolar, onda je euro, ako nije euro onda je švicarski franak. Naime, kako je Švicarska izrazito razvijena zemlja, njezina valuta nije bila izložena velikim oscilacijama do tada, nije ni čudo što su mnogi pronašli utočište u švicarskom franku. No, to je naštetilo svima koji su svoje dugove obvezali na švicarski franak, pa čak i Švicarcima. Naime, od njegovog jačanja, patilo je i švicarsko gospodarstvo, pogotovo turizam. Skupa švicarska skijališta krizom eura i jačanjem Švicarca su postala još skuplja. Tko je profitirao? Pa banke koje su davale kredite u švicarskim francima kao valutnim klauzulama. Naravno, one su sad suočene sa brojnim tužbama. No ostavimo se malo franka. Švicarska je, kao što smo rekli, članica EFTA-e, a ne Europske Unije. Članstvo za Europsku Uniju je predala 1992. godine, gdje održanim referendumom odbijeno. Nakon negativnog rezultata referenduma, švicarska vlada je prekinula pregovore do daljnjega, a drugi pokušaj je pokrenut 2001. godine kada je ponovo odbijen. Razlog? Jedan od glavnih je to što Švicarci strahuju od gubitka neutralnosti, kojeg su imali i u obadva svjetska rata. A uostalom, lijepo im je i ovako.

Euro-američka trgovinska unija

Piše: Vlatko Saraf

Europska unija i Sjedinjene Američke Države čine nešto manje od 50% svjetskog gospodarstva, a svakoga se dana u njihovom poslovanju okrene oko dvije milijarde eura. Stvaranje ovog ekonomskoga bloka, u govoru o stanju nacije, najavio je američki predsjednik Barack Obama, dok je početak pregovora s druge strane pozdravio i predsjednik Europske komisije Jose Manuel Barroso, istaknuvši kako će ovaj sporazum dovesti do povećanja BDP-a u EU, otvaranja desetaka tisuća novih radnih mjesta. Također je naglasio da je sporazum o trgovini garancija njihove ozbiljnosti te pokazuje da su EU i SAD strateški partneri, spremni na dodatni korak i jačanje vlastitih ekonomija.

Cilj je unije stvoriti bolju integraciju i ukloniti prepreke, kao što su tehničke regulative, standardizacija i certifikati. Smatra se kako EU i SAD imaju najstrože mjere zaštite potrošača, sigurnosti i kvalitete proizvoda pa bi dogovor oko međusobnog priznavanja certifikata uvelike olakšao posao proizvođačima.

Ovaj je sporazum o slobodnoj trgovini zamišljen i kao pakt kojim ne samo da će se otvoriti pristup tržištu, nego i potaknuti ukidanje raznih tradicionalnih tarifa te osigurati ravnopravan pristup javnim natječajima, uslugama i investicijama. Transatlantski će gospodarski pojas potaknuti gospodarski rast u SAD-u i EU. Prema riječima stručnjaka, ukidanje poreza će jamčiti 0,5% rasta BDP-a u EU i 1,5% u SAD-u, dok će se izvoz povećati za gotovo četvrtinu u EU i SAD-u te bi na taj način Europska unija i Sjedinjene Američke Države mogle formirati učinkovitu protutežu BRIC gospodarstvima.

Njemačka inicijativa i francusko kočenje

Ideju ekonomske integracije prva je predložila Njemačka. Kancelarka Angela Merkel iznijela je ovu inicijativu još 2007. godine. Plan tada nije naišao na odobrenje Washingtona. Da ni sa europske strane pregovori neće biti jednostavni vidjelo se već u samim novim nagovještajima pregovora,

**Nakon što je postalo
aktualno pitanje
razvoja tržišta BRICS-a
(Brazil, Rusija, Indija, Kina
i Južna Afrika), stigao je
i odgovor – pokrenuta je
inicijativa za stvaranje
trgovinske i gospodarske
unije između SAD-a i
Europske unije**

posebice po reakciji Francuske. Francuska ministrica trgovine Nicole Briceq, upozorila je da će njezina vlada podržati takav sporazum sa SAD-om samo "ako bude poštovao naše vrijednosti, europsku kulturnu viziju, naš poljoprivredni model i onaj koji potpomaže napredak u pitanjima energije i zaštiti okoliša". U EU priznaju da je sadašnja gospodarska kriza zapravo dobra prilika za prevladavanje razlika i postizanje ovog sporazuma.

Kraj pregovora 2015.?

Pregovori oko postizanja ovog trgovinskog sporazuma, koji se ističe kao jedan od najvećih trgovinskih sporazuma dosad, trebali bi početi u prvoj polovici ove go-

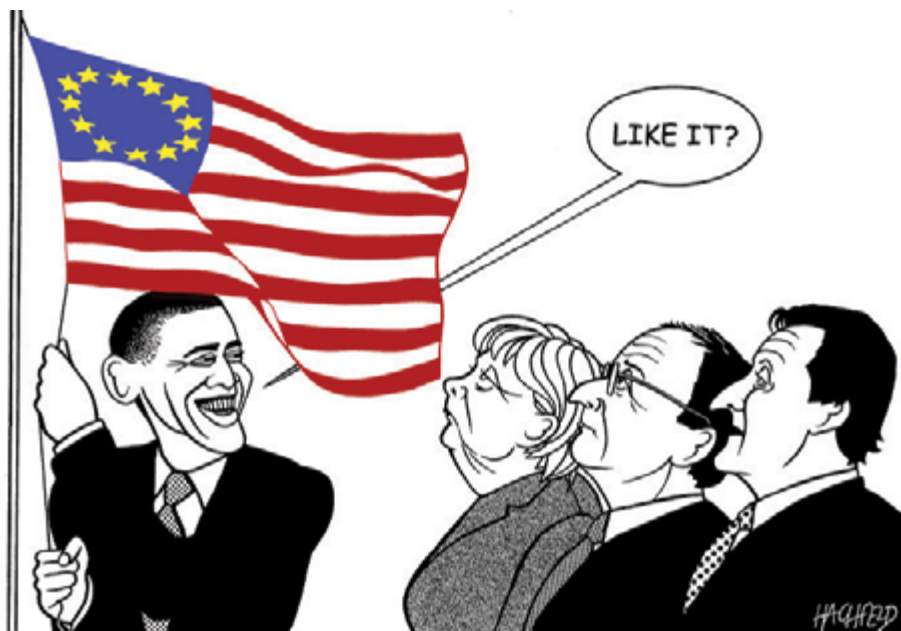
dine. Glavne teme pregovora trebale biti međusobna ulaganja, povećanje konkurentnosti, zaštita privatnosti i ograničenja za strane investicije, zajednički standardi u opozreivanju, medicina...

Europska će komisija sa svoje strane zemljama članicama predstaviti nacrt za pregovore, a američki bi Kongres u roku od 90 dana trebao dati zeleno svjetlo za početak procesa. Zagovornici ovakvog sporazuma nadaju se kako bi pregovori mogli završiti za dvije godine.

Budući da europsko i američko gospodarstvo čine više od trećine svjetskog gospodarstva, sporazum između njih ne bi ni u kojem slučaju ostao neprimijećen i imao bi globalne posljedice. Brojni su analitičari sumnjičavi prema ovoj uniji jer sve prepreke neće biti lagano otkloniti.

S obzirom na to da su ovakve ekonomske integracije u različitim dijelovima svijeta postale trend, krajnje je vrijeme da i ove dvije svjetske velesile postignu dogovor koji bi na koncu trebao biti pozitivan za obje strane te dostojan odgovor na druga savezništva.

Gospodarstvo EU i SAD-a čini nešto manje od 50% ukupnog svjetskog gospodarstva. Ukidanje poreza jamčilo bi rast BDP-a od 0,5% u EU i 1,5% u SAD-u, dok bi se izvoz povećao za gotovo četvrtinu

A što ako banke NISU KRIVE?!

Piše: **Stipan Zovko**

SVE JE POČELO „PREKO BARE“

Ono što se najčešće zaboravlja i prešućuje je činjenica kako banke, njihovi djelatnici kao niti vlasnici nisu osobe koje donose pravni okvir, odnosno zakone po kojima banke posluje u nekoj državi. Samim tim, ako neka banka posluje unutar zadanog pravnog okvira, ne radi ništa ilegalno i svi njeni potezi se smatraju dopuštenima. Predstavnici naroda, političari, su osobe koje bi trebale paziti na „fair play“ i da zakoni odgovaraju građanima i državi. Kao što svi znamo, SAD kao trenutno vodeće gospodarstvo svijeta najviše diktira ekonomske trendove, pa tako i gospodarske krize. Stoga je najbolje početi priču o tome kako je došlo do krize u SAD-u jer je sve počelo „preko bare“ i prelilo se na ostatak svijeta koji je zbog sve veće uvezanosti gospodarstva svijeta osjetljiviji no ikad prije. Zašto je zakon dopuštao „kockanja“ na burzi raznim derivatima je pitanje na koje ne postoji jedinstven odgovor.

U svom drugom mandatu Bill Clinton uslijed snažnog lobiranja banaka popušta i potpisuje tzv. Gramm-Leach-Bliley zakon o modernizaciji financija. Tim zakonom je praktički ozakonjeno klađenje na burzama, koje uskoro postaje pravi hit. Nešto ranije je i predsjednik FED-a smanjio kamate na rekordno niske razine, što je bila idealna kombinacija za početak pumpanja financijskog balona. Cilj takvih odluka nije poznat, čelnike FED-a ne bira narod niti je politika direktno mogla utjecati na njih. Ali zato su birali Clintona bez kojeg ništa ne bi bilo moguće, a upravo je on trebao biti ta prepreka koju taj zakon neće proći. Prava je enigma zašto je to učinio, čisto političko gledano vrlo vjerojatno je pripremao teren za još jednog predsjednika iz redova Demokratske stranke tako što će izazvati gospodarski boom. Neki također krive kampanju i pritiske banaka, a možda je u pitanju i samo neznanje o osnovnim ekonomskim pojmovima koje je kao predsjednik ipak trebao poznavati ili barem imati savjetnika koji će ga upozoriti na zamku takvog zakona. Također pojedincima nije promaklo ni to kako se sve to odigralo nakon nadaleko poznate afere „Lewinsky“, pa nije isključeno kako su potencijalno određeni lobiji mogli imati i neke dodatne diskreditirajuće podatke iako nevjerovatno zvuči činjenica da bi netko mogao

Često u medijima čujemo kako su upravo banke glavni krivci za krizu koja nas je snašla i iz koje se nikako ne možemo iščupati.

Je li doista tako?!

NEMILOSRDNA KONKURENCIJA

Često možemo čuti o tome kako banke se ne ponašaju moralno. Stvar je sljedeća, istina je kako banke često puta ne rade u interesu naroda, i kako gledaju isključivo vlastiti profit ne mareći za građane. Ali sve tvrtke, pa tako i banke nisu te koje bi trebale brinuti za moral, tvrtke su amoralne, one ne poznaju pojam moralnog i nemoralnog. Čak bi se moglo reći kako su njihovi predstavnici ponekad i prisiljeni raditi nemoralne stvari samo kako bi opstale. Jer što se dešava ako država ostavi neku rupu u zakonu, a jedan igrač na tržištu ju koristi, dok drugi ne?! Vremenom će onaj koji se okoristio rupom u zakonu istiskivati ostale igrače s tržišta i doći će do još gore situacije na tržištu, zato su svi na tržištu prisiljeni koristiti zakon do krajnjih granica kako im se ne bi desilo da ispadnu iz igre. Čak ni mi korisnici ne gledamo koja je banka moralnija kada otvaramo tekuće račune već uglavnom idemo tamo gdje nam se nude bolji uvjeti, ali to ni nije naša briga, već bi o tome trebali brinuti naši predstavnici u tijelima vlasti, a mi bi jednostavno trebali ići pod pretpostavkom kako su sve dobre jer posluju unutar pravnog okvira naše države. Ukoliko ne posluju unutar zadanog okvira, opet postoje institucije za nadzor u obliku raznih inspekcija koje bi to trebale spriječiti.

Upravo zato, političari koji vode zemlju, bi trebali podvući crtu i reći što se smije, a što ne smije. Trebaju reći je li kamata preko 8 % lihvarska ili ne, smije li se naplatiti od jamca ako postoji založena nekretnina zajmoprimeca. Zato bi svaki put kad neki domaći Juda pokuša progurati zakon koji očito nije za dobro građana, isti bi trebali dignuti svoj glas i dati im do znanja kako nisu ovce s kojima mogu kako hoće.

ucjenjivati osobu s tolikom moći. Naravno, nije isključeno ni to da je da se zbilo splet gore svih nabrojanih događaja.

Poslije Clintona je došao Bush koji je pokrenuo ratove protiv „terorizma“ u kojima je napao Afganistan i Irak nedugo nakon napada na američke blizance, iako nije postala nikakva jasna veza između tih zemalja i napada u SAD-u. To sasvim sigurno nije pomoglo, već je štoviše ubrzalo nastanak krize koji će se osjetiti već u drugom Bush-evom mandatu. Nakon kataklizme koja se desila na financijskom tržištu 2008. g. u SAD-u većina zemalja koja je snažno gospodarski uvezana sa SAD-om malo je toga mogla učiniti. Razlog je jednostavan, bile su visokozadužene, većina ih nema vlastite izvore energenata i nakon što su kamatne stope porasle, kao i cijene energenata, a u isto vrijeme potražnja za proizvodima u SAD-u drastično pada, a time i njihov izvoz i priljev deviza, sad već dobro nam poznat ishod postao je u većini slučajeva neizbježan.

Kada država propadne...

U medijima se često može čuti kako bi neka država uskoro mogla bankrotirati zbog prevelikog vanjskog duga. Što se doista događa nakon što država bankrotira?!

Piše: Stipan Zovko

Latinsko čudo

Argentina je iznimno zanimljiv primjer kada je u pitanju bankrot države, jer je to jedan od rijetkih primjera bankrota neke države u modernoj povijesti. I iako teorija ima svoje zakone, praksa je često nešto sasvim drugo. Ne tako dugo prije ekonomskog sruha Argentina je smatrana dobrim primjerom vođenja gospodarstva i to se nerijetko isticalo. Gospodarstvo je cvjetalo potaknuto vanjskim zaduživanjima. Na taj način se stvorio umjetni balon u gospodarstvu koji je bio daleko od realne situacije. Upravo kada se sve činilo jako blizu idealnoga, taj balon je, kao uostalom i svi drugi umjetno stvoreni baloni, pukao. To se dogodilo u trenutku kada je vanjski dug države dosegao razinu od 140 % od iznosa BDP-a te države. Tada su kola krenula nizbrdo, bolje reći, strmoglavila su se.

Smrt

Argentinu je zadesila najteža kriza u posljednja dva stoljeća. 52 % stanovništva te nekada prosperitetne države se iznenada našlo ispod ruba siromaštva. Stopa nezaposlenosti je iznosila visokih 25 %. Dogodilo se ono što se samo par godina ranije stanovnicima te države činilo nezamislivim. I iako djeluje kako se ne može puno toga promijeniti ako država ode u bankrot i kako je to samo bauk kojim razni analitičari plaše građane, primjer Argentine nam pokazuju kako su stvari i znatno gore nego što bi mogli očekivati u slučaju bankrota države. Ljudi su doslovno umirali od gladi na ulicama, jer je svega nestajalo.

Za sve su smatrali odgovornim političare koji su ih doveli u tu situaciju, nimalo neopravdano. Zbog toga su naredne dvije godine promjene vlasti bile česte. Za samo tjedan dana, promijenili su četiri predsjednika, upravo tako, 4 u jednom tjednu. Ali ništa se nije mijenjalo, stanje je bilo samo gore, jer je recept uvijek bio isti. Nijedan predsjednik se nije htio zamjerati kreditorima, pa bi namirivao prvo vanjske dužnike, a onda mrvice što ostanu na stolu, podijelio bi građanima. Te mrvice nisu bilo dostatne nizašto. Pa je tako neodgovorna ekonomska politika uništila zemlju kao da se u njoj rat vodio. Iako Argentina nikada nije sudjelovala u ratovima, oni su ipak svoj pakao prošli.

2003. godine predsjednikom postaje Nestor Kirchner, koji inače ima hrvatske korijene. On je sa samo 22 postotnom podrškom građana

na izabran, jer je njegov protukandidat oduštao. Dolazi do naglog preokreta. Prvo što je učinio je bila zamjena vojnih i policijskih struktura koje se bile uključene u vlasti nekadašnje vojne hunte. Zatim se nagodio sa MMF-om oko otplate vanjskog duga, nastavljajući im uredno isplaćivati njihov novac. Na sve ostale dugove njegove države, proglasio je moratorij, sveukupno na 95 mlrd. \$. To je bio najveći moratorij na vanjski dug ikada. I sasvim neočekivani potez. Također, sasvim suprotno očekivanjima, nije stavio naglasak samo na izvoz, već i na potrošnju. Što je sasvim suprotno od politike europskih zemalja, koje uporno guraju štednju kao jedini izlaz iz trenutne krize. U isto vrijeme pezosu su naglo obarali vrijednost nastojeći tako svoje proizvode učiniti konkurentnijima. Kao što danas vidimo, taj recept za oporavak se pokazao punim pogotkom.

Duh prošlosti

Iako se Argentina smatra svijetlim primjermom bankrota, istina je daleko od toga. Argentina i danas osjeća posljedice nekadašnje neodgovorne politike. Još uvijek se njeni stari dugovi provlače po međunarodnim sudovima. I u slučaju kada bi došli na naplatu, opet bi se našla u istoj situaciji kao prije deset godina. Upravo sada se argentinska predsjednica bori protiv odluke suda u New Yorku o naplati potraživanja starih dugova. Iako je odluka donesena, Argentina se žalila Prizivnom sudu na tu odluku. Zahvaljujući popriličnom jedinstvu latinskog kontinenta i veličini Argentine, kao i političkoj umješnosti i jedinstvu unutar države, još uvijek se uspješno bore protiv naplate dugovanja koji bi njihovu zemlju mogli baciti na koljena. Argentinci i danas nerado govore o događajima od prije jednog desetljeća. Kao opomenu za neka buduća vremena, dali su izgraditi muzej u Buenos Airesu koji će ih trajno podsjećati na njihovo 30 godina dugo zaduživanje u inozemstvu. Cilj muzeja je da građani nikada ne zaborave opasnosti koje vrebaju prilikom zaduživanja u inozemstvu.

Budućnost Argentine je još uvijek dosta neizvjesna, ponajprije zbog starih dugovanja

Upravo sada argentinska se predsjednica bori protiv odluke suda u New Yorku o naplati starih dugova

za koja se ne zna hoće li doći na naplatu, ali ipak najviše ovisi o političarima koje će birati i koji će tu zemlju voditi dalje. Sada su dovoljno zreli da ne nasjedaju na priče o potrebnim javnim zaduživanjima, pa tako trenutna razina javnog duga iznosi samo 14 %, što je nekih 10 posto od ranije razine duga. Vjerojatno se ne treba brinuti kako će krenuti starim stazama dok je trenutna predsjednica na čelu države, inače supruga bivšeg predsjednika.

Pouka

Argentina svima nama može predstavljati pouku. I to potpuno besplatnu. Oni su svoju mudrost jako skupo platili, a mi njihova znanja imamo za badava. Ali ih ne koristimo. Njihova predsjednica je upozoravala kako zemlje europskog kontinenta vode krivu strategiju izlaska iz krize, iz nepoznatih razloga nitko nije mario za ta upozorenja iz Latinske Amerike. Danas, nažalost, vidimo kako ta upozorenja nisu bila tako neosnovana. Kriza nije previše olabavila, možda za velike igrače da, ali građani još uvijek teško preživljavaju.

Posebno zabrinjavaju zaduživanja malih tranzicijskih zemalja kao što je naša. Jer kao što vidimo, velike države još imaju kakve-takve mogućnosti i sredstva boriti se i kada zaglave, naša država i one slične nama, zbog svoje veličine i složene političke situacije, odnosno nejedinstva koje vlada, vjerojatno nikada ne bi uspjela se othrvati s takvim dugovanjima. Ali ipak se zadužujemo, i to kako bi isplatili plaće javnom sektoru. Argentina bi nam svima trebala biti jasan primjer i svojevrsna opomena, čemu učiti na svojoj koži kada možemo vidjeti na tuđem primjeru?!

MADE IN CHINA

Piše: Vlatko Saraf

Jeftina radna snaga i snažan izvoz u posljednjih 30-ak godina bili su glavni faktori u razvoju kineskoga gospodarstva. To je zemlja na koju su strane tvrtke gledale kao idealno mjesto u koju su mogle preseliti svoju proizvodnju te tako steći prednost nad konkurencijom zbog niže cijene proizvoda. Rastom životnog standarda Kineza javljaju se i druge mogućnosti za strane tvrtke – Kina kao tržište za proizvode, a ne samo mjesto jeftine proizvodnje.

Kina je po veličini četvrta zemlja na svijetu, s površinom preko 9,6 milijuna km², ali i najmnogoljudnija zemlja na svijetu s oko 1,3 milijarde stanovnika, što je oko 20% ukupnog broja stanovnika na svijetu. Druga je najveća ekonomija svijeta i najveći uvoznik i izvoznik roba i usluga. Od kraja 1978. kinesko vodstvo započelo je s ekonomskim reformama. Dotad je kineska ekonomija bila planska ekonomija sovjetskoga tipa. Reformirana je u mješovitu ekonomiju, puno bliže tržišnoj

ekonomiji, ali još uvijek pod političkim okvirima koje nameće KP Kine. Povećana je odgovornost lokalnih vlasti i direktora poduzeća. Dopušteno je otvaranje velikog broja manjih privatnih poduzeća, a strani ulagači ohrabreni su brojnim pozitivnim ekonomskim i političkim mjerama.

Tim je promjenama kineska ekonomija postala tip mješovite ekonomije, a trendovi globalizacije znatno su joj pomogli da iskoristi svoje komparativne prednosti i time osigura svoju poziciju jednog od najvećih svjetskih izvoznika. Glavni kineski trgovinski partneri su EU, SAD i ostale razvijene zemlje. Veći dio uvoza čine sirovine, a izvoza industrijski proizvodi. Kako se veliki dio svjetske industrije preselio u Kinu, zapadna gospodarstva postala su ovisna o uvozu robe proizvedene u Kini. Nakon sukoba sa SSSR-om, Kina je stvorila partnerski odnos s SAD-om što je dovelo do prijenosa naprednijih tehnologija sa zapada. Prednost je bila i podrška kineske emigracije u SAD-u, Tajvanu i ostalim zemljama, koja je prenosila tehnička i poslovna

Kina danas ima jednu od najbržih ekonomskih stopa rasta, tako da je prosječni godišnji rast BDP-a 9,4% u zadnjih 25 godina

znanja u Kinu gdje je preuzimala i uspješno vodila kineske tvrtke. Kina je posjedovala i niz drugih prednosti koje su se pokazale prednostima poput:

- sposobne javne uprave koja je mogla dugoročno planirati (a ne samo 4 godine do izbora)
- niske cijene rada u kombinaciji s otvorenim tržištem što je privuklo vodeće svjetske kompanije da otvore svoja postrojenja i time prenese svoj know-how u Kinu
- kulturološke osobine i društvene vrijednosti poput ostalih zemalja u okruženju (kult

Troškovi proizvodnje puno su manji, nego u Europi ili Latinskoj Americi, a izvozni suficit posljednjih je godina oscilirao u razini do 100 milijardi dolara

koje je koristila vojska

- U rujnu 2005. godine Kina je prestigla Kanadu i zauzela prvo mjesto u izvozu dobara u SAD

- Od siječnja 2006. godine, 30% izvoznih arti-

rada, ulaganja u obrazovanje i poštivanje autoriteta)

Godine 2001. Kina je primljena u Svjetsku trgovinsku organizaciju, a danas ima jednu od najbržih ekonomskih stopa rasta, tako da je prosječni godišnji rast BDP-a 9,4% u zadnjih 25 godina. Krajem 2009. postala je druga ekonomija svijeta po ukupnom BDP-u i druga na svijetu po BDP-u izračunatom po paritetu kupovne moći.

Kina je uglavnom je postala proizvođač s niskim troškovima. Troškovi proizvodnje puno su manji nego u Europi ili Latinskoj Americi. Izvozni suficit posljednjih je godina oscilirao u razini do 100 milijardi dolara. U posljednje se vrijeme povećava i uvoz robe što pokazuje da Kina postaje zrelo gospodarstvo koje će se temeljiti na domaćoj potrošnji kao motoru privrede. Dosadašnja vanjskotrgovinska politika imala je i određene političke posljedice, jer je na zapadu (posebno u SAD-u) vladalo uvjerenje da Kina svjesno održava tečaj svoje valute niskim kako bi učinila izvoz konkurentniji.

Ipak zemlja u razvoju!?

Uprkos impresivnom ekonomskom napretku ostvarenom navedenim prednostima, Kina je i dalje po većini pokazatelja zemlja u razvoju. Znanat dio populacije još uvijek živi u izrazitom siromaštvu, pogotovo u udaljenim ruralnim provincijama. Kineska vlada upravo u razlici bogatih obalnih regija i nerazvijenih područja na zapadu vidi jednu od glavnih zapreka u dugoročnom razvoju jer takve razlike mogu izazvati ozbiljnu podjelu društva i socijalne nemire. Drugi veliki problem negativan je utjecaj industrije i masovne izgradnje na okoliš, deforestacija, iscrpljivanje tla, onečišćenje voda te slične posljedice nedovoljno kontrolirane industrijalizacije dugoročno mogu biti prepreka postizanju višeg stupnja društvenog bogatstva. Među ostalim izazovima tu su još i problem s korupcijom, pogotovo na lokalnoj razini, ubrzano starenje stanovništva (zbog politike jednog djeteta) te prevelike ovisnosti o van-

jskoj trgovini, što može izazvati probleme u slučaju većih svjetskih kriza.

Navedeni izazovi razlog su brige kineskih političkih vođa koji namjeravaju provesti niz reformi kojima bi se Kina bolje pripremila za suočavanje s ekonomskim, socijalnim i tehnološkim izazovima. Uspije li Kina svladati navedene probleme i izazove, sasvim je sigurno da će u budućnosti, zajedno s ostalim zemljama istočne Azije, postati novi centar svjetske ekonomije.

Zanimljivosti o Kini

- Kina ima najjači gospodarski sustav u svijetu
- 24% stanovnika svijeta govori kineskim jezikom (postoji više od 200 različitih kineskih jezika i regionalnih narječja)
- Službeni jezik Pu-tong-hwa (mandarinski)
- U razdoblju od 1990. do 2005. godine, kineski izvoz u SAD povećao se za 1600%, to je 16 puta više izvoza u samo 16 godina
- Kina proizvodi 60% od ukupnog broja bicikala u svijetu
- Barut je otkriven u Kini gdje je služio za vatromet, signalne rakete i male projekte

kala Kine je elektronika

- Papir je izumljen u Kini 105. Godine, bila je to dobro čuvana tajna i nije došla do Europe sve do 8. stoljeća.

- Kineski liječnik Hua T'o, rođen između 140. i 150. godine, bio je prvi poznati liječnik koji je obavljao operacije pod općom anestezijom. Napitak kojim je uspavljivao pacijente bio je mješavina konoplje i jakog vina zvanog ma fei san. Prije komunističke revolucije, njegov dan rođenja bio je nacionalni praznik

- Otisci prstiju koristili su se u Kini još 700. godine

- Među važnijim napravama u brojskoj tehnologiji koje su izumili Kinezi su i kormilo na krmi, koje se pojavljuje na lončarskom modelu broda koji potječe iz 1. stoljeća; vodonepropusni odjeljci i veslačko kormilo, čiji opisi potječu iz 5. stoljeća

- Kako proizvesti porculan, odnosno kineski porculan, bio je misterij poznat samo Kinezima sve do 1700. godine. Iako su imitacije porculana proizvedene ranije u Italiji, tek je Johann Friedrich Böttger iz Sachsena uspio napraviti pravi porculan (drezdenski porculan) prvi puta u Zapadnom svijetu.

Od financijskog raja

Prema neformalnim procjenama, smatra se da bi porez kojeg je željela uvesti ciparska vlada zajedno sa ministrima financija Eurogrupe, u suradnji sa prijateljima iz MMF-a i Svjetske banke, odnio oko 2,5 milijardi € ruskih depozita

Cipar kao financijski raj

Cipar! Predivan otočić u Sredozemnom moru koji svojom blagom klimom i prelijepim krajolikom podsjeća na raj. Osim što je svojim krajolikom i klimom pravi raj takav je bio i u financijskom smislu. Bio je raj za bogataše, posebice za Ruse koji su tu deponirali svoj novac koji su zaradili „mukotrpnim radom“. Osim bogatih pojedinaca svoje mjesto pod ciparskim suncem su našle i mnoge velike kompanije, gdje su imali svoje predstavništva za deponiranje velikih količina novca. A ta njihova predstavništva su predstavljale fiktivne tvrtke koje su od imovine na Cipru imale samo poštanski sandučić. Osim blage klime i ciparski političari su pogodovali da se stvori financijski raj i to niskim poreznim stopama i slabom državnim kontrolom. Naravno da velike količine novca i politika idu „ruku pod ruku“ i jako se dobro slažu. Međutim, sve što počne mora jednom i završiti, pa tako i ova idilična priča od suncu, moru i velikoj količini novca.

Put od raja do pakla

Sve počinje i završava činjenicom da su glavne banke na Cipru propale jer su prikupljeni novac velikim dijelom ulagale u grčke

obveznice. Grčkoj je dio tog duga, oko 50%, reprogramiran, obveznicama je nakon toga drastično pala vrijednost te je to posredno potopilo i ciparske banke. Iako se one mogu promatrati kao kolateralna žrtva grčke krize to ipak ne umanjuje odgovornost ciparskih bankara koji su portfelje koncentrirali u obveznice prezadužene države sponzora. Radi se o najočitijem primjeru financijske katastrofe izazvane brakom banaka i politike. Kako je Cipar već bio visoko zadužen, javni dug oko 90% BDP-a, ciparska vlada nije raspolagala potrebnim novcem za sanaciju banaka. Zbog toga su ušli u pregovore o paketu pomoći i reformama s drugim članicama eurozone i Rusijom. Za razliku od Rusije koja je željela da stanje na Cipru ostane nepromijenjeno, Europska unija je tražila da Cipar prekine sa off shore politikom.

Razlog zbog kojeg je Rusija ušla u pregovore o pomoći Cipru naravno nije iz ljubavi prema ciparskom narodu, nego isključivo radi svog interesa. Jer velik broj ruskih bogataša posjeduje ogromne količine novca u ciparskim bankama. Još jedan razlog za ovoliku brigu „majčice Rusije“ je i želja Rusije da Cipar ostane i dalje off shore oaza. Prema neformalnim procjenama, smatra se da bi porez kojeg je željela uvesti ciparska vlada zajedno sa

Piše: Marko Slišковиć

ministrima financija Eurogrupe, u suradnji sa prijateljima iz MMF-a i Svjetske banke, odnio oko 2,5 milijardi € ruskih depozita. U tome treba tražiti objašnjenje zašto je ciparski bankovni sustav pored oslanjanja na kredite Europske središnje banke, preživljavao zahvaljujući kreditu od 2,5 milijardi € koje je odobrila Rusija. Nakon ovakve velikodušne pomoći ciparski političari su u interesu svog naroda, šala naravno, u interesu krupnog kapitala smislili originalan plan. A taj plan glasi kako spasiti velike klijente, a na terete malih. Službeni Cipar u isto vrijeme je vodio pregovore i s Rusijom u nastojanju da što manje štete pretrpe veliki ruski depozitari, kako bi Cipar i dalje ostane njihova off shore oaza. Napuštanje off shore financijske politike i odljev stranog kapitala ne bi značio samo kraj ovog specifičnog bankarstva, već bi najvjerojatnije naštetio ukupnom ciparskom gospodarstvu i standardu većine građana, sve dok se ne bi formirala nova gospodarska struktura koja je manje ovisna o bankama.

do financijskog pakla

Zbog financijske krize, stopa nezaposlenosti će nezaustavljivo rasti, budući da će bogati Rusi uvelike zaobilaziti ovaj otočić

Zapamćena će ostati i ponuda Crkve da svojom imovinom jamči za dodatno izdavanje državnih obveznica kojima bi se pokrila rupa u bankarskim bilancama. To je samo dokaz koliko je Cipranima stalo da njihova država ostane off shore oaza. Na temelju ovoga se može zaključiti da su od depozita bogatih Rusa imali i bankari, ali i obični građani Cipra.

Budućnost Cipra

Prema brojim analitičari Cipar i njegove građane očekuju slabe gospodarske godine zbog programa spasonosnih zajmova, a budućnost ovog mediteranskog otočića u zoni primjene jedinstvene valute i dalje je neizvjesna. Analitičari smatraju da bi pad mogao doseći 15 %, a iduće godine dodatnih 5% mi-

nusa u gospodarstvu. Zbog financijske krize, stopa nezaposlenosti će nezaustavljivo rasti, budući da će bogati Rusi uvelike zaobilaziti ovaj otočić. Ciparski predsjednik Anastasiades pokušava spasiti što se spasiti može: stranci koji su u okviru akcije spašavanja Cipra izgubili dio imetka, mogu dobiti ciparsko državljanstvo. Ciljna grupa su prije svega bogati Rusi. Konkretno se radi

o ponudi strancima koji su izgubili najmanje tri milijuna eura. Njima je predsjednik Nikos Anastasiades ponudio ciparsko državljanstvo - takoreći kao neku vrstu odštete. Načelno je predsjednik govorio o „strancima“, ali je znakovito da je tu svoju ideju on iznio baš u govoru ruskim poduzetnicima i biznismenima u Limassolu, gradu na ciparskoj obali. Njegova vlada već priprema čitav niz mjera kojima je cilj ograničiti „štetu nastalu za zajednicu ruskih biznismena“.

Po uvjetima sporazuma na temelju kojih su dobili zajmove, druga najveća ciparska banka Laiki bit će ugašena i ulagači će vjerojatno izgubiti sve neosigurane depozite iznad 100.000 eura. Najveći zajmodavac u zemlji Ciparska banka će opstati, ali će izgubiti oko 30% svih depozita iznad 100.000 eura. Grupa zemalja članica euro zone te Međunarodni monetarni fond (MMF) su krajem ožujka odobrili financijsku pomoć Cipru u iznosu od deset milijardi eura - ali je s druge strane i sam Cipar bio obavezan velik dio ukupnih potraživanja sam namaći. Obnova ciparskog gospodarstva bit će jako teška, budući da je krizom pogođen golemi sektor financijski usluga. Bivši guverner ciparske banke izjavio je da je Cipar doživio snažan udar i životni standard je snažno narušen, te da će gospodarstvu trebati dvije – tri godine da se oporavi, a za oporavak standarda bit će potrebno deset godina. Bilo kako bilo, budućnost Cipra nije samo u rukama ciparskih građana i političara, nego velikih financijskih „igrača“ koje će i u ovom slučaju kreirati budućnost ovog otočića. A Cipranima ostaje samo nada da će ova kriza proći što manje bolno za njihove džepove. Jer na kraju obični građani i poneka banka će platiti kompletan ceh ove krize.

MARGARET T

Željezna lady i neoliberal

Piše: Marko Slišković

Tko je Margaret Thatcher?

Margaret Thatcher rođena je 13. listopada 1925. godine, političarka i bivša prva žena na položaju premijera Ujedinjenog Kraljevstva. U Granthamu gdje je rođena, završila je osnovnu školu te nakon završetka upisuje studiji kemije na Oxfordu. Međutim, politika ju je više vukla od kemije jer je od rane mladosti imala kontakte s politikom budući da je njezin otac bio aktivan na lokalnoj razini u Konzervativnoj stranci. Već na studiju pokazuje leaderske karakteristike te postaje predsjednica studentske udruge konzervativaca na Oxfordskom sveučilištu. U svojim ranim dvadesetim aktivno se uključuje u politiku te kandidira na listi Konzervativne stranke na lokalnim izborima, tako postavši najmlađa kandidatkinja na izborima u Velikoj Britaniji ikada. Nije ni slutila do kakvih će pozicija dogurati.

Tijekom pedesetih godina prošlog stoljeća Margaret se školuje za odvjetnicu, ali nije zapostavila svoj politički rad. Kada su 1970. godine konzervativci došli na vlast, Margaret Thatcher postala je ministrica obrazovanja u vladi Edwarda Heatha. Na mjestu ministrice obrazovanja imala je mnogo problema jer je tada Britaniju zahvatio val studentskih prosvjeda. Mnogo puta kada bi se pojavila na prosvjedima okupljeni bi joj zviždali i osporavali njezin rad. Cjelokupna situacija i stanje u društvu nije pogodovalo njezinoj konzervativnoj stranci.

Nakon četverogodišnje vlasti Konzervativna stranka gubi izbore i prelazi u opoziciju. Tada postaje jasno da tadašnje vrhovno rukovodstvo Konzervativne stranke nije doraslo zadatku i da nema niti snage niti ideja kako se ponovno vratiti na vlast. Nakon toga dolazi do unutar-stranačkih previranja i izbora gdje

Vrlo velik utjecaj je imala i na rasplet stvari u bivšoj Jugoslaviji, gdje je veliku potporu davala Hrvatskoj i prvom predsjedniku Franji Tuđmanu

Margaret Thatcher preuzima lidersku poziciju u Konzervativnoj stranci od svog kolege i bivšeg premijera Edwarda Heatha. Postala je prva predsjednica Konzervativne stranke. Nakon što je stabilizirala stranku, konzervativci dolaze na vlast 1979. godine. Margaret Thatcher postaje prva premijerka Velike Britanije s najdužim stažem, bila je premijerka od 1979. do 1990. godine. Nadimak Željezna lady dobila je jer je uspjela okupiti snažnu vojsku i poslati je na Južni Atlantik da obrani ono što je „britansko“. 14. lipnja 1982. godine britanske snage su zauzele Port Stanley nakon čega su argentinske vlasti proglasile predaju, a Margaret, osim što je postala „željezna“, zauzela je i posebno mjesto u britanskoj povijesti. Umrula je 8. travnja 2013. godine.

Politika „čelične lady“

Prilikom preuzimanja vlasti u Velikoj Britaniji 1979. godine, Margaret Thatcher je naslijedila jako tešku situaciju. Kriza je jako načela britansko gospodarstvo koje je žudilo za dubokim reformama. Zemlja je grcala u dugovima, visokoj inflaciji, nezaposlenosti i opće društvenom nezadovoljstvu koje je kulminiralo velikim prosvjedima. Privatizacija i liberalizacija su bile ključne riječi koje su vodile politiku Margaret Thatcher. Prva zadaća i prvi cilj nakon što je došla na vlasti je bila otupiti oštricu britanskih sindikalaca koji su „stajali“ na putu gospodarskog napretka zemlje. Godine 1984/85 guši prosvjed rudara koji su bili jedan od najtvrdih oraha britanskih sindikata. Nakon ovog događaja drastično će se promijeniti situacija u Britaniji što se tiče sindikata i socijalne politike. Socijalna politika postaje daleka prošlost. Nezaposlenost se više nije smatrala društvenim problemom već individualnom sudbi-

nom. Odgovornost za traženje posla imali su isključivo oni koji su bili nezaposleni. Nakon ovakvih mjera ne začuđuje nadimak „željezna“. Gdje god je bilo moguće, ova „kraljica liberalizma i privatizacije“ povlačila je državu iz društvenog sektora te prepuštala prostor vlastitoj inicijativi i privatnom biznisu. Cilj politike je bilo osloboditi britansku ekonomiju od struktura koje nisu konkurentne, te poticanje osnivanja vlastite egzistencije. Posljedice ovakve politike su bile sve veće siromaštvo, veće raslojavanje društva na bogate i siromašne te nezadovoljstvo u onim dijelovima Britanije koje nije zahvatio gospodarski bum. Socijalni problemi opet postaju društveni problemi, a ne državni. Politika štednje, koju je uvela vlada Margaret Thatcher, trebala je smanjiti inflaciju koja je smatrana glavnim krivcem velikog dugovanja države. Ekonomsko-politički ciljevi vlade, kojom je upravljala Margaret Thatcher do sredine 1980-tih godina, uvelike su bile ostvareni. Inflacija je bila smanjena, cvjetao je naravno privatni sektor, prihodi države su bili povećani oporezivanjem, a britanski budžet je zabilježio i suficit zahvaljujući ovim reformama, ali i unapređenjem trgovine naftom na Sjevernom moru. Nastali suficit država je koristila za vraćanje dugova. Porezna reforma koju je provela krajem 1980-tih godina smanjila je poreznu stopu te tako povećala atraktivnost zemlje za strane investicije koje su tada dostigle svoju vrhunac.

Međutim, ovoj politici je nedostajala podrška stanovništva kojemu je ukinula socijalna davanja te doslovno vodila rat protiv radničke klase. Njezina izjava: „Društvo ne postoji“ jedna je od najpoznatijih kojom se krenulo na rušenje radničke klase. Svoju politiku temeljila je na privatizaciji i razbijanju radničkih prava. Iz nje-

HACHER

kraljica alizma

Privatizacija i liberalizacija su bile ključne riječi koje su vodile politiku Margaret Thatcher

zine administracije izašao je program liberalizacije i deregulacije koje i danas koriste MMF i Svjetska banka. Rezultati kraljice liberalizma i privatizacije su bili da su prihodi 1% najbogatijih u Velikoj Britaniji skočili s 6,5% na 13%. Kriza koja se danas osjeća može se vezati uz reforme Margaret Thatcher, jer je tržište prepustila privatnom kapitalu i gdje država nema većeg utjecaja. Ne čudi stoga što joj radnička klasa ne može oprostiti njezine reforme koje su najviše pogodile radničku klasu, a naravno, kao i uvijek pogodovala krupnom kapitalu. Zanimljiva je činjenica da su joj još za vrijeme života bogate elite rekly kako će imati državni pogreb, koji je rezerviran samo za kraljevsku obitelj. Možda im se samo sviđala njezina odlučnost, a možda je nešto učinila da ove elite postanu još bogatije. Ali jedna stvar se ne može osporiti Margaret Thatcher a to je borba protiv huliganizma na nogometnim stadionima. Svojim rigoroznim zakonom uspjela je uzavreću atmos-

feru na britanskim stadionima i oko njih pretvoriti u „kazališnu“. Njezina vanjska politika je bila jako zanimljiva. Iako je u javnosti govorila protiv aparthejda u Južnoafričkoj Republici, iza kulisa je taj isti aparthejd podržavala, a Afrički Nacionalni kongres koji se borio protiv aparthejda nazivala je terorističkom organizacijom, dok je predsjednik Aparthejda bio uvažen gost u Londonu. Također je podržavala genocidni Khmer Rouge (crveni Kmeri) u Kambodži, te se zalagala da zadrže mjesto u UN-u nakon što su srušeni s vlasti nakon rata između Kambodže i Vijetnama. Također je imala svoje prste u podupiranju napada na Irak u Prvom zaljevskom ratu. Bila je u dobrim odnosima sa zadnjim sovjetskim predsjednikom Mihailom Gorbačovom, pogotovo nakon reformi koje su prema analitičarima i povjesničarima dovele do raspada Sovjetskog Saveza. A dobar

odnos sa tadašnjim američkim predsjednikom Ronaldom Reaganom vratio je Veliku Britaniju formalno na političku kartu svijeta i ponovno učinio Britaniju važnim političkim igračem na svjetskoj sceni. I od tada ne prestaje strateško partnerstvo ova dva globalna politička i vojna „igrača“. Veoma velik utjecaj je imala i na rasplet stvari u bivšoj Jugoslaviji, gdje je veliku potporu davala Hrvatskoj i prvom predsjedniku Franji Tuđmanu.

„Tačerizam“ kao ostavština

Tačerizam kao ostavština preminule britanske premijerke postao je sinonim za politiku koja se rigorozno zauzima za tržišnu privredu bez bilo kakvog utjecaja države. Bila je prvoborac kapitalističke mašinerije kojoj je pomogla da uništi sve ono što bi trebalo krasiti državu, a to je briga za sve svoje članove. Nikad prije korporacije nisu imale toliku moć u Britaniji kao za vrijeme vladavine Margaret Thatcher. Točnije, korporacije su postale vlade u sjeni koje kroje politiku Velike Britanije, a ponajprije vanjsku politiku. Vanjsku politiku koja vodi u moderno kolonijalno doba. Mnogi analitičari smatraju da i nakon njezinog silaska s vlasti njezina politika i dalje vodi Britaniju. Iako je uspjela izvući Britaniju iz velike krize, mnogi građani Britanije joj zamjeraju što je to učinila na račun radničke klase. Kao i uvijek, i u ovom slučaju radnička klasa je podmetnula svoja leđa kako bi državi bilo bolje ili bolje rečeno nekolicini koja je na čelu te države. Voljeli je ili ne, Margaret Thatcher zasigurno zauzima jako značajnu ulogu u povijesti, kako Velike Britanije tako i cijelog svijeta.

Nikad prije korporacije nisu imale toliku moć u Britaniji kao za vrijeme vladavine Margaret Thatcher

CHAVEZ

LICE I NALIČJE

Piše: Stipan Zovko

Čovjek koji je ostavio neizbrisiv trag u Latinskoj Americi. Skroman, iskren, karizmatičan, kontroverzan. Okupljao je oko sebe podjednako široke mase kao i veliki broj svjetskih lidera. Dok jedni u njemu vide ideal, drugi ga smatraju manipulatorom, što je prava istina?!

MLADI BUNTOVNIK

Punim imenom, Hugo Rafael Chávez Frías, prvi put u političkom životu Venezuele se pojavljuje 1983. godine. U veljači 1992. g. je sa skupinom časnika pokušao izvesti državni udar i svrgnuti predsjednika Perea. Nakon toga završava u zatvoru, da bi ga dvije godine kasnije, nakon promjene vlasti, predsjednik Caldera pomilovao. Nedugo nakon izlaska iz zatvora stvara svoju političku stranku s kojom će uskoro na iznenađenje mnogih ostvariti povijesnu pobjedu. Naime, u izbore 1998. godine ulazi kao apsolutni autsajder da bi osvojio 56 % glasova i time ostvario političku prevlast u zemlji. Ono što ga je činilo posebnim je to što je birao teži put. Naime, kao sin profesora i sa svojom diplomom vojne akademije imao je mogućnost uživati u povlasticama lošeg sustava koji je tada bio u zemlji. Iako mu je takav sustav „išao na ruku“, smatrajući takav sustav nepravednim i kako se siromašni građani i cijela država eksploatiraju od strane domaćih i stranih elita, on diže svoj glas protiv nepravde. Njegovi stavovi ne čude ako se ima na umu duboki jaz između bogatih i siromašnih kao i odnos pripadnika elite prema radnicima koji se najbolje može opisati kao odnos sluga i gospodara koji je vladao u to vrijeme. Siromašni građani diljem države su to očito prepoznali i odlučili mu pokloniti svoje povjerenje. Time počinje Bolivarska revolucija u Venezueli.

BOLIVARSKA REVOLUCIJA

Prvi put u svom životu većina građana se mogli poistovjetiti sa svojim predsjednikom. Prvi potez je bila nacionalizacija ključnih industrija u državi. On oduzima imovinu korporacijama koje su golemu nacionalna bogatstva dobila za „30 srebrenjaka“ od strane domaćih Juida, i za to im ne daju nikakvu odštetu smatrajući kako su se oni naplatili kroz višegodišnja eksploatiranja. Također ni veliki zemljoposjednici nisu prošli puno bolje. I dok se od takvih poteza brojnim „uglednim“ građanima dizala kosa na glavi, mali obični ljudi su bili u euforiji, osjećaju se konačno moćnima, videći u svome predsjedniku svojevr-

snog idola i svoga zaštitnika. Predstavljao je totalnu suprotnost od dotadašnjeg neokapitalističkog modela koji je vladao u državi. Također, jedna od prvih odluka je bila financiranje zdravstvenog osiguranja za siromašne građane, kao i obrazovanje za njihovu djecu. Time je sasvim sigurno osvojio srca mnogih siromašnih građana diljem zemlje, jer poznavajući dotadašnje prilike u toj zemlji, po prvi puta su se mogli osjećati jednakima kao i ostali, kao ljudska bića. Vjerojatno nije ni slutio kako će mu se takve odluke kojima pokazuje kako briga za siromašne nije samo puka parola ubrzo isplatiti. Naime, tijekom travnja 2002. godine, kada ga je opozicija državnim udarom zbacila s vlasti, obični građani neorganizirano izlaze na ulice i već nakon dva dana prosvjeda protiv nove vlasti i nakon što mu je veliki broj vojnika izrazio potporu, vraća se u predsjedničku fotelju.

Promjene u Venezueli vrlo brzo su se „prelile“ preko njenih granica i na ostatak kontinenta.

Uvidjevši pozitivne promjene koje su se dogodile u Venezueli, i ostali narodi Latinske Amerike biraju ljevičare kao svoje predstavnike u vlasti, tako su uskoro ljevičari vladali cijelim kontinentom. Nедуго nakon što su u susjednim zemljama izabrani njegovi istomišljenici, kreće s osnivanjem raznih vanjskopolitičkih saveza kao protutežu SAD-u. Ponekad je činio nelogične poteze, najčešće usred televizijskog obraćanja naciji, davao bi pomalo nerealna obećanja koja bi šokirala čak i njegove najbliže suradnike. Ali ih ne bi gazio idući dan, iako je većini bilo jasno kako je to pomalo nerealno očekivati, već bi ostao dosljedan.

Zbog takvih hirovitih odluka ponekad su trpjele domaće državne kompanija, pogotovo njihova domaća naftna kompanija koja je često plaćala ceh za sve pogodnosti koje su uživali siromašni građani Venezuele, jer je morala uplaćivati sredstva u određeni fond umjesto da modernizira svoje pogone i povećava proizvodnju.

Chavez je bio isključiv čovjek i svijet je gledao samo u dvije boje, ili je crno, ili bijelo, sivo za njega nije postojalo. To je možda jedina njegova istaknutija mana, jer je odbijao surađivati s osobama i državama, makar bilo u njegovu korist, ako je smatrao kako oni nisu u cjelini pozitivni. Iako to ponekad nije bilo dobro ni za njega, niti za državu, ljudi su voljeli tu njegovu crtu jer je isticala njegovu ljudskost, jer nije bio obični beskičmeni političar koji će se radi sitnih interesa prodati. Pa je tako smatrajući kako su neprijatelji njegovih neprijatelja ustvari njegovi prijatelji, održavao iznimno dobre odnose sa Iranom,

Bjelorusijom, Kinom, pa čak i Sjevernom Korejom. Neke od tih suradnji sasvim sigurno nisu pridonijele njegovu imidžu u međunarodnoj zajednici, ali on nije ni mario za tim znajući kako rezultati nisu ti koji kroje imidž predsjednika u međunarodnim medijima već da tu igraju neke druge karte.

Posljednjih godina vladavine postajao je sve radikalniji i sve oštrije je kritizirao najrazvijenije zemlje kako uživaju svoj povlaštenu položaj na račun siromašnih zemalja, a sve to preko globalnih novčarskih institucija. Zanimljivo je istaknuti kako je četiri puta na izborima pobijedio natpolovičnom većinom iako su svi izbori u potpunosti bili transparentni zbog čega su u nekoliko navrata i dobili pohvale.

„Još uvijek smrdi na sumpor. Ovdje je jučer bio vrug i govorio kao da je cijeli svijet njegov“, rekao je Chavez u rujnu 2006. na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda (UN),

mислеći pritom na bivšeg američkog predsjednika Busha.

„Izrael je poludio. Napada i čini palestinskom i libanonskom narodu isto ono što je kritizirao u holokaustu. Ali ovo je novi holokaust.“

„Ovo što su usadili ovdje, što je zapravo običaj „gringosa“, je terorizam. Odijevaju našu djecu u vještice i čarobnjake, što se protivi našoj kulturi“, rekao je Chavez jednom prilikom komentirajući tzv. „noć vještica“.

„Uvijek sam govorio kako ne bi bilo čudno da je postojala civilizacija na Marsu, ali je možda tamo stigao kapitalizam, imperijalizam...i do kraja planeta.“

CHAVEZOVA OSTAVŠTINA

Na čelu velikih kompanija završavali su i ljudi koje nisu bili kompetentni za tu funkciju. To se očigledno odrazilo i na kompanije koje su

vodili, tako da trenutno njihova naftna kompanija crpi manje nafte nego prije dolaska Chaveza na vlast, ali nitko se ne buni previše, jer za manje od 2 KM-a možete natočiti pun spremnik bezolovnog benzina. To je uvjerljivo najjeftinije što se može dobiti bezolovni benzin na ovoj planeti. Njihova elektroprivreda ima jednu od najmanjih cijena po kW/h-u za obične građane, ali također imaju i vrlo česte ispadne na električnoj mreži zbog vrlo malih ulaganja u elektroenergetski sustav. Njegovim protivnicima ističu kako se od Kine zadužio u proteklih 10 godina u iznosu od 40 milijardi dolara, što čini oko 12 % BDP-a te latinske države, a pritom zaboravljaju spomenuti kako se BDP za vladavine Chaveza više nego utrostručio. Također mu zamjeraju što se državni izvoz počeo gotovo u potpunosti oslanjati na izvoz nafte i visoku razinu inflacije u državi. Te kritike su sasvim sigurno opravdane, jer to nije dobar pokazatelj, ali narod to previše ne brine, poglavito ona 3 milijuna stanovnika koji su za njegove vladavine dobili krov nad glavom. Zbog svega navedenog smatraju ga pokretačem socijalizma 21. stoljeća.

No, nije dovoljno gledati samo rezultate unutar granica njegove matične države, jer on je već odavno prerastao granice Venezuele, pa i Latinske Amerike. Ako na taj način gledamo, onda su njegovi rezultati naprosto fenomenalni. Naime, uspio je za relativno kratko vrijeme pomoći, bilo izravno ili neizravno, u rješavanju brojnih otvorenih pitanja na kontinentu koja su stvarala određene prijepore među susjednim državama. Zatim, osim što su ga predsjednici i narodi zemalja Latinske Amerike sve više smatrali svojim neformalnim vođom, u posljednje vrijeme su mu se priklanjale i zemlje Afrike, pa čak i pojedine zemlje Azije i Europe. Predsjednik Ekvadora, Rafael Correa, je možda najbolje opisao njegovu ulogu na njihovom kontinentu riječima: „Chavez nam je vratio vjeru u Latinsku Ameriku što je omogućilo temeljite transformacije u regiji“. S obzirom na navedeno, ne čude optužbe o ubojstvu Chaveza koje je iznio njegov potpredsjednik Maduro, jer mnogima nije išlo u prilog snažnije ujedinjenje siromašnih zemalja diljem svijeta.

Chavez nije bio idealan kao predsjednik, ali zbog svoje brige o siromašnima i osebujne ličnosti kojom je privlačio podjednako obične građane kao i visoke političke dužnosnike diljem svijeta, sasvim sigurno je ostavio neizbrisiv trag i stekao status ikone.

Njemačka se treba vratiti na marku

Piše: Viktor Vukoja

George Soros predlaže radikalno rješenje: Ili će Njemačka Euroobveznicama prihvatiti da je dug zajednički ili će se vratiti na marku. Kriza eurozone pretvorila je EU iz dobrovoljnog udruživanja u odnos kreditora i dužnika, iz kojega nema lakoga bijega. Kao rezultat toga kriza prijeteći da će uništiti EU, što može spriječiti samo Njemačka, tvrdi Soros. Eurovska kriza može se riješiti preko noći – ako Njemačka, koja je prejaka u odnosu na ostale članice monetarne unije, prihvati euroobveznice ili napusti eurozonu i vrati se svojoj marki! Ova dva rješenja ponudu je investor George Soros. Dosad je većina ekonomista

zagovarala teoriju da bi se eurozona spasila kada bi iz nje izašli Grčka, Portugal, Španjolska ili neka druga članica monetarne unije koje se guše pod teretom dužničke krize. No Soros je ponudio radikalno rješenje i svojevrstni „kopernikanski obrat“ u promišljanju rješavanja europske dužničke krize.

Buđenje iz noćne more!

Kriza eurozone pretvorila je EU iz dobrovoljnog udruživanja jednakih država u odnos kreditora i dužnika, iz kojega nema tako lakoga bijega. Vjeronjicima prijeteći gubitak velike svote ako neka država članica napusti Uniju, a dužnicima je nametnuta politika koja još više produbljuje depresiju u kojoj se nalaze i prijeteći da taj podređeni položaj ostane trajno stanje. Kao rezultat toga kriza prijeteći da će

uništiti Europsku Uniju. To bi bila tragedija povijesnih razmjera, što može spriječiti samo Njemačka – upozorava Soros. Uzroci dužničke krize dosad su prepovršno promatrani jer se u obzir ne uzima da je način na koji je uveden euro bio fatalna pogreška. Stvaranjem zajedničke Europske središnje banke države članice zaduživale su se u valuti (euro) koju ne mogu kontrolirati. U početku su svi sudionici tržišne utakmice sve državne obveznice doživljavali kao nerizične, što je banke dovele u zabludu i one su se pokrile slabim obveznicama – navodi Soros. Kada je nakon toga izbila grčka kriza i pušten dužnički „zloduh iz boce“, nervozna finansijska tržišta žestoko su reagirala i degradirala sve jako zadužene europske zemlje na razinu zemalja Trećega svijeta. Kao rezultat svega te su europske zemlje tretirane kao da su same odgovorne za svoju

nesreću, a nisu promatrani strukturni defekti eura. Soros rješenje problema vidi u pozivu Njemačkoj da prihvati zajedničke euroobveznice čime bi dug zemalja eurozone postao zajednički kao što je slučaj u SAD-u, a to bi odmah riješilo dužničku krizu i nimalo ne bi uzdrimalo njemačko gospodarstvo. Time bi se zemljama koje su prihvatile fiskalni pakt (najveću granicu zaduživanja 60% i deficit proračuna 0,5% BDP-a) omogućilo da svoje državne obveznice pretvore u zajedničke euroobveznice. Učinak toga bi bio ništa manje nego divan. Nestao bi rizik da dužnici neće moći plaćati svoje dugove, a isto vrijedi i za premije rizika. Bilance banaka dobile bi izravan poticaj, baš kao i proračuni jako zaduženih zemalja – navodi Soros.

Pojednostavljeno, Italija, Španjolska i Grčka ne bi plaćale 5 do 15 %, a Njemačka samo 1 % kamata na novo zaduživanje prodajom svojih državnih obveznica, već bi se sve članice eurozone sada zaduživale po podnošljivijih 3 do 4 %. Italija bi tako uštedjela do 4 % svog BDP-a, što će poslužiti suficitu proračuna, fiskalni poticaji zamijenit će štednju koja guši pokretanje gospodarskog rasta treće najmoćnije ekonomije eurozone. Ne samo talijansko, nego i grčko, španjolsko ili portugalsko gospodarstvo pokrenulo bi se, a njihov dug bi počeo padati. Većina naizgled nerješivih problema najednom bi nestala. Za Njemačku bi malo veća kamata na zaduživanje euroobveznicama sigurno značila puno manji gubitak od cijene koju je za spas eurozone do sada platila, a koju će i dalje plaćati ako se uskoro ne zaustavi širenje i produbljivanje dužničke krize. Dosad su u paketima pomoći i garancijama za spas eurozone EU, MMF, i Europska središnja banka izdvojili gotovo 2500 milijardi eura, od čega je njemački udio jedna trećina, odnosno gotovo 800 milijardi eura. Svaki Nijemac, dakle, za spas eurozone, a nakon toga i ideje Europske unije plaća 9500 eura. Za spas posrnulih članica eurozone dosad je isplaćena pomoć i utvrđene garancije u fondovima spasa, stabilizacijskim mehanizmima i drugim institutima, što iznosi gotovo kao njemački bruto društveni proizvod (njemački BDP lani je iznosio 2644 milijardi eura). Dakle, spas eurozone i EU dosad je koštao onoliko koliko za jednu godinu

proizvede najveće europsko gospodarstvo. No Njemačka i dalje tvrdoglavo odbija ideju euroobveznica. Njemačka kancelarka kategorički odbija euroobveznice, a i sam Soros priznaje da nisu čarobni štapić. Svaka će zemlja i dalje biti prisiljena provesti strukturne reforme. Ali ako Njemačka prihvati euroobveznice, to bi potpuno promijenilo atmosferu i olakšalo nužne reforme.

Na redu zemlje „Masloluksa“

Ako Njemačka i dalje nastavi s politikom odbijanja obveznica, kriza će se produbljivati i ogromni troškovi za spas europske ideje još će više rasti. Analitičari upozoravaju da su sljedeće na udaru Slovenija, Malta, i Luksemburg – zemlje „masloluksa“. Njemačka ima pravo odbiti zahtjev za euroobveznice, ali

ko, najjača zemlja eurozone, ali Njemačkoj je eurozona potrebna jednako kao što je ostalim članicama eurozone potrebna Njemačka – ističe analitičar Novotny. Suvremeni razvijeni kapitalizam, naime, prolazi kroz treći ciklus prilagođavanja od sloma tzv. Fordove industrijske paradigme, u okviru koje je dominirala masovna proizvodnja jeftinih industrijskih proizvoda koje su proizvodile tvornice s nekvificiranim radnom snagom. SAD je napustio ovu paradigmu 1990-ih i 2000-ih supstitucijom autoindustrije kao pokretača rasta s industrijama koje se temelje na inovacijama i višoj razini potrebnog znanja.

EU se u cjelini, pa tako i eurozona nalaze u fazi napuštanja masovne industrijske proizvodnje (Francuska i Italija) i prilagođavanja globalnim ekonomskim promjenama. Potrebno je se riješiti jeftinih proizvoda koji

stvaraju veliki broj ne-kvalitetnih radnih mjesta – navodi Damir Novotny. Povećanju konkurentnosti industrije u eurozoni poticaj ne može dati monetarna politika, već isključivo ulaganje u istraživanje i razvoj (npr. Njemačka autoindustrija). Eventualnim izlaskom Njemačke iz eurozone možda se može u kratkom roku povećati konkurentnost ostalih članica na postojećoj ekonomskoj strukturi. Međutim, već za nekoliko godina monetarni će se poticaj iscrpiti, pa će se ponovno te zemlje naći u istom, a možda i lošijem položaju nego danas. Francuska i talijanska autoindustrija možda bi mogle prodati više automobila ako bi njihove nacionalne valute bile slabije nego što je to

euro danas. Ali problem nisu pariteti i tečajni odnosi, već prije svega konkurentnost te industrijske grane na globaliziranom tržištu. Automobili iz tih zemalja nalaze se na udaru konkurencije iz azijskih zemalja, dok njemački automobili (s višom razinom tehnologije) konkurente na svjetskom tržištu nemaju. Radi se, dakle, o strukturnom, a ne monetarnom problemu koji bi se možda mogao kratkoročno lakše riješiti bez eurozone. Industrija u EU mora se prilagoditi i u okvirima zajedničke valute. I tu Soros griješi – zaključak je Novotnyja. Jedan od razloga zašto je njemačko gospodarstvo najkonkurentnije u eurozoni leži i u činjenici da je Njemačka jedna od rijetkih članica koja nema propisanu najnižu plaću. Stoga je Francuska pozvala Njemačku da poveća plaće i smanji svoju konkurentnost za opće europsko dobro.

nema pravo spriječiti jako zadužene zemlje da pobjegnu od svoje nesreće ujedinjavanjem svojih dugova u euroobveznicama. Jednostavno ako ih Njemačka ne želi, neka napusti euro. Začudo euroobveznice koje bi izdala eurozona bez Njemačke bile bi bolje od obveznica SAD-a, Velike Britanije i Japana. Izlaskom najjače članice, koja je dosad samo profitirala od eura, ova bi valuta znatno oslabjela i vjerojatno bi se izjednačila s dolarom. To bi robu proizvedenu u zemljama koje su u euru (Španjolska, Italija) učinilo puno jeftinijom na stranim tržištima, što bi povećalo konkurentnost i izvoz. Kada bi pak Italija napustila eurozonu, njezin dug u eurima bi bio neodrživ i on bi se morao restrukturirati, što bi globalni finansijski sustav odvelo u kaos. Dakle, ako netko napusti euro, to bi trebala biti Njemačka, a ne Italija – smatra Soros. Sorošove su ocjene poznate i manje-više su ocijenjene kao ekscentrične. Njemačka je, daka-

USAID

FROM THE AMERICAN PEOPLE

Pomoć koju skupo plaćamo

Piše: Antonio Marić

USAID ili punim imenom United States Agency for International Development (Američka Agencija za Međunarodni Razvoj) je američka državna agencija osnovana 1961. godine s ciljem pružanja ekonomske, razvojne i humanitarne pomoći. Bar se tako predstavljaju. Da bismo razumjeli koji motivi doista stoje iza ove, na oči dobrotvorne, nevladine organizacije moramo istaknuti da rade u skladu s vanjskom politikom SAD-a. Cilj SAD-a nije pomoći svijetu, kao što oni to vole često istaknuti, nego dominirati njime. Na njihovu žalost, vojno okupiranje nije uvijek opcija pa se u tu svrhu često koriste upravo nevladinim organizacijama preko kojih ostvaruju svoje ciljeve prekrivene „zaštitom ljudskih prava“. Američka agencija USAID je osnovana s ciljem „pružanja ruke pomoći ljudima u drugim zemljama koji se bore za bolji život, oporavljaju se od prirodnih katastrofa ili nastoje živjeti u slobodnoj i demokratskoj državi“. Ili u malo konkretnijem prijevodu - USAID ima primarni cilj svaku državu podrediti ekonomskim i političkim interesima SAD-a, često kroz kamuflažu zabrinutosti za ljudska prava, slobodu govora i slobodu novinarstva. USAID godišnje izdvaja milijarde u ove svrhe i pogotovo je aktivan u regijama koje tek implementiraju punu tržišnu ekonomiju. USAID je također izuzetno aktivan na prostoru bivše Jugoslavije, naročito u organiziranju nevladinih udruga, ali i podobnih medija. Pomoć su pružili BiH nakon potpisa Daytonskog sporazuma. Navodno su nam „valjali“ s više od milijardu dolara pomoći s ciljem podrške ekonomskom, političkom i socijalnom napretku. Svaka čast, dobro ekonomsko stanje, demokracija i socijalni mir su prve tri stvari koje mi padnu na pamet kada netko spomene BiH. Djelovali su i u Hrvatskoj, Crnoj Gori, Srbiji. Ono što se najviše kritizira kod djelovanja USAID-a je uplitanje ove organizacije u političke procese zemalja u kojima je prisutna. Država s visokom razinom

aktivnosti USAID-a je država s kroničnim deficitom suvereniteta. To nam dokazuje upravo i stanje u državama balkana, a poglavito stanje u BiH. Toga su postale svjesne i ostale države u kojima postoje aktivnosti USAID-a te počinju zabranjivati njihovo djelovanje. Prošle godine američka agencija USAID odlazi iz Rusije nakon što je Moskva pozvala na prekid rada agencije. Glasnogovornici agencije nisu htjeli komentirati razloge ove zabrane, ali razložili su posve jasni ako imamo na umu da se radi o organizaciji koja nastupa s plemenitim ciljem pomaganja društva, dok u pozadini služi kao ključna poluga u provedbi ciljeva američke vlade. Ruski predsjednik Vladimir Putin optužio je SAD kako upravo putem nevladinih organizacija podupiru nemire. Ova Putinova odluka bila je „javna pljuska SAD-u“ te je ovaj potez dodatno zahladio odnose između Washingtona i Moskve. Do izbacivanja USAID-a je došlo nakon Putinove odluke da sve strane organizacije trebaju biti klasificira-

ne kao strani agenti. USAID ima svoje uredne preko 100 zemalja diljem svijeta, pored navedenih aktivnosti se bave i važnim programima kao što su borba protiv tuberkuloze i HIV-a. Da je agencija fokusirana isključivo na ove i slične ciljeve, zasigurno bi bila dobrodošla svugdje u svijetu. No, mnogi iskazuju nezadovoljstvo njihovim radom te tvrde da je njihov humanitarni rad zapravo krinka za uplitanje u nacionalne politike. Tako je primjerice u Rusiji upravo USAID organizirao udruge „Golos“ s ciljem nadziranja lokalnih i federalnih izbora, a znamo svi koliko su buke mediji dizali oko navodno namještenih izbora u Rusiji. Rad USAID-a je prošlog ljeta zabranila i grupacija latinskoameričkih zemalja ALBA (Bolivarijanska Alijansa Naroda Amerike) čiji su glavni predstavnici Venezuela i Bolivija. ALBA je kolektivno izbacila USAID iz svojih država. U zajedničkom dokumentu su istaknuli kako je uplitanje Američke Agencije za Međunarodni Razvoj (USAID) u unutraš-

nju politiku ALBA država otvoreno. Pod ispri-
kom „planiranja i administracije ekonomskih
i humanitarnih potreba za cijeli svijet izvan
SAD-a“, financiraju se nevladine organizacije
koje svojim akcijama i projektima smisleno
nastoje destabilizirati legitimne vlasti koje
ne dijele njihove interese. To je također bilo
vidljivo i iz dokaza koji proizlaze iz otkrivenih
dokumenata američkog State Departmenta
u kojima jasno stoji da se financiraju organi-
zacije i političke stranke koje su u direktnoj
opoziciji ALBA državama. Jedan od bolivijskih
ministara, Juan Ramon Quintana, dodatno
je pojasnio odluku bolivijske vlasti da se iz
zemlje izbaci američka agencija USAID. Quin-
tana je istakao kako će se izbacivanje USAID-
a omogućiti nesmetano odvijanje procesa
promjene koji je na snazi u zemlji. Bolivijska
vlada je povukla ovaj potez s ciljem očuvanja
stabilnosti demokracije, državne sigurnosti
procesu suverenog odlučivanja po pitanju
ekonomske transformacije. USAID je po-
čeo djelovati u Boliviji 1964. god. s navodnim
ciljem promocije održivog razvoja,
zdravlja i ekoloških projekata. Međutim,
rad USAID-a nije rezultirao nikakvim
pomakom u pogledu siromaštva u zemlji
jer su imali druge namjere. Za vrijeme ne-
oliberalne ere USAID je uvjerio stanovnike
Bolivije da će prodaja strateških poslovanja
dovesti do razvoja zemlje. U isto vrijeme
USAID je kontrolirao zemlju bez ikakve
opozicije, jer su desničarske stranke sve
više uživale u dolarima koji pristižu iz USAID-
a. Agencija nikada nije pristala dati izvještaj o
svojim aktivnostima. Danas je je Bolivija naj-
siromašnija zemlja u Latinskoj Americi, gdje
je BDP po stanovniku još uvijek manji od
3000 USD. Gospodarski rast zemlje je iznad
3% godišnje, a inflacija je zadnjih godina bila
poprilično niska. Dvije trećine stanovništva
živi s manje od jednog dolara na dan, iako
zemlja ima ogromne količine prirodnog bo-
gatstva u zemnom plinu. U Boliviji postoji
veliki jaz u standardu bogatog i siromašnog
stanovništva. Nekako mi se ne čini da su im
USAID nije puno pomogao. Ovdje nije riječ
o nikakvoj filantropskoj agenciji SAD-a koja
se brine o Boliviji i ostatku svijeta. USAID je
zapravo američka institucija stvorena sa svr-
hom širenja političke kontrole i stavljanja
svake opozicije u sklad s američkim intere-
sima. Novac koji SAD ulaže preko USAID-a
ne koristi se za pomaganje siromašnima već

u svrhu očuvanja strateških interesa izvan
granica SAD-a. Sad možemo prijeći na slu-
čaj Venezuele. Prema dokumentima koje je
Wikileaks nedavno objavio, SAD je planirao
destabilizirati vlast Huga Chaveza „u pet to-
čaka“ putem američke ambasade i USAID-a.
U dokumentima je istaknuto 5 ciljeva ame-
ričke ambasade u Venezueli od 2004.

Ciljevi su bili sljedeći:

1. Jačanje demokratskih institucija
2. Penetracija Chavezove političke baze
3. Razjedinjavanje Chavizma
4. Zaštita vitalnih američkih poslovnih interesa
5. Međunarodno izoliranje Chaveza

Godinama se spekuliralo kako američke am-
basade služe za destabilizaciju nepodobnih
vlasti diljem svijeta, a ovo je još jedan ne-
osporivi dokaz tih tvrdnji. Nadalje, u doku-
mentu se spominje djelovanje organizacija

USAID i OTI, dvije ključne američke agencije
koje rade izvan zemlje. Stoga ne čudi kako su
članice ALBA-e prošlog ljeta protjerale USAID
iz svojih država. Što se samih 5 ciljeva tiče,
nimalo ne iznenađuju. „Jačanje demokratskih
institucija“ je floskula koje smo se i na ovim
prostorima itekako naslušali, no ona je u su-
štini uvijek značila „jačanje podobnih pro-
zapadnih institucija“. Da je SAD zaista svjetski
borac za pravu demokraciju, onda bi sve ove
godine trebali slaviti Chaveza kao državnika
jer je on svoje pobjede ostvarivao na najde-
mokratskiji način, a to su potvrdile i gotovo
sve nezavisne promatračke agencije. Prava je
istina da SAD nikada nisu poštivala demokra-
ciju kada bi im ona donosila loše rezultate. Od
iranskog premijera Mohammada Mossadeqa
do Huga Chaveza, SAD su nastojali potkopati
i srušiti svaku vladu koja im nije odgovarala.
U dokumentu piše kako su u Venezueli aktiv-
ne nevladine organizacije putem kojih se na-

stoji utjecati na javnost, naročito na prostori-
ma gdje stanovnici imaju mala primanja. Kao
i u drugim državama svijeta, SAD su putem
USAID direktno financirali otvaranje brojnih
„nevladinih udruga“ te ih koristili kao vlasti-
tu političku polugu. Ističe se kako je USAID
od 2004. do 2006. donirao oko 15 milijuna
dolara za preko 300 organizacija. U velikom
dijelu dokumenta ističe se potreba „nagla-
šavanja kršenja ljudskih prava“. Zapravo se
radi o stvaranju organizirane propagandne
kampanje protiv Venezuele u međunarod-
noj sferi. Imajući toliko utjecajnih medija na
raspolaganju, ovaj potez bez problema pro-
vodi se svaki put, od Libije, Sirije, Venezuele
i sada Sjeverne Koreje čiji se „izvršni vođa“ u
medijima predstavlja kao kompletna bu-
dala koja nije samo opasna za vlastiti narod
nego i za cijeli svijet iako mu „rakete“ imaju
domet „do ispred kuće“. Nevladine organiza-
cije u Venezueli nemaju povijest socijalnog
aktivizma. Stoga, USAID partneri sada
treniraju nevladine udruge da postanu
aktivisti i da se konkretnije uključe u
propagiranje te se navodi kako su se
organizirala brojna putovanja u kojima
bi se aktivisti mogli „obrazovati“ po tim
pitanjima. Drugim riječima, ovo je zapravo
destabiliziranje jedne suverene
zemlje i može se reći kako je ruski pred-
sjednik Vladimir Putin bio apsolutno u
pravu kada je rekao da su strane nevla-
dine organizacije zapravo „tajni agen-
ti“ -ovaj dokument to potvrđuje „crno na
bijelo“. Chavez nažalost više nije među živi-
ma, no Bolivarska Revolucija i dalje je tu, nije
srušena implementacijom 5 točaka. USAID je
izbačen iz Venezuele i zaustavljeni su brojni
procesu destabilizacije. Izgleda da prostor za
optimizam postoji, a ovaj dokument možda
postane povijesni relikv jedne propale in-
tervencionističke i destabilizacijske politike.
Važno je osvijestiti javnost o ovom ne tako
malom problemu, jer mreža USAID-a je već
opasno široka i ima ogroman utjecaj. Na kra-
ju, misao ovog članka bi mogli zaokružiti la-
tinskom poslovicom:

„Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes“
Laokont

(Što god da to je, bojim se Danajaca i kad da-
rove nose)

VODA

Marketinški
stručnjaci
su osmislili
način kako
pridobiti
potrošače

**Način
je bio
strah!**

**Izvor života i
biznis stoljeća**

Piše: Antonijo Marijanović

Voda iz slavine ili flaširana voda? Pitanje je sad? Kako smo došli do toga da nešto što je gotovo besplatno postane jedna od najprofitabilnijih industrija današnjice? Kako to da je flaširana voda postala izvor zarade na mjestima gdje pitke vode ne nedostaje i kako je voda iz slavine postala loša? Vratit ćemo se u 2010. godinu kada je izašao zanimljiv video «The Story of Bottled Water» iza kojeg stoji Annie Leonard, kritičarka pretjeranog konzumerizma, najpoznatija po svom projektu The Story of Stuff. Annie navodi kako su se 70-ih godina prošlog stoljeća velike svjetske kompanije sokova zabrinule kako im se krivulja rasta izravnava i kako će ljudi kad tad uvidjeti da su gazirani i ostali sokovi štetni za zdravlje i da će se vratiti prirodnoj izvorskoj vodi. Ponudili su rješenje u flaširanoj izvorskoj vodi koju su ljudi ispočetka ismijavali.

No, marketinški stručnjaci su osmislili način kako pridobiti potrošače, a način je bio strah. To je bila prva faza, uplašiti ljude tako da misle da je voda iz slavine loša i kako je flaširana voda kvalitetnija. Druga faza je zavođenje ljudi sakrivanjem realnosti proizvoda preko lijepih naljepnica na bocama vode koje prikazuju planinske čiste izvore i prekrasnu prirodu. Može se činiti smiješno, ali većina „proizvođača vode“ koristi metodu Del Boya Trottera i «Peckham Springa» iz popularne britanske serije Mučke. Recimo, u Americi većina flaširane vode je ništa drugo nego filtrirana voda iz slavine. I na kraju, šire zablude kako je flaširana voda najčišći proizvod i slične izmišljotine. Ekološki gledano flaširana voda je jedan od najvećih neprijatelja prirode. Nakon što se ogromne količine nafte troše na proizvodnju plastičnih boca, pa onda na transport, još je veći problem zbrinjavanje otpada. Samo se manji postotak plastičnih boca reciklira, dok drugi dio odlazi u deponije.

Neki dijelovi svijeta zaista imaju lošu vodu iz slavina, ali odgovornost za zagađenje izvora vrlo često pada na proizvođače plastičnih ambalaža i štetne tvari koje

Valja spomenuti kako je voda u boci u odnosu na vodu iz slavine do 2000 puta skuplja. Zašto plaćati toliko? To je, recimo, kao da kavu u kafiću platimo 4000 KM

nastaju proizvodnjom. Bitno je i navesti da se u ovom kratkom filmu spominje marketinška kampanja tvrtke Fiji u Clevelandu čije slogan na promidžbenim plakatima glasio: «Fiji: Zato jer naša voda ne dolazi iz Clevelanda». Naravno, ova nadasve glupa reklama nije se sviđala stanovnicima Clevelanda, koji su nakon spomenute reklame odlučili testirati vodu Fiji kompanije i njihovu vlastitu Clevelandsku vodu iz slavine i došli su do zaključka da je voda iz slavine u mnogočemu kvalitetnija od flaširane.

Mi vam prodajemo vašu vlastitu vodu

Sama činjenica da se drugi bogate prodajući našu vodu većinu ljudi nije previše zanimalo. No, nakon što je dokumentarac Švicarca Ursa Schnella pod nazivom «Bottled life» (flaširani život) izašao na svijetlo dana, mnogi ljudi su se usprotivili tvrtkama koje prodaju flaširanu vodu. U filmu je riječ o švicarskom prehrambenom divu Nestleu koji je vodeća tvrtka u svijetu po prodaji flaširane vode. Naime, Nestle posjeduje preko 70 brandova flaširanih voda diljem svijeta među kojima je najpoznatiji brand «Pure life». Ova tvrtka, čitateljima najpoznatija po čokoladama, trenutno najveću korist ima od prodaje naše vode. Švicarac je u svom filmu obilazio crpilišta vode Nestle tvrtke od kojih su neka gotovo presušila, ostavljajući stanovnicima tih područja ništa drugo nego mulj i blato.

Svjedoci smo kako je kvaliteta vode iz slavine sve lošija. Ponekad smo primorani kupiti

vodu iz boce, naravno da je voda iz boce praktična i ponekad nužna. No, zašto ne bismo uložili novac u sustav vodoopskrbe kako bi svi imali čistu vodu. Valja spomenuti kako je voda u boci u odnosu na vodu iz slavine do 2000 puta skuplja. Zašto plaćati toliko? To je, recimo, kao da kavu u kafiću platimo 4000 KM. Ovih dana sam pročitao kako su neke zemlje donijele zakon kako voda nije opće dobro. Pa dokle će sve to ići, možda nam počnu prodavati i konzervirani zrak. Opće je poznato da se danas ratovi vode zbog nafte i govori se kako će se u skorijoj budućnosti ratovi voditi za vodu. Ja mislim da je rat za vodu odavno počeo.

Nestle posjeduje preko 70 brandova flaširanih voda diljem svijeta među kojima je najpoznatiji brand «Pure life». Ova tvrtka, čitateljima najpoznatija po čokoladama, trenutno najveću korist ima od prodaje naše vode

Za kraj, volio bih navesti još jednu stvar: ne čudi me što postoje razne vrste flaširanih voda sa raznim okusima kao recimo voda s okusom limuna itd. Ali, dok sam tražio na internetu materijale za ovaj članak naišao sam na zanimljive brandove vode kao recimo: Diet Water, Skinny Water, Fitness Water. Mislim da se tu nema što puno reći, pa do koje granice ide ljudska glupost? Pišući ovaj članak moram priznati da sam baš ožednio, idem prošetati do trgovine da nađem neku vodu koja odgovara mom stylingu.

Pokrenimo BiH!

Piše: **Stipan Zovko**

Svjedoci smo kako svakodnevno ljudi ostaju bez posla, poduzeća se zatvaraju, a sve se to događa ne samo zbog krize, već zbog lošeg gospodarskog modela u našoj državi. Na svakom od nas leži odgovornost, svi trebamo na neki način doprinijeti kako bi se taj negativni trend preokrenuo.

TREKUTNA SITUACIJA

Ne može nitko osporiti kako je stanje u našoj državi u političkom, gospodarskom i svakom drugom smislu, iznimno loše. Pesimisti će reći kako je čak katastrofalno. Činjenica je kako se najmalobrojniji narod ove države koji iznimno doprinosi u ekonomskom smislu, svakodnevno eksploatira u političkom i ekonomskom smislu. Uz pomoć dvojice domaćih izdajnika formirali su kakvu-takvu vlast, ne dajući im puno ni ovlasti niti utjecaja u svim državnim poduzećima s hrvatskim predznakom. Zato se nitko ne mora čuditi kada pripadnici tog istog naroda ne znaju gdje je Sarajevo, ali jako dobro znaju gdje je Zagreb. Nemaju oni ništa ni od Hrvatske, znaju oni kako ih je većina tamošnjih političara zaboravila već odavno i kako im služe samo za plasman njihovih proizvoda koje teško plasiraju bilo gdje drugdje. Ali to možda još bolje ocrtava kakvo je stanje u BiH. Potrebno je hitno pronaći neko rješenje, već 23 godine se u ovoj državi vode neki pregovori i po lošem starom običaju završavaju na štetu najmalobrojnijih. To se mora odmah promijeniti, jer nikada narod ne može doživ-

ljavati državu kao svoju, ako nema pravo na svoju kasu, svoje predstavnike, svoj televizijski program. Ali u isto vrijeme dok se dogovara politički preustroj koji je kao što svi znamo iznimno bitan kako bi vlast u ovoj državi dobila legitimitet i kako bi konačno Hrvat predstavljao Hrvate, potrebno je dogovorati novi gospodarski model. Stari, ne da je potrošen, nego nitko nije siguran postoji li on uopće. U svjetskom gospodarstvu se dešavaju u zadnjem desetljeću tektonske promjene, države se sve više uvezuju i postajemo popularno rečeno, jedno globalno selo. Stoga to zahtjeva i novi pristup stvarima.

Što se tiče trenutnog vanjskog zaduženja koje muči pola zemaljske kugle, kod nas je situacija za divno čudo još uvijek zadovoljavajuća. Vanjski dug prema nekim procjenama iznosi oko 30 % BDP-a. Ali to nije ni tako malo i ne treba ga dodatno povećavati bez obzira koliko opravdane bile investicije koje se navode kao opravdanje za novo zaduživanje, a da ne spominjemo zaduživanje kako bi se isplatile plaće. Takav oblik zaduženja nije poznat u svijetu i odmah je jasno kako se to zaduženje neće moći otplaćivati jer se njime ne stvara nikakva dodatna vrijednost. Iako se trenutno stalno spominje izgradnja autocesta, upitno je koliko će to donijeti koristi. Sigurno će omogućiti brži protok ljudi i roba, ali ta autocesta teško će sama sebe moći otplaćivati i ne samo što će ljudi morati plaćati svaki put korištenje i država će morati godinama otplaćivati taj dug. Po tom pitanju nam je najbolji primjer susjedna nam Hrvatska. Možda je još bolji primjer trenutne loše strategije poticanje domaće poljoprivredne proizvodnje, što u suštini nije loše, ova država bi barem u poljoprivrednom i energetskom smislu mogla biti neovisna, ali očito

nešto tu ne štima, jer se rezultati uopće ne vide na terenu.

SREĆOM, RJEŠENJE POSTOJI

Jedini način na koji ova zemlja može krenuti naprijed je kompletno nova razvojna strategija, gdje ne samo što bi se intenzivnije poticala nova radna mjesta u izvoznim poduzećima, već gdje bi se krenulo od samog početka stvari, obrazovanja. Jer nije dovoljno samo reći kako će se poticati izvoz i onda davati grant sredstva ili poticaje za zapošljavanje. Ova zemlja ima potpuno krivu obrazovnu strategiju jer proizvodi kadar koji nema gdje zaposliti, a onaj vrijedni kadar što obrazuje završava negdje u inozemstvu, trbuhom za kruhom. Sve dok je tako, ništa se neće pomaknuti s mjesta zbog neodrživog ekonomskog modela, svakim danom će biti sve gore. Nova strategija je nešto što ne smije čekati nikakav „novi Dayton“ niti međunacionalni dogovor u ovoj čudnovatoj državi gdje 90 % ljudi ne zna kako izgleda struktura vlasti. Jer to je nešto što ide u prilog svakom čovjeku u BiH, svakom narodu, nešto bez čega se jednostavno ne može.

Jedan od načina kako se možemo pomaknuti, ne s mrtve točke, jer nije mrtva točka kad svakodnevno toneš, je taj da se školuje što više programera. Situacija je sljedeća, programera se danas u svijetu traži sve više, razvijena tržišta nisu u mogućnosti obrazovati dovoljno kadra, niti imaju dovoljno zainteresiranih ljudi koji bi se obrazovali za takvo što. A svijet je zbog sve veće integracije tehnologije u svakodnevnom životu jednostavno „gladan“ za obrazovanim programerima. Kod nas, zbog lošeg stanja u državi, kada bi se ukinule školarine za određene fakultete

ske i strateške prednosti tog crpljenja ne trebamo posebno naglašavati, svima je već jasno što danas znače vlastiti izvori nafte za jednu državu. Država, kada bi postavila jasnu strategiju, mogla bi okupiti dovoljno vlastitih kadrova i osnovati domaću naftnu kompaniju koja bi bila sposobna sve to sama raditi ili u kooperaciji s nekom stranom kompanijom kao partnerom, jed-

nostavno win win situacija gdje svi dobivaju. Također ne smijemo zaboraviti drvenu industriju i poljoprivredu koja je u bivšoj državi bila dosta izražena i za koju i sad imamo sve

koji bi se proglasili perspektivnima, vrlo lako bi se dogodilo da velik broj osoba upiše baš to zanimanje. Programeri su osobe koje ne trebaju velik prostor, ne trebaju velika početna ulaganja, niti trebaju tražiti poduzeće koja bi ih zaposlila, mogu sami raditi softver i prodavati na međunarodnom tržištu putem interneta. Oni mogu poslovati u bilo kojem kutku Zemlje gdje postoji internet priključak. To je danas iznimno dobro plaćeno zanimanje, jedino što je bitno je stalno obrazovanje i praćenje trendova. Ali i obrazovanje se, barem ono početničko, može vršiti

preko raznih besplatnih tečajeva na internetu, što znači kako čak ne treba ni fakultetska naobrazba kako bi se počelo s radom ako postoji jaka motivacija.

Lakše razumljivi primjeri su nam oni koji se odnose na energetski sektor. Naime, BiH je iznimno bogata zemlja, jedna od najbogatijih zemalja Europe po onome što posjeduje, a ne koristi, imamo pitku vodu, bolje reći ogromne količine vode, i ispod naših noga se nalaze velike količine nafte. Kada bi domaće elektroprivrede konačno otpočele investicijski ciklus u hidrocentrale i termoelektrane time bi ne samo zaposlili domaće građevinske kompanije nego bi mogli još više električne energije prodavati na europskom tržištu gdje je sad cijena električne energije porasla zbog gašenja pojedinih nuklearnih elektrana u Njemačkoj, a vrlo vjerojatno neće ostati na samo tih nekoliko i cijena će i dalje rasti. A ne treba posebno spominjati od koliko bi značaja bilo par tisuća radnih mjesta koja bi se na taj način otvorila.

Što se tiče nafte, prema nekim istraživanjima pod našim nogama se nalaze dovoljne količine nafte kako bi se cijela država mogla opskrbljivati narednih 30 godina. Ekonom-

predispozicije. Kao što nam je poznato, ogroman dio ove države je pokriven šumama, i umjesto da to racionalno koristimo, pravimo visokokvalitetni namještaj i izvozimo ga vani, mi prodajemo neobrađene balvane koji nikome osim preprodavaču ne daju koristi. U ovoj državi postoji dovoljno ljudi koji imaju potreba znanja u drvenoj industriji i ona bi se vrlo brzo i uz minimalna ulaganja za tu granu mogla pokrenuti. Zanimljivo je po pitanju drvne industrije kako je BiH parket iznimno tražen u Švicarskoj, jer slovi kao visokokvalitetan i pristupačan cijenom, dok u isto vrijeme domaći kupci preferiraju strani.

Poljoprivredu ne treba posebno spominjati. Iako sada načelno postoji potpora poljopri-

vrednicima, svim ljudima u Zapadnoj Hercegovini je jasno kakva je situacija. „Uvaženi gospodin“ koji je sad i ministar, i njegova kvazi stranka su bili 4 godine na vlasti u ŽZH-u i te posljedice se osjećaju i osjećat će se još najmanje 10 godina u toj perspektivnoj županiji koja je u 15-ak godina od najnerazvijenije, postala najrazvijenija županija u državi, a tada se desila elementarna nepogoda u političkom smislu. No na stranu sve to, dalje se mora krenuti, a krivci procesuirati. Poljoprivreda je iznimno bitna za opstanak države, možda je grubo reći, ali država bez razvijene poljoprivrede nije država. Ova država mora moći prehraniti svoje stanovništvo, jer za to ima preduvjete, ali kod nas polja su pusta, njima ni stoka ne prolazi, a kamoli da se obrađuju. Nije stvar u poticajima, oni i kad bi postojali, što s otkupom?! Zato je bitnije formirati određene cijene za proizvode koje će država jamčiti i otkupne stanice diljem države koje će vršiti otkup i kasnije prodavati maloprodajnim lancima. Te otkupne stanice ne moraju poslovati s dobiti, dovoljno je nek su samodostatne i nek ljudima omogućuju posao od kojeg mogu živjeti.

To su samo neki od primjera kako možemo pokrenuti opadajuće gospodarstvo, razumljivo je kako se ne može bazirati samo na tome. Mladim ljudima treba dati do znanja kako nije ostvario vrhunac poduzetništva onaj tko otvori kafić na uglu niti sportsku kladionicu već onaj tko stvori neku novu vrijednost. Mlade treba samo malo potaknuti, dati im vjetar u leđa, jer ova zemlja ima iznimno vrijedne ljude, koji žele zarađivati od vlastitog rada.

Također, nije sve ni na političarima, mi mladi isto tako trebamo tražiti nove prilike za učenje i dokazivanje, jer ako budemo čekali nekoga drugoga tko će nam dati priliku za dokazivanje, možda je nikad nećemo ni dočekati. Nažalost je situacija takva. U ovoj državi ne rade svi svoj posao, neki markiraju

očito. Stoga moramo shvatiti kako je idealno vrijeme za pokrenuti se upravo sada, jer što više budemo čekali stanje će biti samo gore, prilike su na svakom koraku samo ih je potrebno zgrabiti.

Nogomet je najvažnija sporedna stvar na svijetu, tako kažu... Ili pak najprofitabilnija? I dok Hrvatska i cijeli svijet muku muče sa recesijom, postoji jedna gospodarska grana koja je orijentirana isključivo inozemnom tržištu i ne zna za riječ kriza. Riječ je o proizvodnji i prodaji mladih i talentiranih nogometaša. Čim nauče vezati „šnjure“ na kopačkama, predriblaju kojeg nogometaša pred kamerom, prođu testiranja i medicinske preglede, bivaju plasirani na strana tržišta, i to za kakve novce. Obujam transakcija i količina novca je basnoslovna, posao sve više raste, a naše mladiće ćete gledati po travnjacima Premiershipa, Bundeslige, Serie A, Primere... pa čak i u hladnim predjelima Rusije. I dok HNL sve više tone, barem kada je kvaliteta u pitanju, dok su stadioni sablasno prazni, gdje se u državi odigra jednom godišnje derbi utakmica, ona na Poljudu, jer je Maksimir poput opustošene ruševine, naši nogometaši su tražena roba na svjetskom tržištu. I kao što država rasprodaje svoja nacionalna bogatstva kada joj „voda dođe do grla“, tako i naši klubovi prodaju bisere iz omladinskih i juniorskih pogona. Još donedavno igrači

Čim nauče vezati „šnjure“ na kopačkama, predriblaju kojeg nogometaša pred kamerom, prođu testiranja i medicinske preglede, bivaju plasirani na strana tržišta, i to za kakve novce

su bili prodavani netom kada bi očvrtnuli u domaćoj ligi, no danas kada se državni prvak zna i prije početka prvenstva, vrši se masovni egzodus kvalitetnih mladih nogometaša. Mnogi se slažu da od sporta tu više nema ni „s“, no mi ćemo se više držati financijske strane. Kad smo već kod nje, dovoljno je reći da je usred domaćeg nogometnog čemera GNK Dinamo, koji je formalno sportska udruga, prodao u posljednjih deset godina oko 30-tak nogometaša utrivši preko 130 milijuna eura, odnosno više od milijardu kuna! Onda možda i ne čudi ogroman pad kvalitete domaćih liga, kada je u pitanju nogometni ples milijuna. No nećemo se samo bazirati na Dinamu i Mamiću. Postavlja se pitanje,

ima li država ikakve konkretne koristi od tih transfera? Ne bi li i nama (građanima) barem malo lakše bilo omastiti brk... Nažalost, odgovor je negativan. Kada neki domaći klub ubere višemilijunski iznos za prodaju igrača, on ne mora plaćati za taj transfer nikakvu naknadu odnosno porez na dodanu vrijednost. PDV plaća klub u koji dolaze igrati, odnosno u proračun zemlje u koji dolaze igrati prema tamošnjim zakonima. Razlog je jednostavan, takav transfer se tretira slično kao i izvoz dobara iz Hrvatske, a on je pošteđen plaćanja poreza, ili PDV plaća samo kupac. Stoga, naši klubovi bi plaćali PDV samo pri transferu stranih nogometaša u domaću ligu, ili pak prilikom transfera unutar Hrvatske. Pored toga, transferi naših nogometaša u inozemstvu, poput Modrića u Real Madrid za 40 milijuna eura ili Mandžukića u Bayern za 15 milijuna eura, te drugi, ne tiču se Hrvatske i njezinog proračuna. Stoga, ošteta za transfer sportaša ne podliježe PDV-u jer je kupac tih prava registriran u inozemstvu poput Tottenhama, Wolfsburga, Intera ili Arsenala. Ovakvo zakonsko rješenje nije pak „krivica“ hrvatskog zakonodavstva, niti njezina osobitost, već je ona na snazi u Europskoj Uniji. Sve to dovodi do pritiska javnosti na poreznu upravu odnosno Vladu koja traži načine zakonske izmjene

Nogometaši naši

Piše: Marko Delić

Iz Dinama poručuju da će plaćati porez na dobit kao neprofitna udruga građana, ako to učine i preostalih 47 tisuća udruga građana u Hrvatskoj, uključujući i udruge ljubitelja ptica pjevica

prihoda, te ovise o kvaliteti igrača, o potrebama drugih klubova za tim igračima, pa su stoga prihodi vrlo varijabilni. Primjerice, Dinamo 2011. godine nije ostvario nikakav prihod od transfera, pa mnogi tvrde da je zakonodavno potpuno logično da klubovi poput Dinama ostanu neprofitne organizacije i da svoja sredstva ulože u unaprjeđenje poslovanja za koje je registriran. A kad bi se pak uveo porez na transfere ovakvim udrugama, pola klubova HNL-a koji žive na rubu egzistencije ne bi više postojalo. Hrvatski ministar znanosti, obrazovanja i sporta smatra da u zakonu treba uvesti red i napraviti razlike po kojoj sportske udruge, poput Dinama koji ostvaruje tako velike profite prodajom igrača, ne mogu biti jednake udrugama ljubitelja ptica pjevica, odnosno da je potrebno pronaći rješenje koje će spriječiti izigravanje sustava. S druge strane, čelni ljudi iz Dinama poručuju da će plaćati porez na dobit kao neprofitna udruga građana, ako to učine i preostalih 47 tisuća udruga građana u Hrvatskoj, uključujući i udruge ljubitelja ptica pjevica, jer u suprotnom bi bilo riječi o klasičnom mobbingu. Pored toga, da li bi porezi uništili još jednu uspješnu izvoznu industriju? I dok se ova (ne) nogometna farsa nastavlja, jedno je sigurno, tribine na stadionima će i dalje zjapiti prazne,

najveći izvoznici

kojima bi oporezivanje takvih transfera bilo moguće. No i tu ima kvaka. Većina sportskih klubova su registrirani kao sportske udruge, a ne profitna poduzeća, pa su mnogi izrazili sumnju (i negodovanje) u opravdanost pravnog statusa kao udruge građana kojeg nose klubovi poput Dinama. Ali i tu griješe jer zakonska rješenja dopuštaju ustrojstvo svakog sportskog kluba u takve udruge. Uostalom, klubovi poput Real Madrida i Barcelone su sportske udruge, a ne poduzeća. Također, klubovi poput Dinama i slični su oslobođeni od poreza na dobit od 20%, jer se takav porez ne može naplatiti neprofitnoj organizaciji, jer ona po definiciji ne ostvaruje dobit. Odnosno, ako trgovačko društvo u fiskalnoj godini ostvari dobit, odnosno profit, višak prihoda nad rashodima, obavezno je platiti porez na tu dobit. No, kako mnogi klubovi pa tako i Dinamo nisu trgovačko društvo, već udruga, oni su oslobođeni tog poreza. Bitno je kod svih udruga da su neprofitne pa stoga ne plaćaju porez nad viškom prihoda, ako ga ostvare, nego bi ga trebale reinvestirati u obavljanje sportskih djelatnosti za koje su registrirane. Također, porezna uprava bi tako mogla udruge građana kao što su sportski klubovi proglasiti obveznikom poreza na do-

bit utvrdi li da ostvaruje značajne prihode od gospodarskih djelatnosti. No postavlja se pitanje da li je transfer nogometaša gospodarska djelatnost? Za gospodarsku djelatnost je potrebna konstantna proizvodnja i sigurnost u proizvodnji i kasnijoj naplati, dok nogometni transferi ne predstavljaju stalan izvor

a klubovi uzaludno mamiti gledatelje na gradnim igrama. Kvaliteta nogometa koja je već pala na niske grane će stagnirati, te će se voditi „politička, građanska i medijska hajka na neprofitne organizacije“ ovakvog tipa. A država će se i dalje zaduživati...

Štednja kao izlaz iz krize

“Štedi dok imaš. Kad ne budeš imao, nećeš imati što štedjeti.”

Piše: **Andrija Mikulić**

Nastanak krize

Financijska kriza nastala 2008. godine se domino efektom, prelila na sva gospodarstva svijeta. Rast nezaposlenosti, pad BDP-a, smanjenje plaća, posljedice su koje se još uvijek osjećaju. Kako su gotovo sve zemlje svijeta danas otvorene ekonomije te su kao takve, u većoj ili manjoj mjeri ovisne jedna o drugoj, pojava financijske krize u cijelom svijetu je bila očekivana pojava. Kao izuzetak možemo navesti jedino Kinu, koja je najbolje podnijela financijsku krizu. Razloge za to možemo tražiti ponajviše u velikom broju stanovnika Kine. Naime, Kina je padom gospodarske moći u svijetu, izvoz jednostavno zamijenila povećanjem prodaje na domaćem tržištu. Drugi razlog leži u činjenici da je bankarski sustav Kine velikim djelom pod državnim utjecajem. Ključne komercijalne banke Kine su u državnom vlasništvu: Banka Kine, Kineska građevinska banka, Kineska poljoprivredna banka i Industrijska i komercijalna banka. Posjedujući najveće komercijalne banke u

svojim rukama Kina ima izravan instrument kojim može poticati gospodarstvo. To je posebno bitno ako se sjetimo da su financijske institucije, prije svega SAD-a, svojom neadekvatnom politikom odobravanja kredita najveći uzročnici financijske krize.

Preljevanje krize

Kako se gospodarska kriza širila svijetom za očekivati je bilo da će zahvatiti i europske zemlje, pa i Bosnu i Hercegovinu. U većini zemalja kriza je dočekana nesporno, tako da su se brzo osjetile posljedice poput pada investicija, pada BDP-a i potrošnje, rasta nezaposlenosti i ostalih elemenata koje donosi recesija. Banke, poučene iskustvom svojih kolega iz SAD-a, su jako smanjile svoju kreditnu aktivnost, djelom zbog povlačenja depozita štediša, a djelom i zbog njihove rigoroznije politike odobravanja kredita. Padom gospodarske aktivnosti, došlo je i do problema u punjenju proračuna, što se rješavalo zaduživanjem. Kako je gospodarska aktivnost

padala, a agencije snižavale kreditne ratinge, zaduživanje je u svakom novom ciklusu postajalo sve skuplje i skuplje, jer su kamatne stope smanjenjem ratinga rasle. Države su shvatile da se neće moći vječno živjeti na javni dug. Potrebno je bilo stabilizirati proračun te na taj način stvoriti preduvjete za izlazak iz krize. Kao glavnu politiku uravnoteženja proračuna zemlje primjenjuju politiku štednje, koju kopiraju jedna od druge.

Politika štednje

Uravnoteženje proračuna postaje glavni cilj nacionalnih vlada, tj. smanjiti jaz između javnih rashoda i prihoda. To je moguće učiniti na 2 načina: povećanjem javnih prihoda ili smanjenjem javnih rashoda. Smanjiti rashode je, politički gledano, veoma nepopularan potez. Svaki udar na plaće u javnom sektoru, socijalne naknade, mirovine biva popraćen prosvjedima i kritikama, koje vlade u želji da očuvaju svoj politički rating izbjegavaju. Kako se javni rashodi značajnije ne mogu smanjiti,

vlade odlučuju povećati javne prihode. Povećanje javnih prihoda u teškim financijskim trenucima se ne može dogoditi povećanjem gospodarske aktivnosti. Vladama ostaje jedino povećanje poreza. Prije svega se misli na povećanje PDV-a, koji je jako izdašan i zahvaća jednako sve. Nitko ga ne može izbjeći i osi-

gurava najveći prihod u državnu blagajnu. Osim toga, povećanje PDV-a se smatra najugodnijim porezom (uvjetno rečeno). Stanovništvo se manje buni na povećanje PDV-a jer im se stvara dojam da mogu sami birati kada će plaćati taj porez, odnosno sami biraju kada će kupovati proizvode.

PDV kao osnova politike štednje

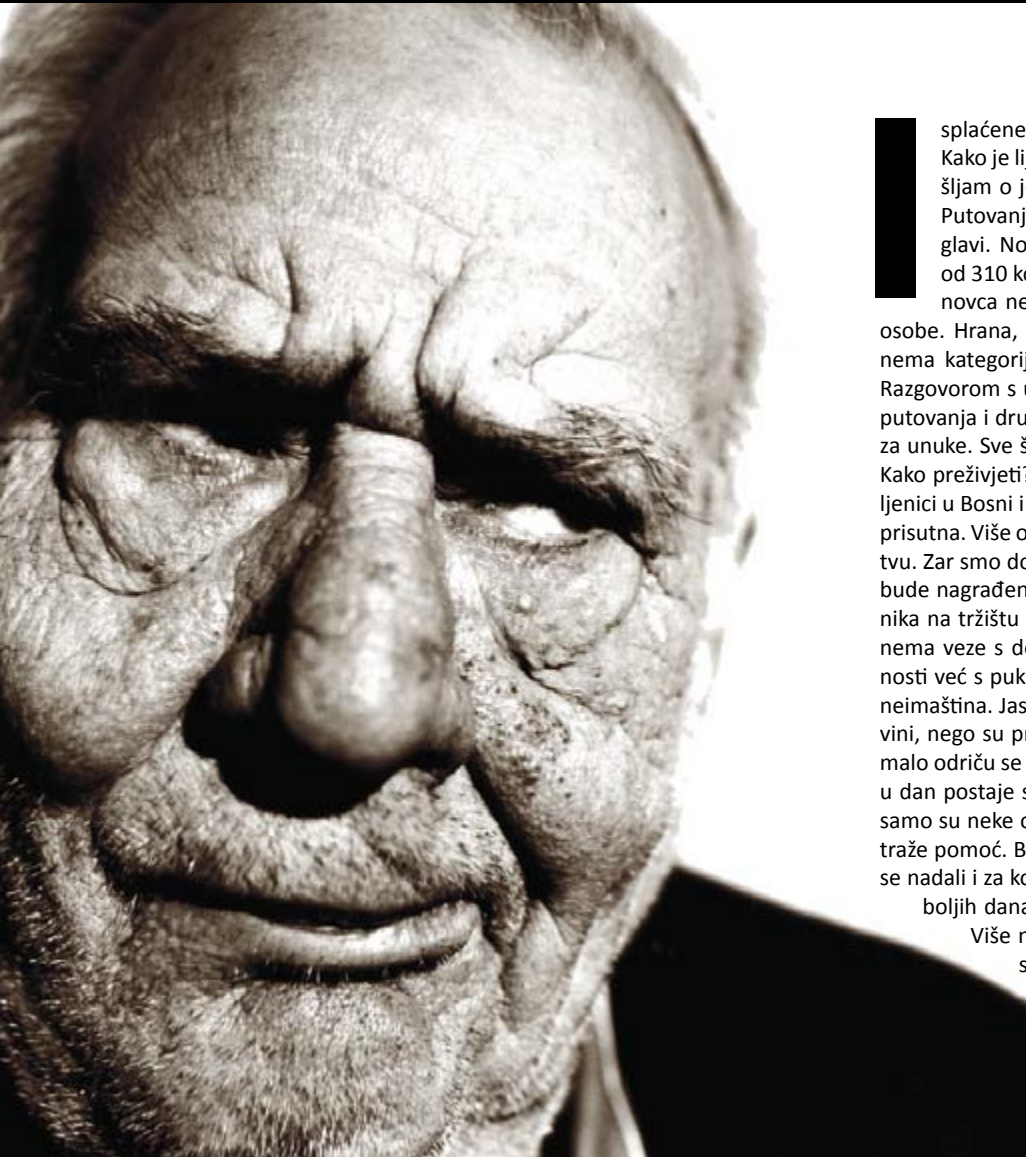
Povećanje PDV-a donosi veća novčana sredstva u državnu blagajnu, no dugoročno, donosi i smanjenje potrošnje, pad zaposlenih, smanjenje kupovne moći stanovništva, odnosno donosi udar prije svega na realni sektor. Povećanje poreza donosi najveći udar na mala poduzeća, koja malo ili uopće ne izvoze te su orijentirana najviše na domaće tržište. Zbog povećanja poreza, prisiljena su povećati cijene zbog čega dolazi do manje potrošnje, te pada prihoda. Pad prihoda logično dovodi do viška radnih mjesta, što dovodi do otpuštanja i pada zaposlenosti. Jednostavno se može zaključiti da povećanje poreza, u trenucima kada se gospodarstvo suočava se velikim problemima ne može i ne smije bit dugoročno rješenje za izlazak iz krize. U regiji primjer za povećanje PDV-a imamo u Hrvatskoj (na 25%). Povećanje PDV-a nije donijelo značajniju uštedu, a gospodarstvo je još više bacilo na koljena. Osim PDV-a, u Hrvatskoj je došlo i do uvođenja poreza na dividendu, što predstavlja još jedan od nelogičnih poteza. Oporezovati dividende, znači otežati poduzećima prikupljanje novčanih sredstava, jer će investitor sada tražiti isplativiji oblik ulaganja i neće uložiti sredstva u dionice poduzeća. Politika štednje koja opterećuje potrošnju, privrednike, a ne smanjuje, nego čak i povećava javni sektor u nekim područjima, po svemu sudeći se pokazala kao promašena politika koja ne nudi način za izlazak iz krize. Politika štednje je dovela do velike

nezaposlenosti mladih u Španjolskoj koja iznosi oko 50%, dok Grčka svakim danom pokušava izbjeći bankrot. Jasno se pokazalo da sama politika štednje, bez usmjeravanja sredstava u poticanje realnog sektora, ne može i neće dovesti do izlaska iz krize.

Način izlaska iz krize

Rješenje za izlazak iz krize se treba tražiti prije svega u poticanju malog i srednjeg poduzetništva. Potrebno je potaknuti poduzetnike, bilo oslobađanjem ili smanjenjem poreza, dodjelom sredstava za najbolje programe ili drugim mjerama da ulažu u nove pogone, trgovine, obrte te otvaraju nova radna mjesta i dovedu do uzleta gospodarstva. Jasno je da prevelik i neefikasan javni sektor koji guši realni sektor nije održiv te da se mora rekonstruirati. Potrebno je smanjenjem javnog sektora u onim područjima gdje je nepotreban, neefikasan ili predstavlja višak, osigurati novčana sredstva koja će se usmjeriti u poticanje poduzetništva, i u konačnici dovesti do povećanja BDP-a. Neophodno je formirati efikasnu strategiju gospodarskog razvoja koja će omogućiti multipliciranje investicija. Primjerice, ukoliko je jedan od strateških interesa države energetika, potrebno je potaknuti domaće kompanije da budu konkurentne stranama tako da, primjerice, pri izgradnji hidroelektrane, izvođač radova bude domaća kompanija. Ta domaća kompanija treba materijal nabavljati od domaćih dobavljača, a domaći dobavljači trebaju materijal proizvoditi od domaćih sirovina, i tako redom. Na taj način jedna investicija se višestruko multiplicira u domaći proračun i dovodi do rasta BDP, zaposlenosti, itd. Samo poticanje malog i srednjeg poduzetništva, uz rekonstrukciju javnog sektora te formiranje jasne i efikasne strategije gospodarskog razvoja može dovesti do izlaska iz krize.

UMJETNOST

Piše: Ana Volarić

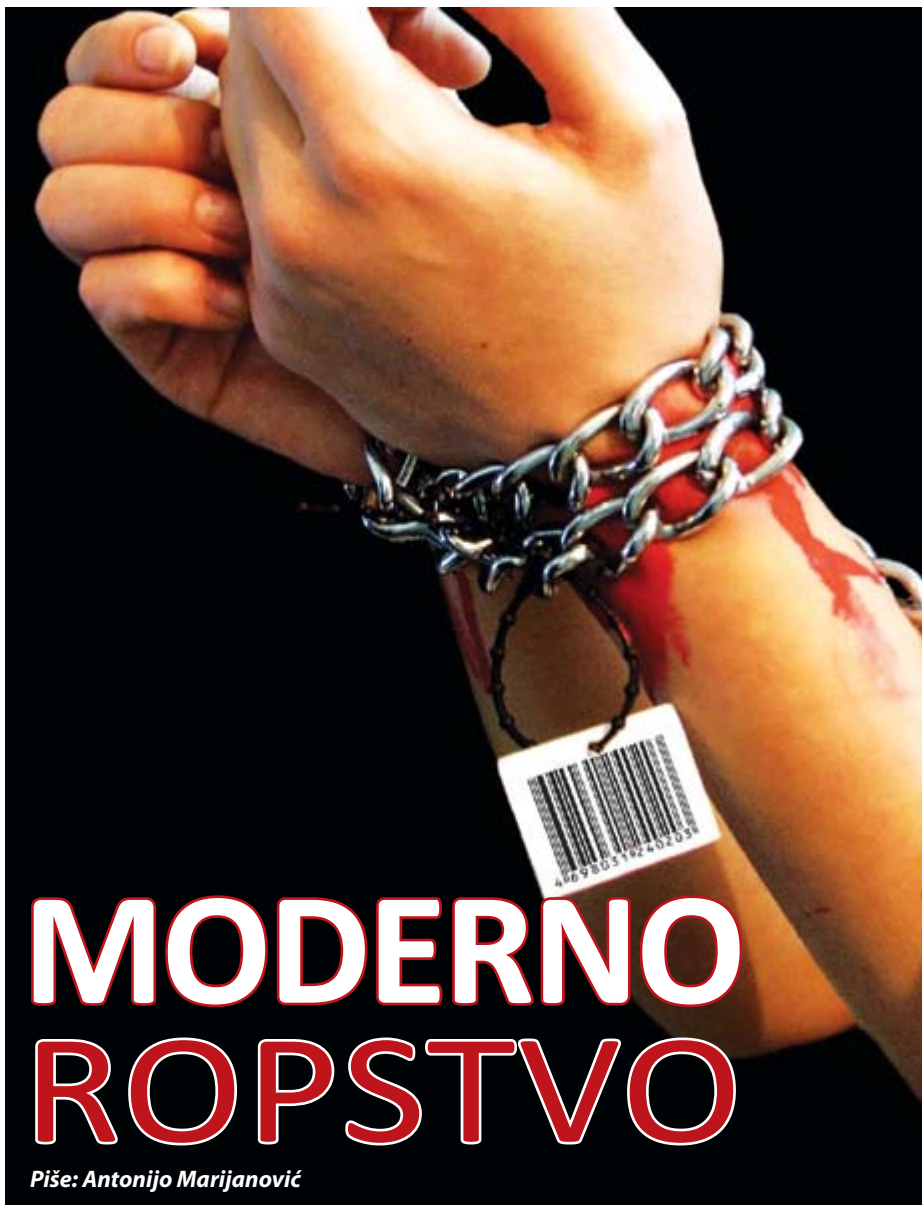
Isplaćene mirovine. Veliki članak u dnevnim novinama. Kako je lijepo primiti nagradu za dugogodišnji rad. Razmišljam o jednom umirovljeniku. Gdje troši sav taj novac? Putovanja, druženja, razbibrige? 100 ideja mi se vrti po glavi. No, ostatak teksta me vraća u realnost. Mirovina od 310 konvertibilnih maraka. Čitam i ne vjerujem. Toliko novca ne može pokriti osnovne potrebe jedne skromne osobe. Hrana, stanovanje, gorivo, energija, lijekovi gotovo da nema kategorije koja nije poskupila. Potrebama nema kraja. Razgovorom s umirovljenicima shvaćam da ne postoje nikakva putovanja i druženja. Kada plate režiže i hranu, ne ostane im ni za unuke. Sve što ostaje je svakodnevno sekiranje. Kako dalje? Kako preživjeti? Žaloso je i sramotno kakav život žive umirovljenici u Bosni i Hercegovini. Siromaštvo i neimaština je sve više prisutna. Više od 60% umirovljenika živi u ekstremnom siromaštvu. Zar smo došli u tu situaciju da 30 godina mukotrpnog rada bude nagrađeno s 310 konvertibilnih maraka?! Broj umirovljenika na tržištu rada raste iz dana u dan. Njihovo zapošljavanje nema veze s dobrim zdravljem, razbibrigom i porastom aktivnosti već s pukim preživljavanjem. Na rad ih jednostavno tjera neimaština. Jasno je da oni ne uživaju u svojoj zasluženju mirovini, nego su prisiljeni obavljati loše plaćene poslove. Malo po malo odriču se svega bez čega mogu preživjeti. Situacija iz dana u dan postaje sve lošija. Caritas, Crveni križ, Kruh Svetog Ante samo su neke od institucija koje bilježe porast broja osoba koji traže pomoć. Borbi nema kraja. Zar je to život i starost kojoj su se nadali i za koju su se borili? Sve se svodi na puko iščekivanje boljih dana. Ali oni ne dolaze. Starost dočekuju u suzama.

Više ne razlikuju ni dane ni sate. Dnevni obrok im se svodi na minimum. Mlijeko postaje luksuz. Pomoći nema nikako. Kao što u ekonomiji nema besplatnog ručka, tako u životu nema bogate rodbine koja će pokriti troškove življenja. Stoga ne zatvarajte oči, nego iskoristite priliku i pokušajte nešto promijeniti. Pomozite, jer će doći dan kada će vama trebati pomoć. Doći će vrijeme naše starosti, a ja se nadam da ćemo dočekati raširenog osmijeha i puni veselja.

PREŽIVLJAVANJA

Opće je poznato da se u 21. stoljeću trguje ljudima iz siromašnih krajeva svijeta koji se iskorištavaju na razne načine, gotov jednako kao što se radilo sa crncima iz

Afrike u 15. st. i nadalje. No ovdje je riječ o drugoj vrsti robova, o robovima kao što ste vi i ja. Današnje kapitalističko društvo, odnosno neoliberalno kapitalističko društvo ili kako ga god već nazvali (na kraju nije ni bitno), učinilo nas je robovima „Velikog kapitala“. Veliki kapital je tijekom zadnjih nekoliko stotina godina nastao koncentracijom i akumulacijom kapitala, što je prirodni proces u kapitalističkim društvima. Što se dogodilo u tom periodu? Po sistemu „velika riba jede manju ribu“ tijekom vremena nagomilalo se ogromno materijalno bogatstvo u rukama nekolicine. Došli smo do toga da danas u svijetu od 100 najvećih ekonomija, 51 su korporacije. Svjedoci smo toga i u susjednoj nam Hrvatskoj kada tvrtka postane bogatija od same države. To onda dovodi da toga da država mora poduzeti sve što ta tvrtka želi jer, ako bi ona propala, propala bi i država, što je po meni apsurd. Neke europske zemlje su devedesetih godina krenule u barbarsku „mafija privatizaciju“. U te zemlje se, ekonomskom kolonizacijom, osim lokalne mafije uvukao i veliki kapital zapada, tako da je otkupio najprofitabilnije tvrtke, i gurnuo te iste zemlje u prezaduženost kreditima. Takve novopečene kapitalističke zemlje mogu samo sanjati o političkoj samostalnosti. One su u potpunosti pod gospodarskom, političkom i vojnom kontrolom velikog kapitala. Ne bi trebali zaboraviti da taj nagomilani kapital nije ništa drugo negoli rad otet od milijuna ljudi tijekom mnogih generacija. Istraživanja su pokazala da 1% najbogatijih ljudi posjeduje 40% materijalnih dobara, dok je 10% najbogatijih ljudi posjeduje 85% ukupnog svjetskog bogatstva. Tako smo došli do toga da šaćica ljudi posjeduje gotovo sav svjetski kapital, a preko 3 milijarde ljudi živi ispod granice siromaštva. U globalu, ovo društvo funkcionira na način da čovjek „mora“ izrabljivati drugog čovjeka. Pojedinci, koji se nalaze na vrhu piramide, pri tome ne moraju niti raditi, niti proizvoditi, već samo sudjelovati u raspodjeli dobara. I tako obični ljudi pokušavaju uhvatiti „mrvicu“ kako bi normalno živjeli. Situacija je takva da je danas rad postao luksuz, živimo u vremenu u kojem je povlastica živjeti od svoga rada. Od toga i proizlazi temelj novog robovlasničkog društva u kojem se robove ucjenjuje radnim mjestom. Ljudi pristaju na bilo što samo da dobiju radno mjesto. A suočeni sa općom neimaštinom i potrebama koje se iz dana u dan povećavaju, prisiljeni su šutjeti, što bogatim vlasnicima ide u prilog.

MODERNO ROPSTVO

Piše: Antonijo Marijanović

Došli smo do toga da šaćica ljudi posjeduje gotovo sav svjetski kapital, a preko 3 milijarde ljudi živi ispod granice siromaštva. Ovo društvo funkcionira na način da čovjek „mora“ izrabljivati drugog čovjeka

PRETJERANA POTROŠNJA

Današnji materijalizam doveo je do toga da mislimo da će nam materijalne stvari donijeti ljubav i sreću, i jedino je novac izlaz iz problema. Većina nas stavlja novac kao prioritet u životu, jer svi težimo boljem, no s druge strane novac je i sredstvo zbog kojeg smo postali pripadnici modernog robovlasničkog sustava. Kako bi povećavale zaradu, velike svjetske korporacije su nas morale natjerati da trošimo što više. Jedan od načina je što nam prodaju proizvode koji planirano zastarijevaju, tj. stvari se proizvode da se potroše što je brže moguće, a drugi način je to što nas uvjeravaju da proizvod koji imamo nije više dobar i trebamo ga mijenjati. Putem medija prikazuje se određena moda ili stil, predstavi ga se kao modernog i popularnog uz konstantno „bombardiranje“ reklamama. Potrošnja na nepotrebne stvari i naša težnja da više trošimo kako bismo se uklopili dovodi do toga da je novac na prvom mjestu, a mi smo njegovi robovi. Novac nam je svima potreban, to nitko ne osporava, no je li zaista toliko vrijedan koliko mislimo. Današnje društvo je postavljeno na krivim temeljima i vrijednostima te svijet putuje u pogrešnom smjeru. Društvo nepovratno srlja u propast. Na zemlji ima svega u izobilju dovoljno za sve, no danas u 21. st. vode se ratovi i ljudi umiru od gladi pa onda kažemo da je današnje društvo civilizirano.

Jesmo li nepoželjni?

Piše: Anđela Petrović

Jeste li znali da svaka četvrta zaposlena mlada osoba u BiH, ne radi svojoj struci, da je 60% mladih između 16 i 30 godina nezaposleno???

Poslje napornog dana, ispunjenog predavanjima, stižem doma, palim TV... Hm, dnevnik! Odlično, baš ono što zanima mene, kao budućeg akademskog građanina. Velika najava o nezaposlenosti. Zar opet?! Zvuči poznato? Nekada sam optimistično i pomalo naivno mislila da to nije moj problem. Ja studiram, moje ukupno obrazovanje će trajati 17 godina, nezaposleni su „neki drugi“ meni nepoznati, vjerojatno lijeni ljudi. No, onda su do mene počele stizati i realne informacije. Jeste li znali da svaka četvrta zaposlena mlada osoba u BiH, ne radi svojoj struci, da je 60% mladih između 16 i 30 godina neza-

meni. Komunicirali smo na engleskom jeziku. Povratak u Mostar, svom jeziku, meni sličnim ljudima bio je neopisivo olakšanje. Tada sam odlučila da definitivno želim ostati negdje na Balkanu. Ne mora to biti Mostar, ali željela bih da to bude neki grad u kojem ću biti okružena svojim jezikom, svojim mentalitetom. Bježanje nije rješenje, jer nezaposlenost mladih nije posebna za BiH. Mnogo razvijenije zemlje se bore s jednakim problemom, primjer Španjolska.

Krajem prošlog stoljeća mladi s fakultetom su bili rijetkost te su ih cijenili, no danas gotovo svi nešto studiraju. Možda to i jeste dio problema. Iskreno, nitko od mojih prijatelja se ne bavi nekim zanatom, ne poznajem ni

jednog poljoprivrednika, obrtnika. Svi sjedimo, učimo i želimo ili uredske ili one terenske, dinamične poslove. No, nitko zasigurno ne želi poslove koji su van okvira njegove struke. Ipak, činjenica je da postajemo žrtvama okrutnog sustava, kojem čovjek kao jedinka ništa ne predstavlja. Prisiljeni smo raditi poslove za koje se nismo obrazovali, poslove koji nas neće motivirati,

koje nećemo voljeti, kojima nećemo dati sebe, jer ne pripadaju našim snovima, našim željama. Oni pripadaju surovoj stvarnosti, kojoj je jedina svrha preživljavanje. Nekada su ljudi s osmijehom odlazili na poslove, vjerojatno jer su ih tamo čekale kolege koje su imale isti taj luksuz, zvan osmijeh. Kolege su postajali prijatelji, dijelili su u dobre i loše dane. Danas je kolegijalnost zamijenjena natjecanjem, jer najbolji opstaju. Gdje smo mi u cijeloj toj priči? Teško je reći, jer ionako vlada zakon jačega, a mi smo obični studenti bez radnog iskustva. Danas je uvjet za posao rad-

no iskustvo, ali činjenično stanje je da mi ne možemo dobiti ni priliku da ga steknemo... Tako ulazimo u jedan zbunjujući krug, koji. Ma koliko puta se ponovio, ne daje odgovor. Ono što je za nas studente propast za nekoga je olakotna okolnost, jer kada bi jedna visoko obrazovana osoba prihvatila posao prodavača, čistača da je situacija idealna? Zasigurno nikada. Na ovaj način poslodavci dobivaju prekvalificiranu radnu snagu, a visoko obrazovani ljudi se iz dana u dan gube u svojim frustracijama. Unatoč svemu ja osobno mislim da je bolje prihvatiti i bilo kakav posao, jer je danas svako iskustvo dragocjeno, a i svakako korisnije od svakodnevnog samozalijevanja.

Situacija je takva da ne smijemo propustiti ni naizgled najnezatniju priliku, jer nikada ne znamo što se u njoj krije. Istina je očita... Veliki broj nas početi će svoju karijeru na najnižim mogućim poslovima, ali mene tješi to što se uvijek od dna ide prema vrhu. To je zasigurno težak, trnovit put, ali kada se uspješno pređe uvjeren sam da je zadovoljstvo neusporedivo sa zadovoljstvom onoga tko je odmah taj vrh zaposleo (vrlo često, ne svojom zaslugom). Bilo bi lijepo kada bismo probudili skrivenu motivaciju u sebi, kada bismo postali gospodari vlastitih života jer nekako ne vjerujem da smo u bilo kojem segmentu lošiji od naših „uspješnih“ kolega po svijetu. Oni jednostavno imaju tu sposobnost za prepoznavanje prave ljude, ali i najvažnije, znaju ih zadržati. Naša budućnost je neizvjesnija od njihove, ali naše je da to od slabosti transformiramo u prednost. Nemojmo se zadovoljavati onim što je ispod naših mogućnosti, od života uzimimo sve jer jednom ponuđeno se rijetko nudi ponovno. Ovaj članak završila bih jednom velikom rečenicom, još većeg čovjeka: „Čovječe, pazi da ne ideš malen ispod zvijezda“, A.B. Šimić.

posleno? Do sada me doista zadovoljavala rečenica mojih roditelja: „Samo ti uči i biti će posla“. U posljednje vrijeme zvuči pomalo neuvjerljivo. Što ćemo sada drage moje kolege? Krenuti prema hladnim skandinavskim zemljama, okrutnoj nesocijalnoj Americi... To bi vjerojatno bili dobro za našu budućnost, tako da sam prije godinu dana i imala takve planove. Prekretnica u mom životu dogodila se poslije kraćeg boravka u kući tipične njemačke obitelji. Jedna hladnoća, potpuno drugi mentalitet, stil života. Moje šale njima su bile zbunjujuće, a vjerujte i njihove su

Što nakon

Piše: Josip Cigić

U današnjem vremenu praksa je sastavni dio nastavnog procesa u kojemu učenici i studenti utvrđuju i obogaćuju znanja stečena na nastavi, a aktivnim uključivanjem u radni proces upoznaju posao, organizaciju posla i ulogu zaposlenika. Učenicima i studentima radna praksa omogućava da uz neposredan rad u nekom poduzeću steknu stručna i praktična znanja te radne vještine. Praksa i obrazovanje postaju važan oblik upravljanja i razvoja ljudskih potencijala. Suvremena poduzeća svoje resurse posvećuju obrazovanju i stalnom obučavanju zaposlenih. Znanje postaje temeljni kapital i poluga razvoja. Razlog gubitka udjela na tržištu i zaostajanje za konkurencijom posljedice su nedovoljnog ulaganja u obrazovanje i praksu zaposlenih.

Od sudionika prakse u našem društvu očekujemo:

- Redovne dolaske na posao i da savjesno obavljaju poslove i zadatke, u skladu s programom praktičnog osposobljavanja,
- Poštivanje radnog reda i kodeksa poduzeća u kojem se praksa obavlja,
- Poštivanje propisa o sigurnosti i zdravlju te da u radu koriste propisana zaštitna sredstva,
- Čuvanje poslovne tajne poduzeća,
- Vođenje dnevnika praktičnog osposobljavanja, odnosno radne prakse.

Student je za vrijeme stručne prakse obavezan voditi «Dnevnik prakse» u koji treba upisati datum, mjesto i trajanje te radne zadatke koji su obuhvaćeni stručnom praksom. Dnevnik prakse se nakon završetka prakse predaje na uvid i kontrolu te se u skladu s ispunjenjem formalnih uvjeta vrši ovjera izvršenja obveze stručne prakse. Radna praksa je za mlade ljude važna jer im daje mogućnost da iz prve ruke steknu znanja o radnom okruženju. Istraživanja su pokazala da programi stjecanja radnog iskustva za mlade od 16 godina kao dio strukovnog obrazovanja proširuju iskustva mladih, djeluju kao sredstvo motivacije i pomažu u povećanju samopouzdanja mladih uključenih u program. Recipročno, nedostatak radnog iskustva mladima može otežati da se predstave kao prikladni kandidati za zapošljavanje, što za posljedicu može imati dugo traženja posla pa čak i dugoročnu nezaposlenost.

Prilikom traženja posla, praksa može biti pozitivan ili negativan faktor. Svakako će biti negativan faktor ukoliko nam nedostaje prakse u radu. Nedostatak prakse na fakultetima glavni je razlog što su studenti sa različitih fakulteta u Bosni i Hercegovini nedovoljno osposobljeni za rad u poduzećima. Mnogi studenti kada traže posao i stignu u poduzeće iznenade se time što većinu vodećih ljudi u poduzeću ne zanima prosjek ocjena ili neki drugi pokazatelj kao što su, ima li osoba diplomu, nego ima li iskustvo u radu za koji je zadužen raditi. Neke statistike u Hrvatskoj pokazuju da brojni studenti nisu zadovoljni načinom na koji se odvija njihovo studiranje.

FAKULTETA?

Nezadovoljstvo je potaknuto činjenicom da im se studiranje svodi na čisto bubanje, bez adekvatne prakse. Svega 16% studenata javnih fakulteta zaključuje kako je zadovoljno praktičnim znanjem koje su stekli kroz fakultetsko obrazovanje. Studenti navode i problem svrhe takve prakse. Iako se ponude za studentske praktikante redovito navode kao odlična edukativna iskustva, činjenica je kako studenti najčešće izvode tek repetitivne, administrative i birokratske zadatke te se na poslijetku pitaju ima li takvo radno iskustvo svrhu. Također naglašavaju kako je zbog ekonomske situacije sve teže dobiti plaćenu praksu.

U nekim gradovima u Hrvatskoj je uvedena obvezna praksa u trajanju od četiri tjedna, no

također je istaknuto kako je to sve premalo. Jedan od rijetkih fakulteta kao što je Pravni fakultet u Splitu uz koji se vezuje i Medicinski fakultet, su ti koji osiguravaju svojim studentima praktičan rad u institucijama koje su relevantne za njihovo kasnije stručno formiranje.

Na kraju možemo reći kako je u današnjem vremenu potrebno više ulagati u praksu i stručno napredovanje ljudi kroz njihovo školovanje. Osobe sa dobrim praktičnim i teorijskim znanjem mogu utjecati, ne samo na svoju, nego i na uspješnost poduzeća i pridonijeti njegovu razvoju u velikoj mjeri. Iz istih razloga današnje kompanije sve više teže za ljudima koji su već negdje obavljali posao koji traže tj. osobe sa iskustvom.

Za što nam

Piše: Andrija Mikulić

Ljudska nezainteresiranost

Ljudski potencijal je neograničen. Svaki čovjek se rađa s istim „temeljnim kapitalom“: slobodnim vremenom. Netko ga ima više, netko manje, no ono što čini razliku je količina „kapitala“ kojeg smo upotrijebili u korisne svrhe. Ljudski mozak ima kapacitet od 2.500 tisuće terabajta. Naravno da čovjek nije sposoban doprijeti do svake informacije koju smo u životu primili, no taj proces uvelike otežava velika količina nepotrebnih, a nadasve glupih informacija, koje ni da živimo tisuću godina ne bi mogli upotrijebiti na koristan način, a koje nam mediji svakodnevno plasiraju. Da li je Severina s Milanom, što radi Soraja, Stanija, što je Charlie Sheen razbio, da li je ekipa u Big Brotheru cijeli dan ležala na kauču ili su se čak ustali i prošetali malo, da li su Kate i William izašli na ulicu u, ne daj Bože, pogrešnoj odjevnoj kombinaciji?! No pitanja poput pada kreditnog ratinga, broja nezaposlenih, obrazovanja mladih, strukture vlasti u BiH, ravnopravnosti Hrvata u BiH, te

mnoga druga pitanja, ostaju nepoznanica. Ostaje dojam da ljude zanima jedino ono što ih se izravno tiče.

Živimo od danas do sutra. Kada pročitamo vijesti (daj Bože da uopće pročitamo) o padu kreditnog rejtinga ne obaziremo se. Što će to nama? Političari su krivi. A hoće li se nakon toga naša jadna država zaduživati skuplje na međunarodnom tržištu nije bitno. Kada pročitamo da Elektroprivreda HZHB posluje s gubitkom okrenemo glavu. Jednostavno ih nazovemo lopovima. Nema veze što struja poskupljuje i što se uništava sve ono od čega bi generacije i generacije mogle živjeti. To što je u BiH 44% nezaposlenih, što je mirovina 310 KM, što su troškovi života sve skuplji je posve nebitno. Bitno je što Barceloni nisu (ili kod Realovaca jesu) svirali penal, što je Severina ponovo s bradonjom, što Hrvatska igra sa Srbijom. O tome se priča. O tome se govori. Postali smo toliko nezainteresirani na bitne stvari koje nas okružuju. Ne shvaćamo da se radi o našem novcu, novcu kojeg smo mi dali kroz PDV, porez na dobit, porez na dohodak, carine, trošarine i ostale poreze. Reagiramo isključivo ako se izravno tiče nas i naše plaće.

Utjecaj medija

Masovni mediji danas predstavljaju najvažnije sredstvo informiranja. Sve informacije koje nam formiraju svijest o politici, sportu, društvu općenito, dobivamo upravo iz masovnih medija. Svakodnevno kroz informatičke emisije primamo informacije o različitim događajima, koji su nam možda više ili manje zanimljivi, ali na osnovu informacija oblikujemo svoj stav o tom događaju. Kada živimo u državi kao što je Bosna i Hercegovina jasno je da masovni mediji imaju itekako važnu ulogu. Čest je slučaj da identična vijest bude prenesena na različite načine. Kod nas to predstavlja posljedicu, prije svega, međunacionalnog društva. Svaka nacija pruža informacije u obliku koji najbolje odgovara njenim interesima. Ovisno o važnosti masovnog medija, jasno je da se pretjeran utjecaj određene nacije može negativno odraziti na ostale. Zbog toga imamo situaciju da, primjerice, Hrvati ne plaćaju pretplatu te ne gledaju državnu televiziju i prate programe iz Hrvatske. Zbog toga dolazi do neinformiranosti velikog broja ljudi o važnim događajima koji se dešavaju. Tužno je da velika većina Hrvata zna nabrojiti svakog ministra u vladi Hrvatske, a ne poznaju čak ni strukturu vlasti u BiH. Jasno je da je jedan objektivni kanal na hrvatskom jeziku nužan kako bi se i Hrvati napokon počeli više i oštrije uključivati u političke događaje zemlje u kojoj žive.

Promatrajući svjetske masovne medije, vidljivo je kako su jako rasprostranjeni. Velike televizijske i novinske kuće imaju reportere sa svakog kuta naše male planete. Uvijek su na mjestu događaja i pravovremeno nas izvještavaju o raznim događajima. Mali regionalni mediji nisu sposobni ažurno pratiti sve svjetske događaje, pa često samo prenose vijesti koje objavljuju svjetski mediji. Postavlja se pitanje što svjetski mediji nama uistinu prenose? Istinu ili laž? Da li nam prenose vijesti koje su objektivne prikaz nekog događaja, ili vijesti formirane u skladu s interesom neke svjetske sile. Analizirajući stvari u tom kontekstu možemo se prisjetiti i nekih ne tako davnih događaja.

Sjećamo se napada SAD-a na Libiju, kada je kao uzrok naveden okrutni režim Muammera Gaddafija. Svi svjetski mediji su pisali o njegovom izivljavanju nad narodom Libije.

služi mozak?

Zabavimo „raju“

Gaddafi je predstavljen kao najveći zločinac u cijelome svijetu. Nemoguće je bilo pročitati bilo što pozitivno o Gadafiju, i tako iz dana u dan. Nitko nije pisao da je Libija bila jedna od najbogatijih zemalja svijeta, s najčišćom naftom, beskamatnim kreditima, potporama studentima koji su mogli studirati u cijelom svijetu, itd. Svijetu je predstavljena samo jedna strana priče, dok je druga prešućena. Slično se dogodilo i s napadom SAD-a na Irak kada je kao razlog navedeno biološko oružje. Na kraju se ispostavilo da od biološkog oružja nema ništa, a zemlja je doslovno materijalno, ekonomski i politički uništena. Stalno se piše i o cenzuri medija u Kini te samovolji njene vlasti. Kina se želi predstaviti svijetu kao nedemokratsko društvo u kojem narod nema nikakvih prava. To što je Kina najrazvijenija zemlja svijeta je manje bitno.

Kako progurati nepopularne političke odluke? Jednostavno. Tako da se „zabavi raja“. Narodi na prostoru bivše Jugoslavije su još uvijek, generalno, jako tradicionalni. Velika većina ljudi su vjernici, a zbog ne tako davnog rata su i jako nacionalno osviješteni. Svaka kritika na području vjere i nacije nailazi na oštre reakcije i osude. Upravo to vlade vješto koriste i upotrebljavaju kako bi skrenule pozornost ljudi, dok ozbiljne teme ostaju „pod tepihom“. U Hrvatskoj imamo primjere spolnog odgoja i ćirilice u Vukovaru. Prvo je u suprotnosti s katoličkom vjerom, dok drugo pogađa ljude na nacionalnoj osnovi. Oba događaja su izazvala velike reakcije, te su portali bili preplavljeni komentarima. No baš u vrijeme rasprava o tim događajima došlo je do pada kreditnog ratinga, pada zaposlenosti, dodatnog

zaduženja na međunarodnom tržištu, najava o padu BDP-a. Sve to je postalo nevažno i bilo je jako slabo popraćeno. Dok bi vijest o spolnom odgoju bila popraćena s 500 i više komentara, vijest o najavi pada BDP-a bi bila popraćena s 30 komentara. Što se tiče Bosne i Hercegovine u kojoj imamo 3 različite nacije i vjere, neriješena nacionalna pitanja (preglasavanje Hrvata), krizu vlasti u Federaciji, ove igre su svakodnevice. Ljudi su izgubili svaku vjeru u vlast i bolje sutra, te na ekonomske probleme uopće ne reaguju. Opće je stajalište da ustav treba promijeniti kako bi sve tri nacije napokon bile zadovoljne stanjem u BiH, te kako bi se mogle koncentrirati na ekonomska pitanja, od kojih realno žive, i od kojih bi jednog dana trebala živjeti i njihova djeca.

KOCKA JE BAČENA

Piše: Josip Cigić

U današnje vrijeme ljudi mnogo toga čine kako bi došli do novca. Neki to čine na pošten i moralan način, dok je sve više onih koji to čine na nepošten i pogrešan način. Jedan od tih načina, a ujedno i pogrešan način su igre na sreću. Kod pojedinaca koji se kockaju specifično je to što svaki od njih očekuje da je on taj „pojedinač“ koji će dobiti određeni iznos. Taj se „pojedinač“ često razočara padavši na jednom, pogašnom odabirom brojeva, pogrešnim ulogom itd. Jedan od velikih problema kod igara na sreću je povrat uloženog novca. Osobe, nakon velikih gubitaka, postaju očajne i izbezumljene i u takvim trenucima čine vrlo loše poteze. Takvi potezi ih mogu odvesti do dna i mnogi nemaju snage da se dignu i nastave. U takvim situacijama dolazi do razdora obitelji, bijega iz društvenog života, osamljenost itd. Ovdje imamo primjer kao i u ekonomiji: donošenje krivih odluka u krivo vrijeme, a kakav rezultat slijedi je savršeno jasno. Mnogi psiholozi tvrde da je ovisnost o kocki jedna od najgorih ovisnosti. Neki čak tvrde da se ovisnost o kocki teže liječi od ovisnosti o nekim teškim drogama kao što su heroin i kokain. Što se tiče postotka muškarca i žena, više muškarca igra igre na sreću od žena.

Osobe, nakon velikih gubitaka, postaju očajne i izbezumljene i u takvim trenucima čine vrlo loše poteze. Takvi potezi ih mogu odvesti do dna i mnogi nemaju snage da se dignu i nastave

“Kockarska karijera” se može dijeliti u tri faze:

- dobitak
- gubitak
- očaj

Vezano uz fazu dobitaka možemo ubrojiti:

sporadično kockanje, veći dobitak, ili više manjih dobitaka, pozitivno uzbuđenje ili emocije prije i za vrijeme igre, kockanje za veće novčane iznose. Kod faze gubitaka imamo: hvaljenje pred drugim osobama o dobitima, čini se da su gubitci pokriveni profitom, češće igranje nasamo, češće razmišljanje o igri, prvi veliki gubitci, prikrivanje neuspjeha i laganje o stvarnim gubitcima, zanemarivanje obitelji i prijatelja. I kod faze očaja imamo: kašnjenje u vraćanju duga, promjene u strukturi osobnosti: razdražljivost, zbunjenost, agitacija, poremećaji spavanja, potpuno povlačenje iz društvenog života, potpuno povlačenje od obitelji i prijatelja, gubitak društvenog statusa i ugleda, korištenje vremena i novca isključivo za igru, bol svijesti, panične reakcije, nezakoniti načini zarade novca.

Više od pola milijuna građana BiH redovito igra igre na sreću i posjećuje kladionice. Alarmantna je činjenica da je sve veći broj žena i djece koji posjećuju kockarnice i posljednje novce ulažu nadajući se nekom velikom dobitku. U zadnje vrijeme sve je više kladionica i automat klubova u blizini škola što predstavlja veliki problem. Stvaranje ovakve ovisnosti u ranim fazama života može biti kobna. U Hrvatskoj ima oko 50 tisuća patoloških kockara, 230 tisuća su problematični kockari, a svaki drugi Hrvat povremeno kocka. Najveći problem su kladionice, a čak 60 posto ukupnog broja ovisnika o kocki otpada na one koji svoj novac ostavljaju u sportskim kladionicama. Industrija kocke u hrvatskoj okrene godišnje oko 10,5 milijardi kuna, a taj sektor zapošljava samo 7 700 radnika. U hrvatskoj se godišnje prokocka oko tri milijarde kuna, a dnevno kocka do 200 000 ljudi. Kao i u Hrvatskoj tako i u BiH na kocku se potroše velike sume novca, procjenjuje se da godišnje ode na stotine milijuna KM. I na kraju možemo reci da se veliki dobitak može ostvariti jednostavnom metodom, a to je da se što više udaljimo od bilo kakvih igara na sreću.

se na Tv-u postignu bolji rezultati za manje novca, zašto bi oglašivači novac prebacivali na internet? Klijenti koji su se tada oglašavali na internetu bili su ili međunarodni klijenti ili klijenti koji su uočili prednosti i specifične druge mogućnosti koje pruža internet, te na temelju njih pokušali steći prednost nad konkurencijom. Situacija se neko vrijeme činila izuzetno optimistična. No s dolaskom krize mediji su osjetili pad prihoda od oglašavanja i krenuli su u borbu s cijenama, pa se cijene oglasnog prostora snižavaju. To dakako prate i internet mediji. No, u svijetu je u vrijeme krize internet oglašavanje raslo.

Danas toga više nema. Razvoj tehnologije je učinilo svoje. Internet nam pruža pregršt zanimljivog sadržaja. Brojni oglasi nas nesvjesno potiču na razmišljanje o različitim proizvodima i uslugama. U trenutku nam se stvaraju potrebe za stvari za koje nismo ni znali da postoje. Velike mogućnosti interneta su upravo ti aktivni oglasi koji su upadljivi korisnicima bojama i animacijom. Na kraju krajeva internet nam štedi i vrijeme i novac, jer ako želimo nešto kupiti nije potrebno otići u trgovinu. Gotovo svako poduzeće, može na internetu pronaći način povećavanja obujma svoga poslovanja. Što se oglašavanja tiče, internet omogućava mnogo stvari koje drugi mediji ne omogućavaju. Većinu tih stvari možemo koristiti i na našem tržištu. Internet

REVOLUCIJA NA INTERNETU

Piše: Ana Volarić

Prije nego što je Google ušao u naš život, ako smo nešto željeli saznati, morali smo pretražiti lokalnu knjižnicu kako bi pronašli prikladnu knjigu. Sada imamo pristup svakoj informaciji koja nas zanima i koja je ikad stvorena. Možemo učiti o atomskoj fizici iz udobne sobe. Internet je mjesto gdje se susreću stručnjaci iz svih područja života. Koristi se svakodnevno i ne može proći dan da se ne zaviri u njegov kutak. Srećom, mnogi stručnjaci vjeruju da društvo postaje inteligentnije njegovim korištenjem. Koliko je internet uznapredovao govori i činjenica da internet i mobilno poslovanje svakodnevno postaju sve važniji dio poslovanja i nezaobilazni kanal komunikacije s potrošačima. Mnoge tvrtke imaju odlične proizvode, bogate naknadne planove i odlično vodstvo. Na žalost mnogi od njih ne pružaju svojim suradnicima najnovije marketinške alate i obuke koje su im potrebne za dalji uspjeh i razvoj. Danas je internet jako tržište i dnevno se na internetu okreću gomile novca. U samom početku internet oglašavanje u Hrvatskoj bilo je prilično skupo, te oglašivači nisu mogli postići veliki efekt na malom broju korisnika s malim kampanjama. Tako su uz okupljenu kritičnu masu izostali stvarni rezultati radi visokih cijena internet oglašavanja koje su kočile oglašivače da odvajaju veći dio proračuna za internet kampanje. Zašto su mislili da je cijena internet oglašavanja bila visoka? Zato što se cijena nije uspoređivala s ostalim medijima. Tu posebno ističem televiziju. Cilj Tv-a i internet oglašavanja je u najvećem broju slučajeva isti – promocija. Ukoliko

U svom tom vremenu proračun za internet oglašavanje u razvijenim zemljama raste, poput npr. Velike Britanije u kojoj internet oglašavanje prestiže televiziju. Vođeni ovom činjenicom brojne agencije preusmjeravaju svoj udio proračuna na internet oglašavanje. No uz problem razvoja tržišta postoji još jedna stvar koja usporava razvoj Hrvatske, a to je sama konzervativnost. Glavno pitanje je: zašto činiti nešto novo, kada i staro isto funkcionira? Zbog takvih stvari razvoj internet oglašavanja je još uvijek u početnoj fazi. Protiv toga se moramo boriti, jer ćemo inače ostatati zauvijek tu gdje jesmo, a sumnjam da nam se ova situacija sviđa. Potrebna nam je velika energija za tu borbu, ali i nada da ćemo uspjeti. Zapitate li se vi nekada koliko vremena provodite na internetu? Sjećate li se onih obiteljskih druženja pred televizijom?

oglašavanje nije atomska fizika koju razumiju rijetki pojedinci. Potrebno je malo truda i sve se da naučiti. Bojite li se krenuti ozbiljno na internet, ipak krenite. Učinite prvi korak, jer u slučaju i da pogriješite, to je bolje nego da krenete za par godina i pogriješite. Vaša će konkurencija na svojim greškama naučiti prije vas, prestići će vas i kroz internet kreirati prednosti koje ćete teško dostići, a ako i tada uspijete koštati će vas puno više novca nego da krenete odmah i ranije napravite grešku. Internet oglašavanje je nešto što neće nestati. To je zapravo naša budućnost. Uspjeh samog poduzeća upravo ovisi o dobrom internet oglašavanju. Borimo se zajedno protiv konzervativnosti, prihvatimo svježiju ideju i jednostavno se usudimo. No risk, no profit and no fun.

Jesi li introvert

Piše: Irena Vujica

Problem današnjice je često uvjerenje kako treba biti hrabar kako bi bio prepoznat, treba biti društven kako bi bio sretan

BOSS

Odmalena je vuk samotnjak. Nitko se ne želi družiti s njim. Ona se uvijek igrala autića, dok su druge djevojčice zanovijetale roditeljima jer premalena im bijaše kolekcija barbika. U osnovnoj školi uvijek su postojali točno određeni članovi razreda koji su uvijek bili zadirkivani. Popularni su uvijek držali glavnu riječ. On je dobar, ona je loša, ona je agresivna, on neprestano plače. Srednja škola. Devijanti postaju narkomani, alkoholičari, pušači. Razvojni proces se nastavlja i stvara od njih zrele ljude, bar u fizičkom smislu. Devijanti sada sami prave razlike. Odlučuju o budućnosti. Neki postaju znanstvenici, neki čuvaju ovce, neki rade u trgovini, neki umiru mladi. I svi se čude onima koje su poznavali. Je li moguće da je ljudima tako teško prihvaćati razlike? Zašto se neki žele družiti po cijeli dan s drugim ljudima, a neki jednostavno uživaju biti sami. Prema psiholozima postoje dva tipa ljudi – ekstroverti i introverti. Naša osobnost će, prema tome, utjecati na našu karijeru, način na koji komuniciramo. Obje ove osobnosti vidimo još od Biblije i obje imaju mana i vrlina, nijedna nije točna, nitko nije bolji. Psiholozi ipak uglavnom smatraju kako je lakše biti ekstrovert. Društvo inzistira na takvim ljudima, podilazi im se, ali to ne znači kako se introverte treba zanemariti. A koja je zapravo razlika?

Ekstroverti su uvijek za akciju. Otvoreni su za komunikaciju u svakom trenutku i obavezno uvijek imaju što reći. Inicijatori su, vođe, maratonci. Mogu započeti razgovor iz ničega, prepuni su informacija. Lakomisleni su, brže upadaju u nevolje, ali se i bolje snalaze u vanjskom svijetu. Idealno obavljaju poslove menadžera, građevinara, marketara, pjevača, glumaca. Introverti su druga skupina. Zatvoreni su, nepristupačni, čuvaju svoja mišljenja i odgovaraju na pitanja samo kad ih se izravno nešto pita. Nisu dobri u stresnim situacijama, dugo razmišljaju prije nego što će načiniti neke velike promjene ili donijeti odluke koje će se ticati njihove budućnosti. Teško se odlučuju i na veće pothvate, rijetki su od njih poduzetnici, mada su uglavnom ovakve osobe umjetnici – slikari, pjesnici, računovođe. Ekstroverti i introverti različito obavljaju iste aktivnosti. Tako će ekstroverti brzo odraditi zadatke, donositi odluke brže, češće će riskirati. Introverti će uvijek duže promišljati. Pa i sad, hodamo zgradom fakulteta. Jedni će

ili ekstrovert?

primijetiti sve koje putem sretnu. Primijetiti će čak i kako su obučeni, koje automobile voze, kako im je lice tog dana izgledalo. Drugi će držati svoje misli u glavi cijelo vrijeme. Opterećivat će se stvarima o kojima ekstroverti nikad ne bi mislili. Neće ni primijetiti pola ljudi koje sretnu usput. Ako ih kasnije pitate jesu li vidjeli neku osobu, razmislit će bar na pet sekundi prije negoli vam daju odgovor. Ekstroverti će primijetiti sve.

Ekstroverti su uglavnom ljudi koji:

- su orijentirani drugim ljudima, bez obzira na to što će otkriti o sebi,
- biraju uvijek akciju umjesto primirenja sa situacijom,
- uobičajeno su jako prijateljski raspoloženi prema strancima,
- osjećaju se nadmoćnim u društvu.

Introverti:

- svoje motive i akcije čuvaju u sebi,
- uglavnom su preokupirani vlastitim idejama i osjećajima,
- minimiziraju kontakte s drugim ljudima.

Iako je podjela stroga, ne znači kako vi pripadate isključivo jednoj ili drugoj skupini. No na temelju spoznaje kojoj skupini više pripadate, možete spoznati kakvi su i vaši bližnji,

Ne bismo imali Einsteina i teoriju relativnosti, Petra Pana, Google i mnoge druge ideje koje su plod introvertskih umova

vaši prijatelji, osoba u koju ste zaljubljeni i slično. Tako ćete, primjerice, osobi koja je introvert, uvijek lakše pričati ako započnete priču o nekoj knjizi ili filmu, nego o posljednjim događajima u gradu. Introverti su vrlo vjerojatno zanemarili taj događaj ili prvi put čuju za njega od vas. No ako ih pitate o jednostavnim stvarima; knjigama, filmovima, vremenu, lakše ćete im pristupiti. Isto je i s poklonima za introverte. Uvijek će se više radovati nekom sitnom, jednostavnom poklonu tipa čestitke, pjesme koju ste sami napisali, cvi-

jeću koje ste ubrali i slično. Ekstroverti, s druge strane, neće gledati na vas isto ako im to poklonite. Naprotiv, njima će se više svidjeti pravi dar, i to, po mogućnosti upakiran i naslovljen na njihovo ime. To ne znači kako su oni više materijalisti, ili da ti pokloni moraju biti strašno skupi, ali znači kako očekuju od vas nešto što bi i oni vama poklonili. Ekstrovertu je jednostavno pričati, morate biti kao on, ili bar razmišljati kao on. Što više informacija znate o okolini, lakše ćete mu pričati. Njega zanima sve, i rado će podijeliti svoje stavove s nekim tko također prati sva događanja. Ponovno to ne znači kako ekstroverti ne čitaju knjige, ili kako ne mogu biti slikari, umjetnici, ali će uvijek to raditi s većom dozom otvorenosti nego introverti. Očiti primjer su slikari. Ekstroverti će se uvijek hvaliti svojim slikama, a introverti će držati svoje u ormaru dok ih netko ne primijeti i nagovori da ih prikažu drugima, i to ako ih uspije nagovoriti, i ako ikad itko uopće sazna za njih. Tako možete svoje prijatelje, roditelje, braću, sestre, poznanike, lako svrstati u jednu od ovih skupina, iako naravno, mogu postojati i odstupanja, i postoji mnogo ljudi koji su dio i jedne i druge skupine. Kad se uhodate, moći ćete već prema prvom razgovoru s nekim, zaključiti kojoj skupini bi mogao pripadati. Problem današnjice je često uvjerenje kako treba biti hrabar kako bi bio prepoznat, treba biti društven kako bi bio sretan.

U školama i na fakultetima se često inzistira na timskom radu, na razgovoru s profesorima, usmenim ispitima. Stres koji introvertima ovakve akcije mogu uzrokovati je izuzetno

visok. Čak i kasnije, ako netko više voli provesti subotnju večer sam, gledajući tv, slušajući radio, biti sa svojim mislima, iznenadit će njegove kolege, prijatelje, rodbinu. Često se pričljive ljude smatra ljepšima, zgodnijima, pametnijima iako to ne mora biti, i u pravilu nije, slučaj. Inače ne bismo imali Einsteina i teoriju relativnosti, Petra Pana, Google i mnoge druge ideje koje su plod introvertskih umova. A kako ćete saznati kojoj skupini pripadate? Jednostavno, na internetu imate jednu stranicu: <http://www.nerdtests.com/mq/take.php?id=19> na kojoj možete naći test ne samo za razlikovanje ekstroverta i introverta, nego i za razne druge zanimljivosti, ukoliko vas to naravno zanima. Iako svatko već prema određenim karakteristikama može prepoznati sebe u jednoj ili drugoj skupini, pokušajte napraviti test i saznajte nešto novo o sebi.

Piše: Anđela Petrović

utjecaj tehnologije

na socijalni život mladih

Samsung Galaxy S3, Samsung Galaxy S4, iPhone 4, iPhone 5, Facebook, Twitter, Instagram... U posljednje vrijeme ovi izrazi su postali sastavni dio naših života. Ukoliko nemate neku od navedenih „spravica“, ili profil na nekoj društvenoj mreži u svakodnevnim razgovorima ćete se osjećati poput pravog Balkanaca u suvremenom svijetu. Zbunjeno, izgubljeno... Profil na Facebooku je postao poput osobne iskaznice, logičan i potreban. Ako se želite uklopiti, navedena lista je nešto što se podrazumijeva. No, gubimo li se? Životni ritam ubrzali smo do tjelesnog i psihičkog maksimuma. Ne stajemo ni na trenutak. Nemamo više vremena u danu posvetiti trenutak sebi, zastati i zapitati se u kojem to smjeru idemo. Postajemo li ljudi koji se ne bi svidjeli naivnoj djeci koja smo nekad bili? Podrazumijevamo da će ljudi koji nam znače uvijek biti tu, čekati da zastanemo. No zaboravljamo da i njihov dan traje samo dvadeset četiri sata. Nije li tehnologija trebala olakšati život do te razine na kojoj slobodno vrijeme više ne bi spadalo pod luksuz?

Očito je negdje nastao kratki sklop između zamišljenog i ostvarenog. Umjesto pozitivnih, informiranih ljudi stvoreni su izolirani, usamljeni i da, informirani ljudi. Ne razumijem čemu promatrati događanja u svijetu bez sudjelovanja u njima. Uvijek je biti bolje akter od pasivnog promatrača, osim u opasnim pričama, naravno. Provedeći vrijeme u druženju s tehnologijom, sportaši među nama propuštaju priliku biti poput onih kojima se dive, isto tako je i s pjevačima, poduzetnicima... Ipak, postoji i opcija u kojoj ćemo upotrijebiti tehnologiju kako bismo unaprijedili naše sposobnosti. Možemo učiti jezike, usavršiti znanja o informatici...

Nama su očito ipak zanimljivije društvene mreže. Vjerujem da smo vremenom svi mi olako izložili svoje živote i svoju privatnost potpuno nepoznatim ljudima. Mnogi i ne znaju da pr. jednom stavljena slika na Facebook zauvijek ostaje u njihovom sustavu. Razgovor licem u lice zamijenili smo virtualnim, u kojem smo naravno uvijek pametniji. Iskreno ja želim vidjeti nesavršenosti ljudskih lica, jer one uvijek imaju neku čar. Lica obrađena u Photoshopu su nevjerojatno dosadna. Nemoguće je da svi imamo savršene zube, kose, oči. Na ovaj

način polako gubimo svoje identitete i postajemo sličniji našim prijateljima.

Gledam djetinjstvo svog deset godina mlađeg brata. S prijateljima telefonom razgovara o igrici koju u trenutku razgovora igra. Hm, doista nevjerojatno. Moje djetinjstvo je bilo ispunjeno prelijepim trenucima, novim poznanstvima, kreativnim igrama u dvorištu. Usporedimo situaciju sa današnjom. Iskreno, ne sjećam se kada sam u dvorištu čula dječji smijeh, udarce lopte ili bilo kakve znakove života. Očito su previše okupirani svojim životima u

nestvarnom svijetu. Dokaz je i rečenica jedne majke: „Sve bih dala da moj sin jednog dana stigne doma hlača uprljanih od igre“. Kako ironično... Moja majka je imala potpuno suprotne probleme. No, ne bih željela pisati samo od djece jer je i u nas mlade tehnologija pustila svoje beskrajne korijene. U posljednje vrijeme često vidim parove, svaki od njih sa svojim mobitelom u ruci. Pitam se što se to dogodilo s ljubavima iz vremena naših roditelja, ljubavima zbog kojih su se pisale pjesme. Retoričko pitanje, jer je odgovor na njega nemoguće ponuditi. Danas očito zaljubljeni nemaju što reći jedno drugome. Naravno, ne samo oni. To se događa i s prijateljima. Moje prijateljice će se prepoznati u ovim recima jer ja glasno provodim „revoluciju“ protiv takvog ponašanja.

Čitala sam da ni u bontonu nije prihvaćeno koristiti mobitel u društvu. Stara, dobra kultura. Nepoznanica u našem društvu. Kazališta, knjige, pisma, čestitke za blagdan... Uništeni pred nepobjedivom tehnologijom. Prvotna namjena tehnologije je bila olakšati nam komunikaciju, a samim time i život. Ovo danas je definitivno iskrivljena slika te potencijalno humane pojave.

Kroz članak cijelo vrijeme se osvrćem na loše strane, no nepobitna činjenica su i brojne prednosti. Naravno da je fascinantno preko skype-a komunicirati s dragim osobama u dalekim zemljama, vidjeti slike starih prijatelja, poslati mail na drugi kraj svijeta. Jednostavno, postojanje interneta je probudilo svijest o svim mogućnostima koje svijet pruža, a one su danas gotovo beskrajne. Osim toga postali smo ovisni o bezbrojnim informacijama koje uvijek nađu put do nas. Ipak trebamo stvoriti „filter“ jer upijanjem svih informacija prestajemo biti svjesni onih doista važnih. Tehnologija je poput svega dvojna pojava te je umijeće prepoznati i odabrati bolju stranu pojave. Takve pojave su zbog toga i najopasnije jer jedan pogrešan potez uvijek vodi sljedećem. Važno je surađivati s tehnologijom, unijeti „zdravu“ količinu u svoj život i uvijek znati gdje je granica poslije koje gubimo prijatelje, obitelj i sadržajno ispunjen život.

Vrijeme je da shvatimo da je tehnologija tek u svojim povojima, a razvija se munjevitom brzinom. Ako se odlučimo za dosadašnju svakodnevnicu i odlučimo ignorirati promjene, vrlo brzo ćemo se izgubiti u prošlosti. Djeca izložena tehnolo-

giji dokazano imaju ograničeno pamćenje, jer pamte mjesta na kojima mogu pronaći sve njima potrebne informacije te više nemaju potrebu pamtiti sve što su njihovi roditelji morali. Stoga, prilagodimo se u mjeri koja je neophodna, ali ipak onaj maleni djelić sebe ostavimo netaknutim jer nas upravo on čini jedinstvenima i svojim.

Razgovor licem u lice zamijenili smo virtualnim, u kojem smo naravno uvijek pametniji. Iskreno ja želim vidjeti nesavršenosti ljudskih lica, jer one uvijek imaju neku čar. Moje djetinjstvo je bilo ispunjeno prelijepim trenucima, novim poznanstvima, kreativnim igrama u dvorištu. Usporedimo situaciju s današnjom

OTHER NOTABLE ITEMS

A remote-controlled BMW makes an appearance in "The World Is Not Enough."

RED STRIPE: Before he turned to martinis, Bond sipped the Jamaican beer in "Dr. No."

A villain passes a KFC in "Goldfinger," though it is not clear if this was intentional.

SOURCES: Sony, MGM, the companies

TRIBUNE

Prikriveni

'KO SE NIJE MAGARAC

neće biti dopušteno u dječjim i informativnim emisijama, a duhanski proizvodi i lijekovi koji se kupuju na recept ne smiju biti predmet reklamiranja, tj. predmeti kojima se obraća prema potencijalnim kupcima.

Oglašavanje se smatra skrivenim kada ono nije izravno primjetno, često se odnosi na pristrano, nekritičko, odnosno nekim razlozima motivirano prikazivanje tvrtke, proizvoda ili usluge u novinarskom prilogu, televizijskoj

seriji i slično. Iako bi oblik i sadržaj informacije koja nije novinarski prilog morao na nedvosmislen način ukazivati na to da se radi o promidžbenoj poruci, plaćenom oglasu, priopćenju za javnost i slično, u stvarnosti to vrlo često nije tako. Skriveno oglašavanje zavodi i na određen način zavarava čitatelje koji pretpostavljaju da su u članku, emisiji ili primjerice vijestima, gdje se spominju uspješni određene tvrtke ili proizvoda, primijenjeni isključivo novinarski standardi.

Ovakvim se postupkom diskriminiraju drugi proizvođači koji tu nisu spomenuti, a neetičan je i način utjecanja na potrošače koji u tom trenutku ne očekuju da se nešto oglašava pa je samim time lakše na njih utjecati. Skriveno ili prikriveno oglašavanje briše granice između oglasa i sadržaja i stoga se često može vidjeti da glavni glumac pije piće poznate marke ili konzumira proizvode poznatih proizvođača. Cilj je da se na taj način potrošač navikne vidjeti te proizvode pa je pretpostavka da će ih i sam poželjeti kupiti.

Koncept skrivenog oglašavanja često se veže uz termin sublimalnog poručivanja koje pretpostavlja da je osobi moguće prenijeti određenu poruku izvan osviještenih granica percepcije. Tako bi, primjerice, sadržaj neke

Jedan od prvih primjera skrivenog oglašavanja na američkom medijskom prostoru je crtani film "Mornar Popaj" (1929.), koji promovira špinat kao zdravu hranu, koja jača mišiće. Nakon prve godine emitiranja ovog crtanog filma prodaja špinata u SAD-u porasla je za čak 30%

Piše: **Gabrijela Protrka**

Skriveno oglašavanje (eng. Product placement) je oblik promocije i promidžbe komercijalnih proizvoda ili usluga stavljenih u kontekst medijskih promidžbi (najčešće na filmu, tv seriji, propagandnom spotu, knjizi ili računalnoj igri). Skriveno oglašavanje je marketinški pristup kojim se nastoji u uvjetima prezasićenosti tržišta na optimalan način doći do kupca. Odabrana osoba ili glumac koristi autentični komercijalni proizvod ili marku. U širem smislu skriveno oglašavanje označuje pozicioniranje proizvoda ili usluge u okolnostima iznimne vidljivosti. Takav način promocije uobičajen je u SAD-u, ali je u Europi (i u Hrvatskoj) zabranjen. Europska komisija nedavno je ukinula zabranu prikrivenog oglašavanja. Skriveno oglašavanje

marketing SKRIO JE BIO!?

slike prikazane dovoljno brzo da je svjesno ne opazimo ipak došao do našeg mozga. Pitanje etičke ispravnosti javlja se, dakle, radi nesvijesti potrošača o tome da mu je nametnut određeni oglas. Primjere subliminalnog oglašavanja možemo danas naći u mnogim medijima, pa tako i u jednom od novijih načina oglašavanja- putem videoigara. U tim se igrama javljaju mnogi proizvodi i to u formi pozadinskog megaoglasa ili loga, ili čak kao sastavni dio scenarija igrice. Igrač može birati modele mobitela, hranu u lancima brze hrane i vozila koja kada nadograđuje, koristi dijelove poznatih proizvođača autodijelova.

Mnoge oblike skrivenog oglašavanja krije i upotreba interneta, a jedan je od njih pojava određenih mrežnih stranica tvrtki ili proizvoda na pretraživačima gdje korisnici pretražuju putem upisanih ključnih riječi. Te se mrežne stranice uvijek pojavljuju među prvim pronađenim stranicama za različite ključne riječi i potrošači ih, htjeli to ili ne, moraju zapaziti i zapamtiti. Koliki je utjecaj korporacija, najbolje govori činjenica da upravo u Sjedinjenim Američkim Državama, zemlji u kojoj je nastalo skriveno oglašavanje, gdje su razvijene njegove tehnike, i gdje je ono najraširenije postoji najmanje zakonskih regulativa u ovom području. Za poduzeća koja lažno oglašavaju ili zavaravaju oglašivače postoje zakonske kazne pa čak i zatvor, dok za skriveno oglašavanje nema kazni. Štoviše, u SAD-u postoje i brojne agencije koje se bave isključivo skrivenim oglašavanjem. U Europi je situacija znatno drugačija nego u SAD-u, i dosta se razlikuju od države do države. U nekim je zemljama u potpunosti regulirano kao što su Austrija i Švedska, dok u nekim zakonodavstvo ne poznaje takve kazne (Belgija).

Jedan od prvih primjera skrivenog oglašavanja na američkom medijskom prostoru je crtani film "Mornar Popaj" (1929.), koji promovira špinat kao zdravu hranu, koja jača mišiće.

Nakon prve godine emitiranja ovog crtanog filma prodaja špinata u SAD-u porasla je za čak 30%. Prvi primjer prikrivenog oglašavanja u povijesti filma zabilježen je 1934. godine u filmu "It Happened One Night" s Clark Gableom u glavnoj ulozi. Ovu je ideju 30 godine kasnije na kvalitetno novu razinu, ovog puta uz pomoć votke i automobila u filmu "Doktor Noa" (1962) podigao redatelj Albert Broccoli. No ozbiljno su se prema potencijalu skrivene reklame oglašivači, mediji i analitičari počeli odnositi tek nakon još 20 godina, pod utjecajem filma "E.T." Stevena Spilberga, koji je proslavio slatkiše Reese's Pieces tvrtke Hershey's, čija se prodaja tada povećala za 65%. Mnoge prijevoznike tvrtke poduzimale su akcije kako bi se njihovo ime pojavilo u knjizi Jules Vernea Put oko svijeta u 80 dana. Skriveno oglašavanje ima najviše primjera u filmovima. Velika multinacionalna poduzeća vode međusobno velike bitke u nuđenju količine novca da bi se njihov proizvod prikazao u visokotiražnom filmu ili seriji. Da bi se proizvod prikazao na par sekundi u filmu, doslovno se troše milijuni dolara, dok se postavlja pitanje koliki je uopće utjecaj na potrošača u tom slučaju. Međutim bez obzira na razinu utjecaja, gotovo da ne postoji film koji je snimljen u proteklih 20 godina da u njemu barem jedan proizvod nije oglašen. Tu prednjači poznata serija "Sex and the city" koja je poznata po svom reklamiranju poduzeća kao što su modni brendovi Chanel, Prada, Manolo Blahnik, Jimmy Choo i mnogi drugi. Zatim korištenje laptopa marke Apple te pojavljivanje poznatog lanca toplih napitaka Starbucks. Jedan od najpopularnijih filmskih serijala je serijal o špijunu James Bondu. Na skriveno oglašavanje u tom serijalu utrošeno

je više milijuna dolara. Modeli automobila korišteni u ovom filmu, kao i vrsta pića koja se pije, sat i odijelo koje agent nosi, predstavljaju i određenu vrstu brenda i stila života.

Jedno od najuočljivijih svojstava današnjeg svijeta jeste golema količina marketinških poruka u našem okruženju. Skriveno oglašavanje nije klasičan oblik manipulacije koji lako možemo prepoznati. Za građane koji konzumiraju medije bitno je da mogu prepoznati razliku između klasičnog i prikrivenog oglašavanja. Građane koji ne promatraju medije dovoljno kritički vrlo je lako zavarati. Građani često svoja mišljenja temelje upravo na onome što čitaju iz novinarskih članaka, vide i čuju na televiziji, gdje očekuju da je izraženo objektivno mišljenje. Najveća negativnost sve učestalijeg skrivenog oglašavanja jeste u tome što se javna komunikacija sve više pretvara u skriveno oglašavanje. U tom slučaju čitatelju je sve teže razlikovati javnu komunikaciju od promidžbene poruke. To se posebno odnosi na djecu, koja su najviše izložena utjecaju, dok se u isto vrijeme najviše novca ulaže upravo u oglašavanje namijenjeno djeci, najpodložnijem segmentu potrošača. Također, učestalost skrivenog oglašavanja u medijima, sve više ukazuje na okrenutost profitu, a manje na objektivnost i pravom smislu oglašavanja. Krivnja nije samo medijskih kuća, već u jednako mjeri krivnju snose i oglašivači (poduzeća), agencije za oglašavanje i agencije za odnose s javnošću. Medijske kuće su danas zarobljene između interesa velikih oglašivača na jednoj strani, koji im predstavljaju profit, i interesa gledatelja, slušatelja, čitatelja i regulativa s druge strane.

ŽENE KAO TOP MENADŽERI

Piše: Josip Marijanović

Biznis je stoljećima pripadao muškarcima. Nije se naročito razmišljalo kako bi se žene mogle uključiti u biznis rezerviran isključivo za muškarce i kako bi se ponašale na tom izazovnom parketu. Godine su prolazile a da se ništa značajno nije dešavalo da bi se promijenio položaj žena. Za njih je po pravilu bila određena metla i krpe, poslovi u kuhinji i odgajanje djece. One su vječito bile „dežurne“ u kući i porodici. Olovka i bilježnica su bile suviše daleko od njihovih očiju i ruku. Kada su se približile biznisu i kad su im olovke i bilježnice bile do-

stupne, nastale su revolucionarne promjene i otvorilo se onda niz pitanja. Žene su iskoristile svoju životnu šansu i toliko napredovale u biznisu kao poduzetnice i menadžerice te su postale jednake ili bolje (nikako lošije) od muškaraca. Smatra se da njihovo vrijeme dolazi i da će 21. stoljeće bit njihovo. One su za te izazove itekako osposobljene. U daljem tekstu ću pokušati objasniti razvoj žene kao menadžera. Spomenut ću uzroke diskriminacije zbog kojih se žena gleda kao inferiornije biće u odnosu muškarca, i to se primjenjuje u svim sferama poslovnog života, pa tako i kada je riječ o položaju menadžera.

Žena menadžer

Mnoga istraživanja uglednih časopisa iz oblasti menadžmenta u svijetu pokazuju da su žene značajno napredovale u stjecanju odgovornih menadžerskih mjesta u poslovnim organizacijama. Među glavnim razlozima za takvu promjenu stanja posljednjih godina su zakoni u mnogim zemljama koji nalažu pravedno zapošljavanje, promjene društvenih stajališta prema ženama na radnom mjestu i želje kompanija da stvore o sebi dobru sliku postavljanjem kvalificiranih žena na najviša menadžerska mjesta. Interesantna su istraživanja uglednog časopisa „Harvard Business Review“ koje je imao 1965. godine. Ispitani su čitatelji da bi se utvrdio njihov stav prema ženama u poslovnim organizacijama, a posebno ženama na menadžerskim mjestima. Rezultat toga ispitivanja je bio da otprilike 50% muškaraca i 50% žena smatra da žene rijetko žele steći utjecajan položaj, a to znači biti na visokim menadžerskim mjestima. Dvadeset godina kasnije, 1985. godine rezultati su pokazali da se stav prema ženama u biznisu znatno promijenio, jer je samo 9% muškaraca i 4% žena buhvaćenih tim ispitivanjem mislilo da žene ne teže vrhovnim menadžerskim položajima. Ovim istraživanjem je također otkriveno da muškarci sve više vide žene kao sposobne i ravnopravne kolegice. Više od 50% ispitanika je mislilo da žena nikad neće biti potpuno prihvaćena u biznisu. Međutim, ohrabrujuće je da se od 1985. godine do danas promijenila svijest u pozitivnom smislu kako žena tako i muškaraca.

Očigledno, diskriminacija prema ženama postoji. Žene se posebno suočavaju s osobnim poteškoćama kada slijede menadžersku karijeru. Za napredovanje na menadžerskoj ljestvici potreban je kontinuitet u radu. Kod većine žena se taj kontinuitet prekida u vrijeme trudnoće i brige nad djetetom nakon poroda. U to vrijeme ona je prisiljena napustiti posao u razdoblju od 3, 4 ili 5 godina da bi osnovala porodicu. Nepostojanje olakšica za

majke koje rade i koje su vezane za majčinstvo je problem u većini zemalja. Nedostatak ženskih uzora koje bi žene mogle slijediti i od kojih bi mogle imati podršku. Posebno su prisutni problemi vrednovanja i napredovanja. Žene menadžerice koje obavljaju istu vrstu menadžerskih poslova kao muškarci su manje vrednovane što znatno ograničava njihovu mogućnost razvoja. Međutim, pored svih poteškoća ipak postoje uspješne menadžerice kao npr. ...

Marise Bellisario

Jedna od najtraženijih žena – menadžera. Bila je prva žena na čelu velike industrijske firme u Italiji 1984. godine. Riječ je o poduzeću pod državnom kontrolom ITALTEL Societa Italiana. Ova firma je najveći talijanski proizvođač telekomunikacijske opreme. Prije dolaska za glavnog izvršnog menadžera (CEO) u ITALTEL, Bellisario je radila u drugim firmama. Po diplomiranju ekonomije i poslovne administracije na Sveučilištu u Torinu, Marise je radila u odjeljenju za elektroniku firme Olivetti. Kada je firma Olivetti svoju poslovnu jedinicu za procesiranje podataka prodao General Elektricu (GE) Marise je izvjesno vrijeme provela radeći u Miamiu na GE-ovoj svjetskoj marketinškoj strategiji za računare. Nakon toga napustila je GE i preuzela menadžersko mjesto korporativnog planiranja u Olivettiju. Firma je za njeno vrijeme doživjela veliki uspon. Iz ranijih velikih gubitaka uspjela je postići profit. Njene menadžerske sposobnosti dovele su do pozitivnih rezultata. Njen menadžerski pristup je bio "baš kako piše u udžbeniku". Zbog svojih izvanrednih menadžerskih sposobnosti i velikih rezultata postignutih u firmi Olivetti, Marise Bellisario je bila veoma tražen menadžer od strane svjetskih firmi. To su u prvom redu europske i japanske kompanije: GTE Corporative, IBM, AT&T i dr.

Žena menadžer vs muškarac menadžer

Jesu li žene jednake, bolje ili perspektivnije menadžerice od muškaraca menadžera? To je pitanje koje se u današnje vrijeme često postavlja. Istraživanja su pokazala da, dok su muškarci više fokusirani na zadatak, žene su mnogo efikasnije na menadžerskim pozicijama. Istraživanja su pokazala da su muškarci fokusirani na krajnji rezultat, a žene su pokazale mnogo više strateškog umijeća, lakše preuzimaju rizik, bolje komuniciraju s ljudima itd. Žene su na istom nivou sa muškarcima u emocionalnoj stabilnosti i iskorištavaju jednako šanse koje im se pružaju kao i muškarci. Muškarci su više koncentrirani na to da završe posao nego da se bave odnosima među zaposlenima. Muškarci su bolji u komandiranju, kontroliranju i više su fokusirani na financijske povrate. Nadalje,

žena se manje služi znakovima nadmoći, što joj u poslu daje prednost u odnosu na muškarca. Obrazac ponašanja žena temelji se na ravnoteži vlastitih interesa i interesa drugih ljudi, pa one njeguju odnose kooperacije, a ne osobne prevlasti. Iz tih razloga žena menadžer vodi suzdržan i nenametljiv stil menadžmenta, tzv. soft menadžment, koji je često iznimno učinkovit i sve šire prihvaćen u suvremenom biznisu.

Žena menadžer svjesna je činjenice da zadovoljan zaposlenik ima veću proizvodnost i radnu uspješnost, zainteresiran je za kvalitetu proizvoda i usluga, identificira se s poduzećem i zainteresiran je za njegove probleme, razvoj i uspjeh, pa stoga motivira zaposlenike kroz dobre međuljudske odnose

, pohvale i priznanja za rad, zanimljiv posao, informiranje, uključivanje u proces odlučivanja, novčano i nenovčano nagrađivanje, napredovanje u karijeri te stručno usavršavanje. Dakle, žena menadžer u racionalizam, individualizam, suhoparnu i hladnu logiku suvremenog poslovanja unosi toplotu, notu humanosti, osjećajnosti i altruizma te svojim senzibilitetom pridonosi promicanju moral-

nih i etičkih vrijednosti u poslovanju i životu uopće. Žene za rješavanje problema koriste i lijevu (sjedište racionalnog razmišljanja), i desnu hemisferu mozga (sjedište emocija). Komunikacija između te dvije hemisfere je bolja nego kod muškaraca što je znanstveno dokazano. Posljednjih nekoliko desetljeća znanstvenici su dokazali razlike u funkcioniranju muškog i ženskog mozga. Tako je, na primjer, muški mozak deset posto veći od ženskog, no u određenim dijelovima ženski mozak ima više neurona. Žene također imaju veći "corpus collusum", nervni splet koji povezuje lijevu i desnu moždanu hemisferu. To ženskom mozgu omogućuje brži prijenos podataka između lijeve, računalne, i desne, vizualne polutke mozga. Rezultat te biološke različitosti jest da su žene fleksibilnije i lakše obavljaju više zadataka u isto vrijeme. Kombinacija emocija i razuma često je korisna pri rješavanju složenih problema, jer dobrom analizom objektivnih podataka i sposobnošću predviđanja ishoda postiže se više nego pukom analizom.

Žena kao vođa

U poduzećima na poziciji menadžera apolutno dominiraju muškarci, iako su tijekom zadnjeg desetljeća žene učinile značajan napredak u pribavljanju odgovornih pozicija u poduzećima. Žene menadžerice koriste drugačije stilove vodstva nego muškarci. Žene promatraju vodstvo kao mijenjanje osobnog interesa sljedbenika u brigu za cijelo poduzeće upotrebom vještine ophođenja s ljudima i osobnih karakteristika za motiviranje podređenih. Ovaj stil interaktivnog vodstva uključuje podjelu informacija i moći, inspiriranje sudjelovanja i davanje ljudima na znanje da su važni. Nasuprot ovome, muškarci su skloniji promatrati vodstvo kao niz transakcija s podređenima, a za motiviranje podređenih mnogo češće koriste kontrolu resursa i autoritet svog položaja. Analizirajući prednosti ženskog načina rukovođenja, moderna nauka je ustanovila da žene vode manje autokratski od muškaraca i imaju više osjećaja za važnost i korištenje ljudskih potencijala te su sklonije timskom radu. Žena menadžer sve više postaje svjesna svog položaja u društvu, svojih mogućnosti i kvaliteta, a time traži i odgovarajuća priznanja. Još nije postigla ravnopravan status, dijelom zbog predrasuda, a dijelom zbog objektivnih prepreka.

Prednosti ženskog stila vođenja

Ovdje treba istaknuti one karakteristike koje su većinom ženske i smatraju se bitnim za novi oblik menadžmenta 21. stoljeća i koji se naziva "ženski menadžment". On je nasuprot tzv. "muškom menadžmentu" kojeg karakterizira dominacija, agresivnost, zapostavljanje osjećaja i teza da cilj opravdava sredstvo.

ŽENE KAO TOP MENADŽERI

Najznačajnije istraživanje o stilovima u menadžmentu je istraživanje grupe američkih stručnjaka pod vodstvom A. Pfaffa koja je analizirala menadžere oba spola. Usporedila je dostignuća i jednih i drugih u biznisu i karijeri. Ova grupa je utvrdila da nježniji spol snažno prednjači pred muškim menadžerima prije svega u "soft skills" vještinama i dužnostima. Prije svega u integriranju, usmjeravanju, savjetovanju, timskom radu, restrukturiranju, usklađivanju i delegiranju dužnostima. Ovo su klasične ženske prednosti. Istraživači tvrde da žene sve uspješnije i efikasnije ovladavaju i "hard skills" vještinama kao što su: pregovaranje, odlučivanje, organiziranje, planiranje i mijenjanje. Znači u ključnim menadžerskim funkcijama. Ove su funkcije do sada pretežno bile u domeni muškaraca. Istražna grupa na čelu s Pfaffom je u 220 uspješnih američkih poslovnih organizacija zamolila menadžere i menadžerice da sami ocijene svoj rad, istovremeno pozivajući na suradnju niže razine menadžmenta. Žene su u oba slučaja bolje prošle od muškaraca. Žene su čak bile bolje i u funkciji vođe-

Činjenica je da je naše društvo još uvijek poprilično tradicionalno orijentirano i da su nam poduzeća još uvelike hijerarhijska, birokratska i centralizirana. Praksa je pokazala da se naša poduzeća teško snalaze u novim uvjetima tržišnog poslovanja, a to je između ostalog posljedica „muškog stila vođenja“ u većini naših poduzeća

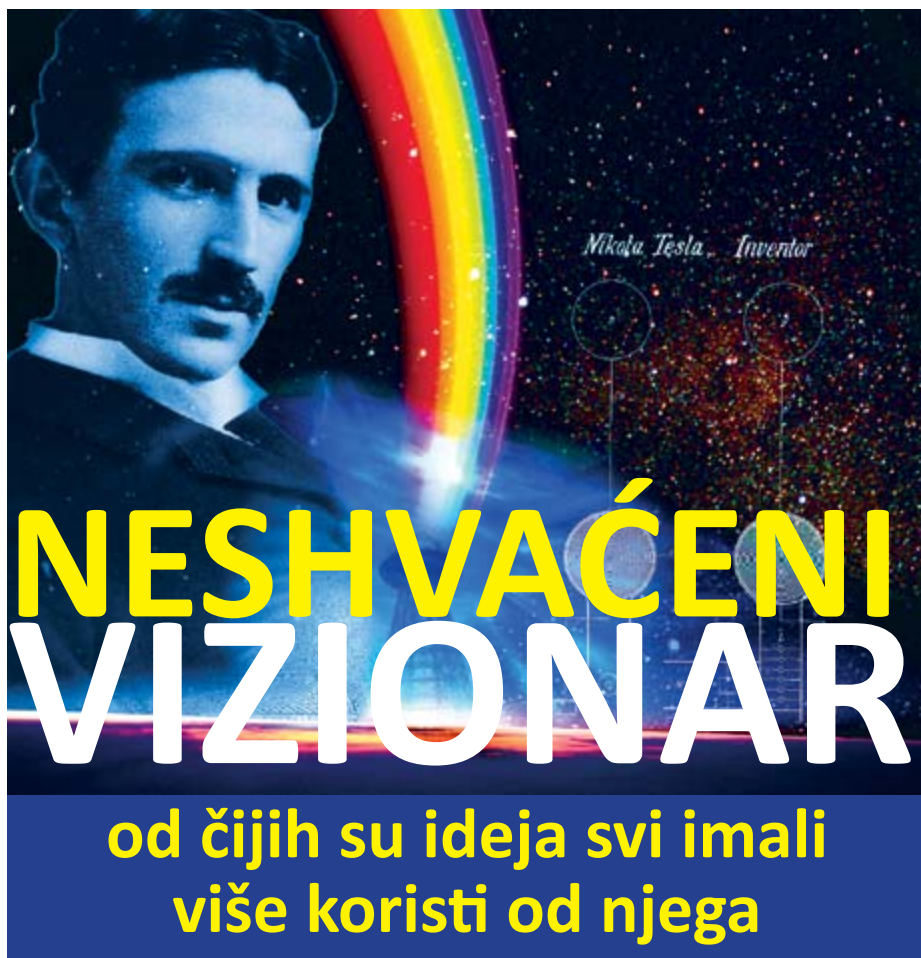
nja, što je do sada bila prednost menadžera. Ovo je upozorenje menadžerima da će se u budućnosti sve češće susretati i suočavati sa prodornim i ambicioznim menadžericama.

Žene menadžeri u Bosni i Hercegovini

Stav po kojem su žene manje sposobne od muškaraca za obavljanje menadžerskih poslova zajednički je za većinu društava u svijetu. Žene menadžeri uglavnom su pozicionirane na nižim razinama u organizacijskoj hijerarhiji i raspoložu značajno manjom moći od svojih kolega muškaraca. Postojanje "staklenog stropa", kao globalnog fenomena očito je i u Bosni i Hercegovini, ali dosad nije provedeno nikakvo istraživanje o toj temi. Iako je udio žena na višim menadžerskim pozicijama u Bosni i Hercegovini nešto veći od onoga u drugim zemljama, podaci prikupljeni uz pomoć ankete i raspoloživi podaci iz drugih izvora ukazuju na postojanje "staklenog stropa" u bosansko-hercegovačkim kompanijama. Žene

menadžeri smještene su uglavnom na nižim razinama rukovođenja, što im ne omogućava značajnije sudjelovanje u procesima strateškog odlučivanja u kompanijama. Postotak žena s fakultetskim obrazovanjem u bosansko-hercegovačkim kompanijama mnogo je veći od njihovoga udjela u menadžerskim pozicijama i ta je činjenica posebno upadljiva kada se usporede podaci s onima koji se odnose na muške zaposlenike. U BiH je 1999. godine na menadžerskim pozicijama bilo zaposleno 25,5% žena (tri puta manje nego muškaraca na tim poslovima), a činile su 47,3% od ukupnog broja zaposlenih. U pogledu udjela žena u menadžmentu, situacija se nešto popravila u 2003. godini tako da su žene u menadžmentu bile zastupljene sa 27%. Činjenica je da je naše društvo još uvijek poprilično tradicionalno orijentirano i da su nam poduzeća još uvelike hijerarhijska, birokratska i centralizirana. Praksa je pokazala da se naša poduzeća teško snalaze u novim uvjetima tržišnog poslovanja, a to je između ostalog posljedica „muškog stila vođenja“ u većini naših poduzeća. Ukoliko želimo da se to promijeni, u BiH će se morati zapošljavati više ženskih menadžera na svim hijerarhijskim razinama i težiti trendu „ženskog stila vođenja“ ako žele postati konkurentni i pratisivjetske trendove.

Piše: Frano Cigić

U današnje vrijeme svjedoci smo sve većeg rasta cijena osnovnih stvari potrebnih za život; hrane, vode, pića, pa tako i onih “neophodnih” goriva, plina, energenata i tako dalje. Električna energija nedvojbeno je trenutno najvažniji oblik energije koji koristi čovječanstvo jer se relativno jednostavno transportira i što je najvažnije – jednostavno se može pretvoriti u ostale korisne oblike energije poput kinetičke i toplinske energije. Električna energija se trenutno najvećim dijelom proizvodi iz fosilnih goriva i to uglavnom iz ugljena. Budući da fosilna goriva imaju negativne posljedice na okoliš i nisu neiscrpna, sve se više koriste alternativne metode proizvodnje električne energije poput iskorištavanja energije Sunca, energije vode, geotermalne energije, energije vjetra i drugih.

Električna energija je pokretač suvremene industrije i kao takvu obični čovjek ne može puno utjecati na kretanje cijena. Al ono na što možemo utjecati je bilo dugo skrivano pod strogom kontrolom američkog saveznog istražnog ureda (FBI). Ono o čemu ovdje pričamo su Tesla i njegova otkrića koja su skoro 90 godina prikazivana od strane velikih energetske kompanija kao neistine, nemoguće pa čak i laži. Godine

1934. Nikola Tesla, gospodar munja, objavio je svijetu novo otkriće, da je pronašao uređaj koji hvata energiju sunca, svemira, etera ili što god da je, i pretvara je u struju. Međutim, američka vlada umjesto da podrži ovo senzacionalno otkriće, ona je ukinula financiranje i čak potpuno zataškala ovo otkriće. Poslije Tesline smrti i njegovi radovi su misteriozno nestali. Sada kada postoji jaka građanska inicijativa o slobodi pristupa informacijama, neki od tih važnih nacrtu su ponovo izašli na površinu, i Teslin izum za ekološku struju je konačno postao stvarnost. Do otkrića je došao 1934. godine prilikom jednog od svojih pokusa sa slanjem energije. Rekao je da je uspio upregnuti kozmičke zrake da pokreću uređaj. Bojeći se utjecaja njegovog izuma na kompletan biznis sa energijom, moćnici su se pobrinuli da njegov izum ne bude nikada u primjeni. Tim znanstvenika uspio je otkriti zapise, koji su bili sakriveni. Nakon godina potiskivanja izuma N. Tesle, skupina znanstvenika došla je do pozitivnih rezultata u svom laboratoriju. Umjesto da tehnologiju zadrži za sebe, skupina znanstvenika stvorila je «Step By Step» priručnik, kojeg gotovo svatko može koristiti da stvori vlastiti Tesla generator. Rezultat je generator tako malen i svestran, da praktično nema ograničenja u njegovoj primjeni. S obzirom da sve države pa i naša ulaze u sve dublju krizu, jedan od glavnih izvora sredstava je naplata električne energije

od koje svi ovisimo. Njima nije u interesu da ljudi imaju besplatnu energiju već da je plaćaju onima koji na taj način mogu da vladaju. Stoga je pitanje koliko dugo će ove informacije biti dostupne na internetu. Preporučujemo zato da što više uputstava preuzmete na svoja računala. Tko ima vremena može da pogleda i tajni dosje koji je FBI sačinio prateći lik i djelo ovog genija sve do smrti.

Solarna energija je nedavno promovirana kao alternativa za visoke račune, međutim instalacija i adaptacija, kao i kupovina panela, predstavlja čitavo malo bogatstvo pa je rijetko kome dostupna. Uz skupe solarne panele treba se još i moliti za dovoljan broj sunčanih dana. Alternativno, Teslin generatora ne zahtjeva sunce. I ono što još više zapanjuje je da su Teslini ekološki planovi jednostavni i laki za razumijevanje. Možete doslovno da ih preuzmete sa interneta za svega nekoliko minuta i izgradite uređaj za sljedećih nekoliko dana ili manje. Konačno san Nikole Tesle može biti realiziran. Besplatna struja- dostupna svima, a ne samo njima.

Moderni stil života podrazumijeva sve veću upotrebu energije u svrhu postizanja sve veće učinkovitosti i komfora, pa je upotreba energije svakim danom sve veća. Trenutno se većina energetske potreba čovječanstva namiruje upotrebom vrlo štetnih fosilnih goriva, a u budućnosti će se ta goriva morati zamijeniti čistim izvorima energije u obliku obnovljivih izvora energije ili nuklearne energije. Kao što se iz članka može vidjeti, dostupne energije ima i više nego dovoljno za pokrivanje svih mogućih budućih energetske potreba, samo je potrebno pronaći načine čistog i sigurnog iskorištavanja raznih izvora energije, naravno uz postupno smanjenje utjecaja naftnih lobija koji svakom prilikom miniraju sve izvore energije koje oni finansijski ne kontroliraju. Zbog sve većeg utjecaja na svakodnevni život i kvalitetu života, energija je postala glavni strateški resurs razvijenih država. U povijesti su se razni ratovi pokretali zbog nedostatka vode, nedostatka hrane, otklanjanja izravne opasnosti, iz vjerskih pobuda ili zbog jednostavnog povećanja teritorija. Da bi se održala stabilna opskrba energijom u zadnje vrijeme se pokreću sve više ratova kojima se pokušavaju osvojiti područja bogata energetske resursima, pa tako energetske bogatstvo zapravo nekim državama nanosi puno zla. Najaktualniji primjer je okupacija naftom bogatog Iraka od strane SAD-a u svrhu kontrole nafte. Ta okupacija i povećana potreba zemalja u razvoju ostatku svijeta je donijela znatno povećanje cijena svih naftnih proizvoda što se kasnije posredno odrazilo na cijene gotovo svih proizvoda. Novi i obnovljivi izvori energije će u budućnosti vjerojatno postati primarni izvori energije i time će ratovi za energiju postati prošlost i samim time svijet bi trebao postati mirnije mjesto.

SMARTPHONE

Budućnost bez privatnosti

Piše: Frano Cigić

Pod broj 1, malo da objasnimo što je smartphone uopće, za one koji još ne znaju. Smartphone je vrhunski mobilni telefon, koji kombinira funkcije slične digitalnom asistentu (PDA) i mobilnog telefona. Sadašnji modeli tipično, također služe kao portable media

player i uređaji za slikanje odnosno snimanje, s ekranima na dodir visoke rezolucije, internet pretraživačima koji mogu pristupiti i ispravno prikazati standardne internet stranice, a ne samo one prilagođene za mobilne uređaje, zatim GPS navigaciju, Wi-Fi i mobilni širokopolasni pristup. Izraz smartphone je obično korišten da opiše mobilne telefone s više naprednih računalnih mogućnosti i veće mogućnosti povezivanja, nego današnji obični telefoni, iako razlika može biti nejasna, i ne postoji službeno objašnjenje, što čini razliku između njih. Objašnjenja se također mijenjaju s vremenom, jer mnogi „običajni“ telefoni sada imaju mogućnosti, koje su „smartphone“-i imali u prošlosti. Operativni sustavi koji su zastupljeni u ovim mobilnim uređajima su: Symbian OS, Windows Mobile, iOS, Android, PalmOS.

Mobitel vas spaja sa svijetom, no mogao bi dopustiti drugima uvid u vaš život, bilo da se radi o vašoj obitelji, prijateljima, ženi ili vašem šefu. Još gore od toga, pomoću njega mogu pratiti svaki vaš pokret. Zato je jako važno da na društvenim mrežama ne ostavljate baš svaki podatak iz svoga života, i da putem smartphona koji je uvelike povezan s većinom društvenih mreža ne radite stalno check in jer na taj način ne zadržavate ni trunku privatnosti, o vama se može lako saznati sve što volite, kuda se krećete koji su vaši interesi, hobiji i dr. Davno su prošla vremena kad je najgore što se moglo dogoditi bilo da netko prisluškuje vaše razgovore. Nova generacija mobitela i alata za špijuniranje mobitela nudi puno više. Prisluškivanje je jednostavno. Da biste slušali nečije razgovore, trebate samo instalirati poseban softver na njihov telefon. Instalacija traje dvije minute i omogućit će vam snimanje razgovora i čitanje SMS-ova, a napredniji softver se mogu podesiti tako da automatski javljaju prisluškivaču kad žrtva

bira određeni broj. Svatko tko je u stanju provesti jednostavnu pretragu interneta može pronaći imena ovakvih alata i upute za korištenje. Ovo je tek vrh ledenjaka. Vaš telefon odaje podatke čak i kad ga ne koristite.

U Velikoj Britaniji postoji aplikacija koja dopušta praćenje položaja bilo kojeg mobilnog telefona na karti, sve dok platite neki smiješno mali iznos. Položaj se dobiva pomoću podataka s GSM-tornjeva. Većina aplikacija zahtjeva SMS-potvrde s praćenog telefona, no budući da to traži samo jednom, lako je poslati ga ako žrtva ostavi mobitel bez nadzora na nekoliko minuta. Servis se uskoro planira proširiti na cijeli svijet. Kad ste jednom otkrili gdje je vaša žrtva, zanima vas što

radi tamo. Postoje programi koji pretvaraju mobitel u uređaj za prisluškivanje, čak i dok se on ne koristi za razgovor, a ako vaša žrtva nije stručnjak za mobilnu telefoniju, neće znati da je prisluškuju. Takve aplikacije koriste mikrofona na telefonu i dopuštaju vam da slušate što se zbiva s druge strane ako birate broj žrtve. Njihov mobitel neće zvoniti, a žrtva neće imati pojma što se događa. Mislite da je dovoljno samo obrisati SMS-ove? Koristeći jednostavne uređaje koji čitaju SIM-kartice, bilo tko s fizičkim pristupom vašem telefonu može čitati izbrisane poruke i kontakte. Naravno, imajte na umu da korištenje većine spomenutih aplikacija i uređaja za prisluškivanje nije legalno i da ih se koristi na vlastitu odgovornost.

Kako osigurati svoj telefon od prisluškivanja, odnosno praćenja?

Ovaj zadatak nije lak. Postoje mnogi softveri za detekciju, no jedina 100% pouzdana stvar je odnijeti mobilni telefon pružatelju usluga i zatražiti da ga kompletno izbrisi sve s njega. To će vratiti uređaj na tvorničke postavke i izbrisati bilo kakav skriveni softver. Ponekad postoje suptilni znakovi da vas prisluškuju. Ako ne možete ugasiti mobilni telefon ili on svijetli nakon što ste ga ugasili, moguće je da se na njemu vrti neki sumnjivi softver. Isto vrijedi ako mu ekran svijetli ako ga ne koristite, ili ako čujete čudnu buku dok telefonirate. Nažalost, ne možete učiniti puno po pitanju zaštite telefona od instalacije ovakvog softvera. Pitanje je vremena kad će se pojaviti firewall-i za mobilne telefone, a do tada ne ostavljajte mobilni telefon bez nadzora, koristite netrivijalan PIN, spriječite neovlašteno otključavanje telefona lozinkom i ne prihvaćajte Bluetooth uređaje ako ne znate od koga stižu. Profesionalci za IT sigurnost Adam Lori i Martin Herfurt dokazali su još prije tri godine da Bluetooth tehnologija se može lako „probiti“ i da se sa jednog mobilnog telefona mogu daljinskim putem špijunirati tekstualne poruke na „žrtvinom“ mobilnom, gledati kalendar zakazanih sastanaka ili prisluškivati čitavi razgovori.

Svima nam je poznato da ovakav način prisluškivanja predstavlja aktivno policijsko sredstvo koje se nerijetko upotrebljava za špijuniranje kriminalaca. Uzmimo za primjer njemačku policiju koja koristi daljinsko upravljanje mobilnim telefonima za aktivno prisluškivanje. Policijska manipulacija uređaja ostvaruje fizičkim ili softverskim putem, manipulacijom Bluetooth ili WLAN veza mobilnog telefona, a također se prisluškivanje uređaja vrši i ubacivanjem prislušnog softvera

u SMS poruke, MMS poruke, igrice i tonove za mobilne telefone. U ove svrhe koristi se i posebno razvijen software njemačke tvrtke SecurStar pod nazivom RexSpy koji svaki mobilni pretvara u prislušni uređaj, a čak je moguće prisluškivati i mobilne telefone koji koriste kriptiranu vezu. Sada, sigurnosni stručnjaci upozoravaju na pojavu sve većeg broja špijunskih programa za mobilne telefone koje „obični“ ljudi mogu kupiti preko Interneta. Mobilni spy programi koji se mogu kupiti omogućavaju prisluškivanje razgovora špijuniranih osoba, kao i mogućnost downloadiranja sadržaja sa njihovih mobilnih telefona na svoj telefon ili prijenosni uređaj.

Napomenuti ćemo „Bluetooth Spy Pro-Editon“ koji se pojavio u prodaji na eBay-u i čija cijena iznosi samo nekoliko dolara, a instalira se preko Bluetootha na mobilni telefon „žrtve“. Pomoću ovog „špijuna“ mogu se čitati poruke, špijunirati lista poziva, kao i gledati slike sa žrtvinog mobilnog. Sigurnosni stručnjaci upozoravaju da se ovakvi programi ne

bi smjeli prodavati putem eBay-a. Sa druge strane, eBay šuti kao zaliven, a program je i dalje dostupan za kupovinu. Pored programa koji se putem Bluetooth-a mogu instalirati na vaš mobilni uređaj, problem može nastati i ako se na vaš mobilni telefon instaliraju virusi ili možda profesionalni programi za prisluškivanje, kao što je, na primjer, FlexiSpy. Koliko su ljudi oduševljeni ovakvim programima pokazuju rezultati istraživanja koje je obuhvatilo stanovništvo Velike Britanije. Ovo istraživanje pokazalo je da su Britanci nacija špijuna koji se ne libe da provjeravaju poruke na mobilnim telefonima i elektronsku poštu svojih partnera, snimaju njihove telefonske razgovore, pa čak i da prate voljene osobe pomoću web kamere ili putem satelita. Najomiljeniji vid špijuniranja među Britancima je čitanje krišom poruka koje je partner primio na mobilni telefon. Čak 53 posto ispitanika je reklo da to redovno čini, a pri ispitivanju starosne grupe od 25 do 34, postotak „špijuna“ je čitavih 77 posto. Međutim, ne vuku samo Britanci špijunske gene...

KUPOVINA NA INTERNETU

Piše: Hrvoje Šušak

Zašto, kada kupujemo preko interneta, imamo osjećaj kako kupujemo mačka u vreći? Zašto veliki dio populacije sa naših prostora nema povjerenja u kupnju preko nekoga online servisa? Zašto se ne možemo nikako riješiti tog neugodnog osjećaja sumnje u istinitost i ispravnost onoga što kupujemo?

Ja, osobno, imam samo pozitivna iskustva sa online kupnjom ali još uvijek mi se znoje dlanovi prije nego što preuzmem paket koji sam naručio. Sumnja mi je jednostavno urođena, a izgleda da ta osobina krasi veliku većinu populacije zapadne nam Hercegovine. Ili je možda posrijedi opća neinformiranost pojedinaca koju još više potpiruju poluprovjerene priče o velikim prijevarama putem interneta, o kineskim iPhoneima, o nekih basnoslovnim iznosima poštarina i carina, te stvarima sličnima ovome. Iako sam čuo za takve stvari, moram reći da su to izolirani incidenti koji se vrlo rijetko događaju. Barem kada kupujemo u licenciranim webshopovima. Jer, kada kupujemo od licenciranog prodavača, i njemu i nama je interesu da kupnja prođe u najboljem redu. Nama iz očitog razloga, jer želimo ono što smo naručili, a na kraju krajeva, i platili, a prodavaču zbog reputacije, odnosno ocjene kvalitete transakcije, koju većinu site-ova podržava, i koja nam daje dozu sigurnosti u kupnju. A to nije sve. Ovakvi site-ovi omogućavaju reklamaciju, odnosno vraćanje robe ako s njom nismo zadovoljni ili ako to nije ono što smo naručili. Dakle, sigurnost je zagarantirana a jedini nedostatak je taj da je moguć trošak ponovnog slanja robe pošiljatelju, što se rijetko događa jer ovakve tvrtke osobito paze na ispravnost i točnost poslanih robe. Sve u svemu, sumnja je izgleda neopravdana. Ili možda nije...

Ipak je internet veliko mjesto, a kao takvo, obiluje svakakvim karakteristikama, od kojih mnogobrojni nisu dobronamjerni i nemaju obostrano zadovoljstvo na umu. Iako je isti princip kupnje, privatni prodavatelji znače signifikantno veći rizik pri kupnji, te su vrlo češće prijave kada se kupuje od privatnih osoba. Kako bi izbjegli sve te nesuglasice i probleme, malo informiraniji rezidenti virtualnog prostora daju ovih 10 savjeta kako izbjeći prijevaru pri kupnji preko interneta:

1. Provjerite reputaciju prodavatelja: Vrlo jednostavno je provjeriti jer većina site-ova nudi uvid u profil prodavatelja.
2. Pročitajte uvjete prodaje, mogućnost dostave i povrata proizvoda: Nije to sve tako bajno kako u oglasu piše, dvaput pročitajte i provjerite po forumima, to će potrajati par minuta, a može vas spasiti od klasične prijevare.
3. Plaćajte pouzećem, a ne unaprijed, ljudima koje ne poznajete: Na internetu smo svi neznanci, a mnogo lopova samo čeka svoju priliku, stoga plaćajte tek kad vidite ono što ste naručili.

4. Uvijek plaćajte novcem, a ne robnom razmjenom: Ovo je obično znak da vam netko želi uvaliti nekakvu pokvarenu ili na neki drugi način nepoželjnu robu. Ne nasjedajte, osim ako ste u mogućnosti prije kupnje provjeriti ono što kupujete.
5. Usporedite cijene. Ne nasjedajte na nevjerojatne ponude: Mala je vjerojatnost da ste dobili na nekoj nagradnoj igri, a još manja da je nekome dosadio najnoviji model nekog super naprednog pametnog telefona nakon samo tjedan dana korištenja. Budite skeptični prema ovakvim ponudama.
6. Provjerite osobne podatke prodavatelja: Danas nije teško pronaći bilo koga na svijetu, tu su društvene mreže i sto drugih servisa koji vam bez ikakvih problema omogućuju da nekoga pronađete i provjerite sve o njemu.

7. Informirajte se o karakteristikama proizvoda: Da bi izbjegli bilo kakve prepirke i nesuglasice, unaprijed provjerite karakteristike željenog proizvoda, kao što su performanse, boja, rok trajanja i stvari slične tome da se ne bi neugodno iznenadili kada otvorite paket.

8. Pitajte za račun, garanciju i mogućnost servisa: Iako ova navika prilikom kupnje nije baš ukorijenjena u svijesti naše potrošačke populacije, ipak se potrudite upitati ove tri stvari jer vam mogu puno pomoći i prije same kupnje jer odmah možete znati koliko je prodavatelj vjerodostojan, odnosno kako posluje, s kim surađuje i ostale informacije koje ga profiliraju kao poštenog i vjerodostojnog trgovca.

9. Zaštitite osobne podatke: Pazite kome dajete osobne podatke i, što je još važnije, podatke sa kreditne kartice. Ukoliko kupujete pomoću kreditne kartice, njezin broj ni pod kojim uvjetima ne šalžite emailom ili Bože sačuvaj, izgovarajte telefonom, a osobne podatke čuvajte na sigurnom mjestu, dakle ni njih ne šalžite ni pod razno! Nijedan site za online kupnju neće direktno tražiti podatke od vas, a kada dođe vrijeme za transakciju, tada ćete unijeti podatke na za to predviđena mjesta.

10. Informirajte se o pravilima kupovine iz inozemstva: Zadnje, ali i ne najmanje važno, pravilo je informiranje o uvjetima kupnje, a tu spada cijena dostave, razne trošarine prilikom prelaska državnih granica i mnogobrojne carine koje se lijepe jedna na drugu. Iako prilikom kupnje piše jedna cijena onoga što želimo kupiti, u većini slučajeva se akumulira još otprilike 20% dodatnog troška od ukupne cijene, zbog različitih poreznih stopa na taj proizvod ili kojekakvih različitosti u oporezivanju stranih zemalja.

Sad, kad je sve ovo napisano, svjestan sam da će mnogi od vas pomisliti kako je ta online kupnja samo jedan veliki paravan za svjetski ruski rulet kupovanja, kako je samo pitanje vremena kada će vas opljačkati. No, gledajte dalje od skeptične, cinične fasade gdje ćete vidjeti svijet fantastičnih prilika do kojih je moguće doći uz mrvicu opreznosti i zdravorazumskog razmišljanja. Upamtite bit ovih savjeta i u prilici ste doći do stvari koje su vam se prije činile tako daleko. Uz ovakav način kupnje, svijet vam je na dlanu...

KAMO IDU MOBITELI ? NAKON SMRTI

Piše: Hrvoje Šušak

Gdje odlaze male elektroničke stvarčice, koje nam ponekad život znače, nakon što im prođe njihov životni vijek? To pitanje rijetki postavljaju, a još rjeđi znaju odgovor na njega. Ne, ti maleni uređaji ne idu u raj za mobi-

tele, već idu kod kupaca elektroničkog otpada. Tamo ih se rastavlja na dijelove i koristi se ono što se ponovo može iskoristiti. U samim počecima razvoja mobilne tehnologije nije se previše znalo o samoj internoj arhitekturi mobilnih uređaja te je sam uređaj shvaćen kao potrošna roba koja se ne može ponovo koristiti. To je bila velika zabluda. Nakon određenog vremena, pojedinci su se počeli pitati zašto uopće postoje kupci mobilnog otpada, ako su ti uređaji potrošna roba koja se više ne može iskoristiti, a još više je bilo čudno zašto ih ima u tako velikom broju. No, ubrzo im je bilo jasno zašto ih ima toliko i zašto tako dobro posluju. Zahvaljujući eksponencijalnom rastu proizvodnje mobilnih uređaja, otpada je bilo sve više i više, a samim time i više posla za spomenute kupce.

Sad se sigurno pitate za što se može iskoristiti stari mobitel, kad nije koristio ni vlasniku koji ga je i bacio u otpad? Odgovor na to pitanje će iznenaditi mnoge. Radi se, dakle, o zlatu! Jednom od najcjenjenijih metala od početaka ljudske civilizacije. Ljudi najčešće ostanu bez riječi kad čuju da su bacili zlato u smeće. No, ne bacamo samo zlato u smeće. Tu se nalaze još i srebro, bakar, pa čak i paladij, čija cijena doseže do 545 \$ za uncu, što je otprilike 31 gram. To je otprilike 17,580 \$ za kilogram. Iako su svi ovi plemeniti metali vrijedni, glavna uloga u cijeloj priči ipak pripada zlatu, čija se cijena kreće oko 1,600 \$ za uncu, što kilogram zlata čini vrijednim oko 51,000 \$, koji dolar gore-dolje. Sad vam je sigurno drago što ste bacili mobitel u smeće ili ga dali nekom mlađem ukućaninu da se s njim igra. E sad, da se vratimo na mobitele i koliko oni vrijede jer pretpostavljam da je većina bacila bar jedan mobitel u smeće te da vas sve zanima koliko ste novaca izgubili u nepovrat. Pa,

U pogonu recikliraju između 10,000 i 20,000 mobitela, što u konačnici iznosi preko 150,000\$ godišnje zarade od prodaje zlata na burzi

recimo to ovako. Da ste bacili tonu starih mobitela, bacili bi trideset puta više zlata nego da ste bacili tonu zlatne rudače. U toni zlatne rudače se nalazi prosječno 0.18 unci ili 5 grama čistog zlata, dok se u toni odbačenih mobitela nalazi čak 5.3 unci ili 150 grama čistog zlata. Znam da nitko od nas nije bacio tonu mobitela, što bi bilo otprilike 10,000 mobitela, niti će ikad baciti toliko, ali ipak je nemoguće primijetiti da se negdje između ovih redaka nalazi izvrsna poslovna prilika. I to više nije nova vijest, borba za svaki pojedini mobitel se vodi između proizvođača mobilne tehnologije i zlatara s globalnog tržišta, a sve iz jednog jednostavnog razloga. Samo je 10-20% proizvedenih mobitela reciklirano, dok se ostatak krije po divljim deponijama, ladicama i kutijama na ormaru, što čini svaki pojedini mobitel važnim. Ako je ovo nekoga

zaintrigiralo i misli da može skupiti tonu mobitela, te se tako brzo obogatiti, mogu mu samo reći da nije prvi koji će to pokušati. To su među prvima uvidjeli pedantni i radišni Japanci, koji već neko vrijeme imaju pogon za reciklažu starih mobitela. U tom pogonu mjesečno recikliraju između 10,000 i 20,000 mobitela, što je od 150 do 300 grama čistog zlata, a godišnja reciklaža bi mogla rezultirati dobivanjem preko 3 kilograma čistog zlata, što u konačnici iznosi preko 150,000\$ zarade od prodaje zlata na burzi. Tvrtka slična ovoj, sa sjedištem u Tokyuu, uspijeva istopiti 7,000 unci čistog zlata mjesečno, takozvanim cell mining-om i ekstrakcijom. Na samom kraju, ako ikad ubuduće budete imali namjeru baciti stari mobitel u smeće, razmislite ponovno. Ili ga ostavite nama u uredništvo. Mi ćemo ga rado uzeti!

AFFERA SPOTTED

Piše: Irena Vujica

Svi koji imaju fejs već su vidjeli. Najnovija atrakcija koja se pojavila na internetu zove se spotted. I to spotted: studentski centar, spotted najpoznatijih klubova u gradu, spotted čak i u jednoj filetari u kojoj svi rado jedemo. Što je dakle, spotted? Eh sjećate se onih vremena kad vidite nekoga i baš vam se, ono baš, sviđi na prvi pogled, a ne znate ga i mislite kako ga vjerojatno više nikada nećete vidjeti, a i ako ga vidite što biste mu/joj rekli? Hello, vidjela/vidio sam te neki dan i baš, ono baš, si mi se svidio/svidjela? E tu upada spotted. Nema više neprospavanih noći, stigao je novi dr.Love. Spotted bi u laičkom prijevodu značilo nešto kao označen, viđen. Preko ovakvih stranica (uglavnom rasprostranjenih po fejsbuku) možete anonimno pisati o ljudima koje ne poznajete, a koje želite upoznati, a uglavnom se nalaze u okvirima "spotted lokaliteta". Komentari mogu biti svih vrsta, od onih koji doista traže nekoga anonimno pa daju fizičke opise, ili slabašne informacije na temelju kojih im drugi mogu pomoći u pronalasku nekoga tako da im jednostavno napišu ime i prezime te osobe i "anonimusi" se vrlo brzo pronalaze na fejsu. Komentari također mogu biti više zafkantske prirode, gdje se ismijava nečija sklonost alkoholu, potrošnji, uglavnom sve i svašta.

U početku je sve bilo na razini studentskih knjižnica, i to većinom u Velikoj Britaniji, gdje se spotted koristi ne samo kao Amorova strelica, nego i za dobivanje informacija o poznatim mjestima zanimljivim za studente unutar pojedinih sveučilišta, za razmjenu informacija o novim događajima i sl. Spotted je vrlo brzo prerastao u eurofobiju. Kod nas su se pojavile raznovrsne varijacije, od spotteda u studentskim domovima, na fakultetima, kafićima i klubovima gdje se objavljuju i fotografije i tako povezuju neznanci. Mnogi studenti smatraju kako je sve to bezazlena šala, svi koji se tu okupljaju su anonimni sudionici, no što je s onima čije se fotografije objavljuju? Njima to naime više zvuči kao narušavanje privatnosti. Zašto bi netko objavljivao vaše fotografije bez vašeg znanja, pa čak i ako bi vam to, po prirodi stvari, trebalo laskati? Tako su u Velikoj Britaniji ubrzo nastale i nove tzv. stopped stranice koje se protiv standardnim spottedovcima. Naime, spotted se optužuje za diskriminaciju ženskog spola, netraženi publicitet, nedozvoljeno eksponiranje i sl. Neki smatraju kako onima koji se pojavljuju na spotted stranicama prijete i negativan marketing u traženju posla jer u novijem vremenu, poslodavci traže sve više i više informacija o potencijalnim zaposlenicima, baš putem socijalnih mreža. Zbog toga su se na nekim sveučilištima i ugasile spotted

Neki smatraju kako onima koji se pojavljuju na spotted stranicama prijete i negativan marketing u traženju posla jer u novijem vremenu, poslodavci traže sve više i više informacija o potencijalnim zaposlenicima, baš putem socijalnih mreža

stranice. Neke su se pak ogradile obećavajući kako će svaki post koji ima insinucije na diskriminaciju ili zle namjere prema bilo kome biti automatski uklonjen.

A kao i u svemu, u našoj zemlji se spotted uglavnom svodi na zezanciju. Spotted je postao tolika senzacija da se sad jednostavno možete zapitati «a tko je ta osoba koja je viđena tu i tu» i odmah vam se javlja hrpa ljudi s objašnjenjima jer svi su se već učlanili, svi već znaju za to. Fascinantno je kako nešto tako nesignifikantno može postati tako veliko, jer enormna je brzina kojom se vijest o spottedu počela širiti našim fakultetskim hodnicima, pa i odajama kafića, stanova, domova, filetara (sva prava o uporabi izmišljenog naziva «filetare» pridržana). Mišljenja studenata na našem fakultetu također su podijeljena (nedavno smo i mi dobili svoj Spotted: Ekonomski fakultet Mostar). Neki smatraju kako je to odlično za sklapanje novih poznanstava, a neki se žale na narušavanje privatnosti. Ipak, svi sa smiješkom dočekuju svakodnevni pregled spotted stranica. Kao i svaka nova pojava, spotted se razvio s dobrim i lošim stranama. To što se nekome neće svidjeti kako izgleda na fotografiji na kojoj ga drugi komentiraju, razumljivo je i trebao bi postojati mehanizam koji će takve probleme rješavati po kratkom postupku. No ako postoji stotinu drugih ljudi kojima je spotted tek razbibriga od učenja, čemu je gasiti? Odajmo mu počast što je zainteresirao toliko ljudi odjednom. Nije nužno suditi uvijek loše o svemu novom. Eto, još ima ljudi koji se žele upoznati, žele zaljubiti. U svijetu u kojem roboti krađu mjesta ljudima, životinje postaju previše, a ljudi nedovoljno zaštićeni, u svijetu droge, kriminala, nepravde, mita, korupcije, ima još ljudi koji žele propagirati ljubav, a ne mržnju. Zato u realnim marginama, zašto ne? Studente se uvijek optužuje za pasivnost, za ignoranost, za «! don't care attitude». Pa ako se na bilo koji način poželim istaći, započeti nešto novo, zašto ne? Živio spotted! Živjela ljubav!

NAJVEĆA SVEUČILIŠTA NA SVIJETU

Najveće svjetsko sveučilište se nalazi u Indiji, a broji golemih dva milijuna studenata koji su razmješteni u 2 300 centara. Među top deset tri su američka i nijedno europsko sveučilište. Čast Starog kontinenta brani privatni univerzitet Spiru Haret u Bukureštu koji s 312 tisuća studenata zauzima 19. mjesto na listi.

Obrazovna politika u Europi je takva da se fokus stavlja na kvalitetu te se izbjegavaju mastodontske sveučilišne tvorevine koje se zbog glomaznosti smatraju neefikasnim i skupima. U Indiji, Pakistanu i Turskoj vode se drugačijom logikom te se pokušava iz brojnosti studenata crpiti kvalitetu. Zastrašujuće velike brojke najvećih sveučilišta svijeta uglavnom se mogu zahvaliti studentima koji se obrazuju putem interneta, ali i mnogoljudnosti država u kojima se nalaze. Svjetski vrh već duže vrijeme drži indijsko sveučilište Indira Gandhi sa sjedištem u New Delhiju, a brojka koja prema collegestats.org doseže 2 milijuna studenata raspoređenih u 2 300 centara je gotovo nezamisliva iz europske perspektive. Sa masovnošću arapskih i južnoazijskih sveučilišta se u svijetu jedino mogu nositi Amerikanci. Među deset najvećih našla su se tri sveučilišta iz SAD-a i to tek od nedavno, odnosno otkad su drastično povećali broj studenata koji se obrazuju putem interneta. Europsku čast, ukoliko u obzir ne uzmemo turske sustave, brani univerzitet Spiru Haret u Bukureštu koji zauzima 21. mjesto na listi portala ranker.com. Zanimljivo je da je Spiru Haret privatno sveučilište i s 312 tisuća studenata je drugo najveće na svijetu tog tipa. Na listi se još našao i University of London koji je svrstan na 39. mjesto. Najveće hrvatsko sveučilište, ono u Zagrebu, sa svojih 50-ak tisuća studenata nije ni blizu ulasku na listu.

10. Ramkhamhaeng University - Tajland (431 tisuća studenata)

Na desatom mjestu se našlo sveučilište Ramkhamhaeng sa sjedištem u Bangkoku. Jedno je od dva otvorena univerziteta na Tajlandu i ima dosta razvijen program studiranja na engleskom jeziku što ga čini privlačnim studentima iz drugih država. U svome sklopu ima dva golemo studentska kampusa, a edukacijski smjerovi su posloženi tako da za njih pokazuje i

urbano i ruralno stanovništvo.

9. Dr. B. R. Ambedkar Open University - Indija (450 tisuća studenata)

Sjedište ovog sveučilišta je u Hyderbadu u Indiji, a ime Dr. B. R. Ambedkar nosi od 1991. godine. Brojnosti studenata koji ga pohađaju pridonosi činjenica da je u sklopu sveučilišta mreža od čak 117 fakulteta razmještenih diljem pokrajne, a odabir programa i trajanja obrazovanja je vrlo fleksibilan što je jedan od razloga popularnosti ove obrazovne institucije.

8. California State University - SAD (preko 450 tisuća studenata)

Kalifornijsko sveučilište je jedno od najvećih i najpristupačnijih u SAD-u. Diljem savezne države razgranata su čak 23 kampusa koji su praktički gradici za sebe sa svim ekonomskim i društvenim sadržajima potrebnim za studentski život. Usprkos golemom utjecaju koje ima na društvo, CSU se suočava s velikim financijskim problemima te su najavljena rezanja broja studenata.

7. State University of New York - SAD (465 tisuća studenata)

SUNY je sustav javnih obrazovnih institucija koji svoje ustanove ima diljem države New York. Djelovanje podijeljeno na četiri dijela - tehnološki, društveni, medicinski i javni. Svaki od tih dijelova ima sjedište na drugom mjestu, a najveći kampusi su u Buffalu, Albanyju i New Yorku.

6. University System of Ohio - SAD (478 tisuća studenata)

Kao što mu i samo ime kaže riječ je o svojevrsnom studijskom sustavu, a čini ga 37 fakulteta i 24 strukovna kampusa s tisućama zaposlenih. Cilj ovog najvećeg američkog sveučilišta je uz daljnji rast poboljšati i kvalitetu studija te svojim djelovanjem pridonijeti ekonomskom rastu države Ohio. USO je jedini sjevernoamerički univerzitet koji se već godinama nalazi na listi najvećih na svijetu.

5. Anadolu University - Turska (884 tisuće studenata)

Ovo tursko sveučilište u svome sastavu ima tri programa učenja na daljinu, devet instituta, 23 istraživačka centra i 11 učilišta. Anadolu University poseban naglasak stavlja na razvoj studija tehnologije, a intenzivno se radi i na studijskim programima na engleskom jeziku. Najveće je tursko sveučilište, a prema najavama planira se i daljnje širenje.

4. Bangladesh National University - Bangladeš (1 milijun studenata)

Sveučilište nudi nekoliko stupnjeva obrazovanja na više od 1 600 fakulteta diljem zemlje umreženih u sustav BNU-a. Očekivano, ovo sveučilište je zamašnjak gospodarstva Bangladeša, a proširenju teži putem razvoja novih tehnologija, izgradnjom infrastrukture te privlačenjem domaćih, ali i stranih studenata iz raznih dijelova Azije.

3. Islamic Azad University - Iran (1,3 milijuna studenata)

Islamic Azad University je golemi lanac privatnih učilišta i fakulteta te je privatno sveučilište s najvećim brojem studenata na svijetu. Ima sjedište u Teheranu, a osim studijskih programa koji obuhvaćaju sve nivoe do magistarskog i doktorskog u svome sastavu ima i najveću knjižnicu u Iranu te novinsku agenciju.

2. Allama Iqbal Open University - Pakistan (1,9 milijuna studenata)

Sa sjedištem u Islamabadu ovo pakistansko sveučilište je drugo najveće na svijetu. Riječ je o nepreglednoj mreži regionalnih centara diljem Pakistana. Pohađaju ga studenti iz cijele države, ali gravitiraju mu i brojni stranci uglavnom s Bliskog istoka u potrazi za diplomama. U brojnim fakultetskim centrima nude se programi od onih osnovnih pa sve do doktorskih. S obzirom na antagonizam između Pakistana i Indije predstavnici AIQU - a planiraju daljnje proširenje kako bi uhvatili svjetski primat koji za sada drže njihovi mrski susjedi.

1. Indira Gandhi National Open University - Indija (više od 2 milijuna studenata)

Već dugi niz godina Sveučilište Indire Gandhi sa sjedištem u New Delhiju drži svjetski primat. Ova golemo brojka se može sagledati iz dva dijela, klasično studiranje te obrazovanje na daljinu. Upravo ovo drugo jako je razvijeno u Indiji i čini razliku u odnosu na konkurenciju. No čak i bez tog programa IGNOU od 1985. kada je otvoreno ima zastrašujuće razmjere. Proteže se diljem 35 indijskih saveznih država, a nastava se odvija u više od 2 300 centara.

DOM ILI STAN?

Piše: Irena Vujica

I sad kad prolazim aleju sjećanja na sve značajne trenutke u životu do sad, uvijek mi ostaje taj prvi dan kad sam kročila u studentski svijet. Potraga za zgradom fakulteta, oglasi i traženje doma ili stana, neutješna mama jer joj dijete iz provincije odlazi u veliki grad, ponosni otac koji ponavlja neprestano: "Samo ostani takva kakva jesi" i sestra koja je to sve već doživjela pa te neprestano ismijava. Vučemo kofere, ogromne jastuke i znakove upitnika nad glavama. Svi smo to prošli, a nekima to tek slijedi. Za olakšavanje tog tereta na pitanja o tome kako je to živjeti studentskim životom i za koju se opciju između studentskih domova i stanova odlučiti odgovore daju studenti Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru.

1. Gdje kao student trenutno živite?

Jelena: Živim u Studentskom centru Mostar.

Danijel: U stanu.

Monika: Živim u studentskom domu u Mostaru.

Ivan: U stanu s četiri cimera.

2. Kolika je udaljenost od vašeg mjesta prebivališta do mjesta boravišta?

Jelena: 80 kilometara.

Danijel: Oko 100 km.

Monika: Udaljenost je negdje oko 32 km.

Ivan: 90-100 km.

3. Koliko često idete kući?

Jelena: Jednom ili dva puta mjesečno, ovisi o količini obveza koje imam u Mostaru.

Danijel: Jednom u dva mjeseca.

Monika: Kući idem skoro svaki vikend, ovisno o tome imam li puno učenja. U tom slučaju ostanem ovdje jer mi je nekako lakše učiti u domu. Kući mi uvijek netko ili nešto odvlači pažnju.

4. Što mislite o Vašem trenutnom smještaju?

Danijel: Zadovoljan sam.

Monika: O trenutnom smještaju sve najbolje, nemam nikakvih primjedbi (samo neka cijena smještaja ostane ista).

Ivan: Zadovoljan sam. Imamo dobar stan i

dobrog gazdu. Kako je ponuda studenata velika, iznajmiti stan na ovim povoljnijim lokacijama nije problem, s tim da sam se susreo s dosta onih koji se neće libiti iskoristiti situaciju malo više u svoju korist kad se radi o plaćanjima.

5. Koliki su Vaši prosječni mjesečni troškovi?

Jelena: Smještaj i hrana 145 KM plus oko 200 KM džeparca, dakle sveukupno 345 KM, bez troškova fakulteta.

Monika: Prosječno mjesečni troškovi, uključujući stanarinu za dom iznose, pa mogu reći, oko 250 KM, nekad više, nekad manje.

Ivan: Negdje oko 400-450 KM. Od toga negdje polovica otpada na režije. Troškovi su najveća razlika između smještaja u stanu i studentskom domu. Isprobao sam oboje i iako na kraju ovo oboje dođe na slične brojeve što se tiče potrošnje velika je razlika u onom

osnovnom djelu. Ovamo struja, voda, smeće, hrana za čitav tjedan pojedu veći dio tjednog džeparca. Sve stvari o kojima u studentskom domu nikad nisam ni razmišljao.

6. Financirate li se sami ili uz neki vid pomoći (stipendije, roditelji, sponzori, navedite...)?

Jelena: Financiraju me roditelji, uz to primam općinsku stipendiju, koja redovito kasni.

Danijel: Roditelji.

Monika: Uglavnom me financiraju roditelji (uz podršku nekih članova rodbine) i jednom sam dobila jednokratnu stipendiju.

7. Na što ste najviše obraćali pažnju prilikom pronalaska studentskog smještaja (npr. troškovi smještaja, blizina Sveučilištu, hrana, grijanje, udobnost i sl.)?

Danijel: Pristup internetu (Smijeh.).

THAT'S THE QUESTION NOW!

Monika: Prvenstveno troškovi smještaja. Naravno kako su i ostali uvjeti važni, ali ipak su mi presudni troškovi smještaja, za ostalo bih se nekako snašla.

Ivan: Na niže troškove smještaja i to da nije previše udaljen od Sveučilišta.

8. Imate li problema s učenjem u Vašem trenutnom studentskom smještaju?

Jelena: Nemam problema s učenjem, imamo učionice, a često učim i u sobi.

Danijel: Nemam, super mi je ovako.

Ivan: Nemam. Na kraju mi se nije pokazalo značajnim za učenje to živim li u stanu ili u domu. Ostao sam na nekoj istoj razini što se ovog tiče.

9. Odgovara li Vam više živjeti s cimerima/ cimericama ili sami?

Jelena: Život s jednom (pomno odabranom) cimericom je idealna opcija.

Danijel: Više mi odgovara živjeti sam.

Monika: Ne volim samoću pa radije biram opciju - život s cimericama, koje su btw odlične.

Ivan: Više mi odgovara život s cimerima.

10. Biste li se mijenjali s nekim tko živi u domu/stanu?

Jelena: Ne bih. Izabrala sam ono što mi najbolje odgovara. Život u domu ima previše svojih čari da bih ga mijenjala s bilo čim drugim.

Danijel: Ne.

Monika: Ne bih se mijenjala s nekim tko živi u stanu jer mi je u domu super i imam sve pogodnosti uz umjerene troškove.

Ivan: Ne. Zadovoljan sam trenutnim smještajem.

Jasno je kako i jedna i druga opcija imaju svoje prednosti i nedostatke. Osobno imam mnogo prijatelja i kolega koji uživaju život u stanu i ne bi se nikada mijenjali sa mnom. S druge strane, kao stanovnik u studentskom domu, uživam svaki dan u čarima studentskog života. Kava s kolegicama, dostupnost informacija, doručak, ručak, večera koje ne moram sama praviti, zgureno mnoštvo u malim prostorijama, dočekivanje jutra uz

gitaru nepoznatih počinitelja, lupkanje štikli u 5 ujutro prednosti su kojih se ne bih rado odrekla. Nisam baš tip od samoće, a što se tiče učenja, mada sam voljela pričati sama sa sobom dok ponavljam za ispite, navikla sam se učiti u tišini. Kad me uhvati nostalgija, jednostavno otjeram cimericu na svjež zrak. Šalu na stranu, čini se, kako naposljetku, svatko bira ono što mu, kao individui, najviše odgovara. A nije li baš ta samostalnost ono što nas sve ujedinjuje? Koji god oblik smještaja odaberemo, širimmo krila i odlazimo. Većina nas se po prvi put susreće s nečim dalekim, neočekivanim. Produbljujemo znanja. Istražujemo prometnice. Pomičemo granice. Upoznajemo prijatelje. Kreiramo uspomene. Postajemo ljudi. Otkrivamo nove obzore i graviramo vlastite pečate u svijetu. S balkona stana ili doma, osjećaj je jedinstven.

Pogledajte, Poslušajte, Pročitajte!

Pišu: Antonijo Marijanović
Marko Delić

DIDO-GIRL WHO GOT AWAY

INakon poduzetog izostanka sa scene ova britanska pjevačica odlučila nas je počastiti sa još jednim albumom naziva „Girl who got away“, kojim je doslovce opisala svoj izostanak. Veliku popularnost koju je imala početkom 2000-ih, zamijenila je navodno sretnim obiteljskim životom. Album nije neka velika revolucija, ništa više od očekivanog. Album otvara već dobro poznata 'No Freedom', koja je poslužila kao najavni singl. Pjesme su i dalje lagane, pomalo melankolične, pračene s njezinom specifičnom bojom glasa koja podsjeća na glas pjevačice „Cranberries“. Album ima malo više elektronskog zvuka za razliku od prijašnjih što se posebno osjeti u pjesme „Blackbird“. Izgleda da se Dido nije previše trudila da pridobije neke nove obožavatelje, no oni koji to već jesu neće biti razočarani. Bili obožavatelj ili ne, novi je album, što je najbitnije, slušljiv i ugodan uhu.

BON JOVI-WHAT ABOUT NOW

Bon Jovi, „brend“ star već 30 godina donosi nam novi album, točnije njihov 12-i studijski album. Album su najavila dva singla, „Because we can“ te naslovna skladba albuma, „What about now“. Album sadrži 12 novih pjesama koje potvrđuju da Bon Jovi neće odustati od provjerene i dobitne formule koja glasi: malo žestine, malo visoko izražene senzibilitnosti, ali ipak nije ni blizu hitovima iz 80-tih i 90-tih. „What about now“ je lagani melodični pop-rock album s nešto manje dinamike i brzih pjesama, a s više atmosferičnosti. Vokali su oduvijek bili jača strana Bon Jovi benda, no frontman u zadnje vrijeme ne može jednostavno i efektno otpjevati visoke tonove kao što je mogao prije pa se tako pjesme na novom albumu kreću u prihvatljivoj vokalnoj zoni. Osobno, nisam neki preveliki fan Bon Jovia, ali morat ću stati na njegovu stranu zbog onih koji govore da vole pravu rock glazbu, a ne Bon Jovia dok ti isti znaju otpjevati sve njegove hitove od početka do kraja.

THOMPSON-ORA ET LABORA

Izašao nam je napokon i taj sedmi studijski album M. P. Thompsona - Ora et labora, što bi značilo „moli i radi“. Što reći o albumu? U pjesmama opet jašu hrvatski kraljevi, ratnici svjetla, lete sokolovi, uzdiže se Bog i svi se oni bore protiv šišmiša, ljevičara, jugokomunista, partije koja je opet na vlasti. Uglavnom, ništa novo. Ja osobno nemam ništa protiv Thompsona, ali moram priznat da je malo razočarao sa ovim albumom. Nekad prije je bolje znao uklopiti zvukove električnih gitara i etno instrumentata, što je po meni dobra kombinacija. Iz cijelog albuma izdvojio bih jednu pjesmu, a to je: „ Samo je ljubav tajna dvaju svijetova“. Lagana ljubavna pjesma, sa malo žešćim krajem, lijepih stihova i melodije koja zaslužuje pohvalu. Možda bi Thompson mogao početi snimati malo više takvih pjesama, a malo manje „jurišnih“. Thompson je ostao vjeran svom stilu i tematici, ima svoju publiku na kojoj mu zavide svi izvođači sa ovih prostora, zato za kraj mogu samo reći „ko voli nek' izvoli“.

THE HUNT (JAKTEN)

Jedna obična laž može uništiti život nedužnog čovjeka, pouka je koju izvlači ovaj film. Originalno „Jagten“, ili po naški „Lovina“, danski je film koji dira u omraženo osjetljivu tematiku današnjice – pedofiliju. No krenimo redom. Lukas, odgajatelj u vrtiću, je preživio težak razvod gdje je njegova bivša žena dobila skrbništvo nad skoro odraslim djetetom. I nakon nekog vremena, kako to obično biva, stao je na noge. Ima stalan posao, društvo s kojima se provede poslije lova i popije koju, češće viđa svog sina, djeca u vrtiću ga vole, a kao bonus upoznao je zgodnu ženu s kojom flertuje. S druge strane imamo Klaru, dijete njegovog najboljeg prijatelja, s velikom bujnom maštom. Često zna odlutati od kuće, pa ju Lukas kao odgajatelj vraća. Zbog toga ga Klara obožava i odlučuje mu pokloniti srce koje je napravila i... poljubiti! Lukas, kao i svaki drugi normalni odgajatelj, objašnjava joj kako to nije uredu. Djevojčica, ljuta što je odbijena, odlučuje slagati te prijaviti Lukasa kod upraviteljice za djelo koja bi mu u potpunosti uništilo integritet... i život. „Lovina“ je umjetničko filmsko ostvarenje koje u dva sata trajanja prolazi kroz mnoštvo ljudskih emocija. Tijekom film će vas prožimati nelagoda, gađenje, srdžba, bijes, sažaljenje... Isprava omaleno idilično mjesto se ubrzo pretvara u nabujalu zajednicu željnu linča i osvete, odnosno ljudske lovine. Užas ovog dešavanja je bolno realan, a izlaza gotovo da i nema. A u najboljem slučaju, život će mu biti „samo“ obilježen. Što se glumaca tiče, Mads Mikkelsen utjelovljuje Lukasa. Iako je već poznat široj javnosti u filmovima poput Casino Royale, King Arthur i Clash of the Titans gdje glumi negativce ili nasilnike, ovdje je briljantan u ulozu koja je potpuna suprotnost glumačkim prezentacijama navedenih filmova. A i ostatak (nepoznatog) glumačkog kadra u filmu je vrlo dobar. Film je težak, i provokativno udara u emocije gledatelja, postavljajući pitanja na koje ni psiholog nema jednostavne odgovore. Ali, ako ništa, natjerat će vas da dobro razmislite prije nego osudite nekoga. Na kraju možemo samo preporučiti film. Ovakvo slojevito, ali pritom odlično ostvarenje nismo odavno gledali.

THE PLACE BEYOND THE PINES

Film nas baca u američku provinciju s radnjom otegnutom od nekih petnaestak godina. Naravno, podijeljenu na više dijelova koji se međusobno isprepliću i čine zaokruženu cjelinu. Na početku pratimo Lukea (Ryan Gosling), samozatajnog momka koji sa svojim kaskaderskim vratolomijama na motoru putuje od grada do grada, s cirkusom, ne bi li zabavio, ili bolje reći zadivio publiku i tako zaradio koji dolar. I prilikom posjeta jednog malog gradića posjećuje Rominu (Eva Mendes), djevojku s kojom je bio prije... pa dovoljno dugo da ga iznenadi s djetetom, i to njegovim! I s novim mužem. Iako biva odbijen, Luke je uporan u svojoj nakani da se „popravi“, sredi svoj boemski život i uvjeri svoju ljubav da može osigurati egzistenciju obitelji. A to planira učiniti pljačkajući banke. S druge strane imamo Averyja (Bradley Cooper), rookie policajca koji spletom (nesretnih) okolnosti postaje heroj, simbol gradića, strah i trepet za kriminalce. Ali njegov herojski čin je, naravno, fasada za javnost, jer je način na koji je došao do njega poprilično mutan. Kao i način na koji nastoji napredovati u karijeri. Jer korumpirana sredina gdje su korumpirane aktivnosti svakodnevnica, zahtjeva i korumpirane šerife kako bi se ta korupcija nastavila. A, to će im Avery u nastavku filma i pružiti. Na poslijetku, film nas baca desetljeće i po' unaprijed. „Grijesi očeva“ glasi prijevod ovog filma na hrvatski, a radnja sada prati sinove od Lukea i Averyja. Možda je već klišejasto i predvidivo, ali i ovaj film prati nit u kojem neobična ili bolje reći nepovoljna obiteljska situacija iziskuje problematičnu i delikventnu djecu. Obojica sinova pate od droge, te su pesimistično osuđena na propast. A kraj filma nam sugerira kako se ranije brzoplete odluke mogu kobno odraziti, ne samo na sadašnjost, već na budućnost i buduće generacije, što su nam sinovi u ovom filmu najbolje prezentirali. No nećemo više spojlati. Film, na pesimističan način, prikazuje američku provinciju kao nekakvu crnu svemirsku rupu koja bez ikakve pošteđe siše sve dobro iz društva, gdje vlada patrijarhalan svijet u kojem su žene samo za kuhinje i rađanja, a muškarci su ti koji odgajaju sinove. Gluma je na nivou, Gosling je više manje

ponovio ulogu iz odličnog Drivea (2011), a Cooper je taj koji se idealno snašao u ulozu dobronjake koji se polako srozava na nivo onih koje je do sada spremao u ćelije. Pravi „breaking bad“ rekli bismo. Radnja je možda dugačka, puna nepotrebnih scena, ali su one audio-vizualno odlične i pomalo deprimirajuće dočaravaju utopiju tog društva. Na kraju, možemo reći kako film teži žanru koji bismo nazvali „epski“, a donekle je i uspio u tome. Dugo će se pričati o njemu. Pogledati svakako.

THE GREAT GATSBY

Nova ekranizacija poznatog romana Francisa Scotta Fitzgeralda je konačno stigla na velika platna. Dugo očekivani film je prije izlaska stvorio nevjerovatan hype zahvaljujući ogromnoj marketinškoj kampanji, glumačkoj postavi i samom redatelju, Bazu Luhrmannu. Baz je odveć poznat filmskoj publici po ostvarenjima poput Romeo + Juliet, Moulin Rouge, Australia, gdje je mješavinom blještavila i kiča, začinjenom s malo romantike osvojio srca probrane publike. Ni The Great Gatsby neće podbaciti, barem što se spomenutog kičeraja i efekata tiče. A što je sa samim marketingom? Naslovnica Voguea, komadi nakita dizajnirani od strane Tiffany, kostimi dizajnirani od velike Prade, dovoljno da šopingholičari polude. Glumci? Leonardo DiCaprio, Carey Mulligan, Tobey Maguire, Joel Edgerton su samo neke od faca koje su iskakale s raznih internet portala, plakata, trajlera i pašteta. Luhrmann je svakako potvrdio prethodno spomenuti kičeraja, od spomenute mode, dragulja, odjela pa do potoka šampanjaca, prekrasnih vatrometa i fascinantnih 3D efekata. Prava kalorijska bomba, koja bi mogla mnogima i „presjesti“. No što je sa samim filmom? Jeli opravdao očekivanja, po mnogima možda i najiščekivanijeg filma ove godine? Velika jabuka izgleda kao lunapark na steroidima, gdje se samo troši, pije i živi raskalašeno. Sam film je isprepleten monolozima ambicioznog mladića s Wall Streeta, Nicka Carrawaya (Tobey Maguire) kojem se život mijenja upoznavajući Jay Gatsbyja (Leonardo DiCaprio). Gatsby je misteriozna osoba kojoj mnogi zavide. Njegovu ličnost već svatko poznaje u gradu, samog Gatsbyja tek rijetki i „sretni“, a kakva se osoba krije iza prethodno spomenute ličnosti? Vjerojatno nitko ne zna, barem do kraja filma. Svi su zaslijepljeni skupoćom, sjajilom, nevjerovatnim manirima i ljubaznošću koja odiše iz Gatsbyja, ali sve to ima svoju svrhu. Gatsby ima namjeru da dođe do Nickove sestrične Daisy (Carey Mulligan), njegove stare ljubavi. I tu počinje nerealnost do ušiju

zaljubljenog i zaslijepljenog ekscentrika Gatsbyja, koja je blago rečeno neumjesna. Osnovni problem filma jest što ga na kraju nećemo shvatiti ozbiljno, a i dosta toga je neobjašnjeno. Sama radnja će biti iscjepkana Nickovim monolozima, kvazi dubokim citatima, koji će već sutradan vjerojatno osvanuti po FB statusima. Kad smo već kod statusa, New York izgleda kao „parada pijanstva i kiča“, a za Gatsbyja možemo reći „sve je im'o, ništa im'o nije“. Vremenskom razdoblju iza Prvog svjetskog rata nikako ne priliče zabave, koje više liče na žurke sa ekonomijade, gdje ćete čuti Beyonce, Jay Z, Lana Del Rey i tehno popunjeni soundtrack, kojim su očito promašili film, vjerojatno misleći da ga rade za „Fast & Furious“. Efekti će naravno očarati publiku, pogotovo ako ga odgledate u 3D-u, ali to jednostavno nije dovoljno. Na kraju smo dobili film, koji će se poklonicima Luhrmanna i njegove pretencioznosti svidjeti, ostalima već teško. A od književnosti, ako je itko to i očekivao, nećete dobiti ni „k“.

ASSAULT ON WALL STREET

O svjetskoj ekonomskoj krizi koja se katastrofalno odrazila na SAD i ostale zemlje već i ptice cvrkuću na grani. Međutim, da nam je netko rekao da će ta financijska kriza izroditi novim filmom Uwe Bolla?! E, tome se već nismo nadali. Glavni junak filma je Jim (Dominic Purcell) koji živi život prosječnog građana New Yorka. Ima težak, ali solidno plaćen posao, dobro društvo, lijepu ženu Rosie koja ga voli... Ali, Rosie se oporavlja tek od teške bolesti, a američko zdravstvo, znate već kakvo je, crpi većinu prihoda koje Jim ostvaruje. Svoju životnu uštedevinu je stavio na raspolaganje svojem brokeru, a kada je došla žuta minuta... Već možete pretpostaviti ishod. Prije nego što odluči povući taj novac, on saznaje od brokera da je uloženi u loše investicije, koje propadaju, a s njime i cjelokupna uštedevina. No, ne samo da mu je uštedevina propala, već mu na vrat bivaju nabijeni abnormalni dugovi koje glavni junak jednostavno ne može isplatiti. I tu nije kraj, financijski krah male obitelji uzrokovat će još veću nesreću, za koju nitko ni u najcrnijim mislima nije mogao pretpostaviti. Ostatak radnje filma možete iščitati iz naslova. Prije samog gledanja filma, malo je reći da su postojale predrasude. Redatelj Uwe Boll vjerojatno nosi titulu najgoreg od najgorih u svojoj struci. Njegovi filmovi, mahom kreirane bezlične ekranizacije videoigara, su posprdnno smiješne da više nije pitanje neumjesnog ukusa već čistog zdravog razuma. Isto tako mu ni ovaj film mu sigurno neće popraviti „prosjek“. Već nakon nekog vremena ćete shvatiti kako nešto nije uredu. Pored loše odrađenog ekonomskog segmenta, za koji nismo ni imali neka očekivanja, loše glume koju smo donekle proživakali, početak akcije gdje glavni lik ubija koga stigne, kao da je riječ o glinenim golubovima, jednostavno nismo mogli preživjeti. Nema pokriva koji može opravdati tu grozotu. Čisti trash koji to ne želi biti! Iako je činjenica da će se mnogi

ljudi s ovih prostora poistovjetiti donekle s glavnom ličnošću, pa možda i pronaći simpatije u njemu prilikom ubijanja „negativaca“, za ovakav patetičan film ne vrijedi ni trošiti riječi na kritiziranje. Samo zaobiđite.

MITOVI

SPAVAJ OSAM SATI DNEVNO

Većina ljudi spava približno osam sati, no nekima je prirodna potrebna doza sedam sati, a istraživanja pokazuju da takvi žive duže. Prisilno produžavanje spavanja kad više nisi pospan može dovesti do tromosti i letargije tijekom dana. Bitan kriterij jeste li dovoljno spavali je kako se osjećate preko dana – svježe ili neispavano.

NAKON OBROKA NE BISTE TREBALI ODMAH VJEŽBATI

Nakon obroka 10 do 15 posto krvnog kapaciteta usmjerava se u probavni trakt kako bi se pospješila probava. Kada vježbamo i mišići zahtijevaju krv kako bi imali dovoljnu zalihu kisika i hranjivih tvari. Vježbanje nedugo nakon obroka stoga opterećuje naš krvni sustav i cirkulaciju, a to vjerovanje baza je ovog mita. U redu je vježbati nakon obroka sve dok vježba nije toliko intenzivna da mišići trebaju kisik, a želudac se bori, zbog čega dolazi do grčeva. Stoga nema potrebe za odgađanjem lagane šetnje ili plivanja nakon ručka, premda se nakon obilnog nedjeljnog ručka ne preporučuje intenzivno vježbanje koje bi moglo opteretiti želudac.

SVE SE ŽENE ŽELE UDATI

Statistike koje moderan svijet donosi ovu teoriju ruše u samom startu. U svijetu je sve više nevjenčanih parova, dok je, na primjer, u samom SAD-u, čak 9,7 milijuna parova koji žive u izvanbračnim zajednicama! Pravi problem ovog mita je sama postavka da baš sve žene po svaku cijenu žele da se udaju. Žene to uglavnom priželjkuju, ali nisu potpuno predate toj ideji. Isto tako, ne želi svaka žena, po svaku cijenu, da se uda samo da bi obukla vjenčanicu! Dakle, mit nije točan.

UČITI SE MORA UVIJEK U ISTOM OKRUŽENJU

Individualno učenje može se vrlo precizno proučavati zbog kontrole nad različitim varijablama. Nedavno je otkriveno da djeca i mladi koji uče u različitim okruženjima zapravo mnogo bolje i brže usvajaju informacije. To se događa zbog načina na koji mozak obrađuje informacije. Iako je percepcija

okoline podsvjesna, mozak povezuje ono što učimo s pojavama koje se događaju u okolini. Kada mozgu omogućimo da poveže što više "vanjskih" podražaja i asocijacija s jednim te istim gradivom, lakše ćemo se naučenog kasnije sjetiti. Kratko rečeno, promjenom okoline (knjižnica, soba, razred, vrt i slično) obogaćujemo informacije koje pamtimo i usporavamo zaboravljanje, a znanje gradimo u različitim kontekstima.

MUŠKARCI VOLE ŽENE S VELIKIM GRUDIMA

Istraživanja su pokazala da svega 25 posto muškaraca voli velike grudi. Isto tako, sviđali mu se djevojka prvo što primijeti su lice i ruke. Iako su grudi vrlo moćno oružje, ne mora nužno biti i presudno, posebno ako je riječ o vezi, a ne avanturi. Puno jača karta je inteligencija i smisao za humor što muškarci smatraju vrlo privlačnim, pa čak i neodoljivim.

PSEĆA JE GODINA KAO 7 LJUDSKIH

Trenutno prosječni ljudski vijek u svijetu je oko 67,5 godina. Prosječni život psa traje 12,8 godina.

Tako je pseća godina jednaka nešto preko pet ljudskih. Ali ni ljudi, a ni psi nemaju isti očekivani vijek. Manji pas duže živi. Tako će život velikog irskog goniča vukova potrajati jedva šest godina, dok minijatura pudlica može da doživi duboku starost od 14 godina. Na dru-

goj, ljudskoj strani, građanin Andore može se nadati životu dugom 83 godine, dok će onaj u Svaziju biti sretan ako proslavi 39. rođendan. Znači godina života irskog goniča vukova jednaka je 14 godina Andoranina, ali i samo 2,5 godina stanovnika Svazija. Tu je još i biološki faktor. Potpuno razvijen, pas je tek nakon prve godine života, dok ljudi po pravilu postaju zreli oko 21. rođendanskog slavlja.

LJUDI KOJI GOVORE O SAMOUBOJSTVU NEĆE GA NIKAD POČINITI

Kada netko govori da će se ubiti obično to ne učini. Osobe koje spominju samoubojstvo zapravo samo žele privući pažnju. Od 10 osoba koje počine samoubojstvo, osam ih je nekome reklo što će učiniti. Često se, međutim, takva priznanja, najčešće zbog straha, ignoriraju ili ne shvaćaju ozbiljno. Prijetnje samoubojstvom treba UVIJEK shvatiti najozbiljnije, kao da će osoba doista to i učiniti. Ako time želi privući pažnju to znači da joj je pažnja zaista potrebna. Dati tu pažnju i shvatiti osobu ozbiljno, može spasiti njezin život. Ljudi koji pokušaju, ili učine samoubojstvo prethodno jasno i direktno pričaju o tome, ili iskazuju želju da budu mrtvi. To je poziv za pomoć koju treba pružiti osobi.

O NOVCU... KUPI SAD PLATI KASNIJE

Ovaj mit je vrlo uvriježen, da se čini kao istina. On je vrlo uvjerljiv jer je kreiran da bi stvarao potrošače. Istina je da se rijetko kad isplati kupiti sad, a platiti kasnije. Pravo na kredit imate ako radite, zar ne? A tada ne smijete riskirati i krenuti u potragu za novim/boljim poslom jer ako se oduži traženje nećete moći vraćati kredit i izgubit ćete i ono što ste otplatili. Hoćete li ikad doista posjedovati stan koji ste kupili na kredit? Možda, ali dodajte na to poreze, kamate i vidjet ćete kako vam se to nikad neće isplatiti. Stalno plaćate, plaćate i plaćate. Jednako je i s kreditnim karticama. Plaćate stotine kuna kamata i naknada koje su nekad veće i od same kupovine. Dalje, npr. auto, jednom kada ga otplatite, recimo za 5 godina, već vam treba novi model. I što ste dobili?! Rješenje je vrlo jednostavno. Štedite i kupujte ono što možete.

JESTE LI ZNALI???

Jeste li znali da svaki kralj u kartama predstavlja jednog velikog kralja iz

povijesti:

1. Pik: Kralj David
2. Tref: Aleksandar Veliki
3. Herc: Karlo Veliki
4. Karo: Julije Cezar?

American Airlines je uštedio 1987. godine 40,000\$ vadeći po jednu maslinu iz svake salate koja je služena u prvoj klasi.

Jeste li znali da žene provedu godinu dana života ispred ormara odlučujući što će da obuku?

Ako na statui, koja se nalazi u parku, konj ima obje prednje noge u zraku, osoba (koja je na konju) je poginula u borbi. Ako je konju samo jedna prednja noga podignuta, osoba je umrla od rana zadobivenih u borbi. Ako su konju sve četiri noge na zemlji, osoba je umrla prirodnom smrću.

Jeste li znali da je jedan marokanski imperator imao harem od 500 žena i rekorder je u broju djece? Imao ih je čak 1.042.

Horofobija je psihički poremećaj koji uzrokuje da se ljudi plaše da budu sretni, jer smatraju da će im se zbog toga dogoditi velika tragedija.

Jeste li znali da je otrov kraljevske kobre toliko jak da jedna kap može ubiti dvadesetoro ljudi ili jednog slona?

Znanstveno je dokazano da psovke čine da se bolje osjećamo, to jest, one čine da manje traumatično doživimo bol i da prevladamo neku agoniju.

Jeste li znali da se u tvornici automobila Toyota u Japanu proizvede jedan automobil na svake 53 sekunde?

Zdrava kosa je jaka skoro kao i aluminij i raste brže u proljeće i ljeto, nego tijekom jeseni i zime. Također, rast kose nije tako intenzivan noći kao danju. Prosječnom čovjeku kosa raste 1 cm mjesečno. Vlasi Afrikanca i Azijca su najdeblje i mogu biti tri puta deblje nego vlasi europske plavuše. Ali, plavuše zato imaju najveći broj dlaka na glavi, oko 150.000.

Jeste li znali da u Koreji mladići djevojkama češće poklanjaju konzerve mesa nego cvijeće?

Iako se vjeruje da je špinat najbogatiji željezom, dokazano ga nema više nego u ostalom zelenilu. Jedan istraživač je 1870. godine napravio grešku u decimali prilikom izračunavanja količine vitamina i minerala u špinatu i bilo je potrebno 70 godina kako bi se ova greška ispravila.

Jeste li znali da gepard može dostići brzinu od 97 km/h, za samo tri sekunde?

Miševi se razmnožavaju tako brzo da dva miša za 18 mjeseci mogu dobiti više od milijun potomaka.

Jeste li znali da postoje 92 poznata slučaja izgubljenih nuklearnih bombi u moru?

Površina pluća je otprilike iste veličine kao tenisko igralište.

Jeste li znali da zbog rotacije Zemlje, možete dalje baciti loptu na zapad nego na istok?

U Francuskoj se svake godine pojede 25 000 tona puževa, najviše na svijetu.

Jeste li znali da prosječno nezaštićeno računalo spojeno na Internet svakih 5 sekundi zarazi neki virus?

Na sreću.

LOGOTIP
TISKARA

LOGOTIP d.o.o.

za izdavaštvo i grafičku djelatnost

Vaganska 5, 88220 Široki Brijeg

Tel.: 00 387 39 **703-841, 703-842, 704-872**

Fax: **700-130**, maloprodaja: **706-317**

www.tiskara-logotip.com

info@tiskara-logotip.com

